

KONTRAKTSREGULERING AV KRAFTLEVERANSER TIL STØRRE INDUSTRIELLE SLUTTBRUKERE

Når har sluttbruker fått levert kraft av kontraktmessig kvalitet og hvilke misligholdsbeføyelser kan eventuelt gjøres gjeldende?

Kandidatnr: 553

Veileder: Ulf Hammer

Leveringsfrist: 01.06.2003

Til sammen 34.922 ord

18.06.2003

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>2</u>
1.1	INTRODUKSJON OG AVGRENSNINGER	2
1.2	BEGREPET LEVERINGSKVALITET	4
1.2.1	NÆRMERE OM DE ENKELTE UNDERBEGREPER	6
1.3	KRAFTFORSYNINGSFORHOLDETS SÆRTREKK	9
1.3.1	INNLEDNING	9
1.3.2	ELEKTRISK KRAFT SOM OMSETNINGSGJENSTAND	11
1.3.3	DRIFTSKOORDINERING	12
1.3.4	NETTSTRUKTUREN	15
<u>2</u>	<u>RETTSKILDER OG METODE</u>	<u>18</u>
2.1	KILDER	18
2.1.1	KONTRAKTSMATERIALET	18
2.1.2	BAKGRUNNSRETTE	23
2.1.2.1	Er det plass for utfylling med bakgrunnsretten?	23
2.1.2.2	Hva utgjør bakgrunnsretten?	26
2.1.3	ANDRE KILDER	28
2.1.3.1	Rettspraksis	28
2.1.3.2	Litteratur	29
2.2	TOLKING	29
2.2.1	KONTRAKTSTOLKING	29
2.2.2	TOLKING AV BAKGRUNNSRETTE	31
<u>3</u>	<u>HVILKE KRAV KAN EN SLUTTBRUKER STILLE TIL LEVERINGSKVALITETEN PÅ ELEKTRISK KRAFT?</u>	<u>34</u>
3.1	INNLEDNING	34
3.2	KORT OM RISIKO FOR OPPFYLLELSESHINDRINGER	36
3.3	KONTRAKTSMESSIG LEVERINGSKVALITET	37
3.3.1	INNLEDNING	37
3.3.2	RELEVANTE KONTRAKTER M.M.	38

3.3.3	NÆRMERE OM DE KVALITETSKRAV SOM KAN UTLEDES AV PIL-KONTRAKTENS BESTEMMELSER	39
3.3.3.1	Innledning	39
3.3.3.2	PIL-kontrakten § 3	39
3.3.3.3	PIL-kontrakten § 8	45
3.3.3.4	Oppsummering	50
3.3.4	BAKGRUNNSRETTE	51
3.3.4.1	Energiloven og energiforskriften	51
3.3.4.2	Systemansvarsforskriften	52
3.3.4.3	Tarifforskriften	54
3.3.4.4	Oppsummering	55
3.4	AVSLUTTENDE KOMMENTARER I ANLEDNING SLUTTBRUKERS STILLING I HENHOLD TIL DAGENS REGULERING AV LEVERINGSKVALITETEN	56
4	<u>SLUTTBRUKERS MISLIGHOLDSBEFØYELSER DERSOM DET FØRST FORELIGGER MANGLER VED LEVERINGSKVALITETEN</u>	59
4.1	INNLEDNING	59
4.2	PIL-KONTRAKTENS MISLIGHOLDSBEFØYELSER	61
4.2.1	SÆRLIG OM STATNETTS ERSTATNINGSANSVAR ETTER PIL-KONTRAKTEN	63
4.2.1.1	Innledning	63
4.2.1.2	Ansvarsmodell	63
4.2.1.3	Identifikasjon?	64
4.2.1.4	Erstatningens omfang ved culpaansvar - utmålingsreglene	67
4.2.1.5	Sondringen mellom direkte og indirekte tap	68
4.2.1.6	Sondringens betydning for sluttbrukers erstatningsmuligheter	74
4.3	KILE-ORDNINGEN	77
4.3.1	INNLEDNING	77
4.3.2	KORT OM BAKGRUNNEN FOR INNFORINGEN AV KILE-ORDNINGEN	80
4.3.3	DEN GENERELLE KILE-ORDNINGEN	82
4.3.4	INDIVIDUELLE KILE-AVTALER	86
4.3.4.1	Generelt om sluttbrukers stilling i henhold til de individuelle KILE-avtalene	86
4.3.4.2	Hvem kan inngå slik individuell KILE-avtale?	88
5	<u>HVORDAN FÅ TIL EN HENSIKTMESSIG REGULERING?</u>	91
5.1	INNLEDNING	91

5.2	DEFINISJON AV KONTRAKTSMESSIG LEVERINGSKVALITET	93
5.3	ERSTATNINGSANSVARET	95
5.3.1	ER DET GRUNNLAG FOR Å SKJERPE STATNETTS ERSTATNINGSANSVAR?	96
5.3.2	HVORDAN KAN ERSTATNINGSANSVARET EVENTUELT SKJERPES?	99
5.4	SÆRLIG OM ØVRIGE AKTØRERS HANDLINGER	102
6	<u>AVSLUTNING</u>	<u>106</u>
7	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>108</u>

1 Innledning

1.1 Introduksjon og avgrensninger

Norske sluttbrukere pådras hvert år store kostnader forbundet med strømbrudd og spenningsforstyrrelser. Undersøkelser viser at totalt årlig tap knyttet til slike uregelmessigheter i leveringskvalitet på elektrisk kraft, vil ligge på et sted mellom kr 1,8 og 2,2 milliarder.¹

”Sluttbrukere” er imidlertid ingen ensartet gruppe. Betegnelsen omfatter alt fra husholdningskunder med et relativt beskjedent årlig energiuttak, til store industribedrifter som driver virksomhet innenfor ulike typer av kraftintensiv industri. Når det gjelder fordelig av det totale tap de ulike sluttbrukergrupper imellom, må imidlertid den alt overveiende del antas å ramme sistnevnte gruppe; de såkalte *større industrielle sluttbrukere*. Dette da det her i første rekke vil være snakk om aktører som i anledning bedriftens produksjon vil være avhengig av store mengder elektrisk kraft. Videre vil disse aktørene også drive produksjon ved hjelp av maskineri og utstyr som kan være til dels svært følsomt overfor kvalitetsvariasjoner i den elektriske kraften.

Når slikt produksjonsutstyr utsettes for kvalitetsvariasjoner, vil konsekvensen kunne være nedsatt yteevne i maskineriet, eventuelt også totalt maskinhavari. Foruten kostnader i anledning reparasjon m.v. av dette utstyret, vil en sluttbruker også kunne bli pådratt kostnader forbundet med oppstart av produksjon, samt tap i anledning redusert og/eller fullstendig bortfall av produksjon i den periode det tar før bedriften igjen er tilbake i full drift. Dette for å nevne noen eksempler. Det vil uansett være på det rene at en sluttbruker kan bli pådratt et betydelig økonomisk tap som følge av det inntrufne.

¹ Tallene er hentet fra SINTEF Energiforsknings notat av 06.11.2002 som gjelder ”Anbefaling til nye KILE-satser”. Som det fremgår på s. 8 i notatet er disse estimatene imidlertid ”beheftet med stor usikkerhet”, men de antas likevel å ”indikere en størrelsesorden”.

Sett fra en sluttbrukers ståsted vil det naturlig nok kunne være ønskelig å få dette tapet kompensert av sin kontraktsmotpart. Slik eventuell kompensasjon vil for det første bero på hvorvidt de kvalitetsmessige uregelmessigheter kan karakteriseres som *mangler* i henhold til partenes kontrakt. I den grad svaret på dette er ja, oppstår spørsmålet om muligheter for å gjøre eventuelle *misligholdsbeføyelser* gjeldende.

Det er imidlertid på det rene at det pr. i dag er slik at eventuelt tap som måtte oppstå i anledning kvalitetsmangler, er noe den enkelte sluttbruker i stor grad vil måtte bære selv. Dette gir foranledning til å se nærmere på hvorledes ovennevnte spørsmål er håndtert i henhold til dagens regulering, og da med særlig henblikk på hvordan denne kan sies å ivareta *de større industrielle sluttbrukeres* stilling.

I den anledning vil jeg altså i første rekke konsentrere meg om sluttbrukers *kontraktsrettslige* stilling, og da kun knyttet opp mot spørsmålet om leveringskvalitet. Øvrige kontraktsrettslige problemstillinger vil ikke bli behandlet. Med utgangspunkt i dette vil også behandling av sluttbrukers stilling i henhold til den offentligrettslige regulering av kraftforsyningen i stor grad falle utenfor denne fremstillingen.

Når det så gjelder de kontrakter som vil være utgangspunktet for de videre vurderinger, vil dette i første rekke være kontrakter inngått mellom sluttbruker og den enkelte *nettoperør*. Bakgrunnen for dette er at kvaliteten på den elektriske kraft i hovedsak avgjøres av forholdene i overføringsnettet.² Det vil også være slik at det er i de kontrakter som regulerer denne delen av kraftoverføringen man finner bestemmelser som angår temaet leveringskvalitet. På bakgrunn av dette vil jeg ikke gå nærmere inn på de kontrakter sluttbruker inngår med den enkelte kraftprodusent.

De større industrielle sluttbrukere vil i første rekke være tilknyttet overføringsnettet på *sentralnettnivå*.³ Operatør for denne delen av kraftnettet vil være *Statnett*, som da også vi være sluttbrukers motpart i de aktuelle kontrakter. Kontrakter i anledning forholdene i underliggende nett vil således ikke bli gjort til gjenstand for særlig behandling.

² Se nærmere om dette i kp. 1.3 nedenfor.

³ Om de ulike nettnivåer, se kp. 1.3.4 nedenfor.

I det følgende vil jeg innledningsvis gjøre nærmere rede for hva som egentlig ligger i *begrepet leveringskvalitet*, samt en oversikt over enkelte av kraftforsyningsforholdets særtrekk.⁴ Deretter vil jeg ta for meg spørsmålet om hvilke *kvalitetskrav* den enkelte sluttbruker i henhold til foreliggende regulering vil kunne stille til den elektriske kraft vedkommende får levert, før jeg går over til å se på spørsmålet om *misligholdsbeføyelser*.⁵ Avslutningsvis i oppgaven vil jeg også knytte enkelte kommentarer til hva som vil kunne tenkes gjort *annerledes* i forhold til dagens regulering.⁶

1.2 Begrepet leveringskvalitet

Verken energiloven eller noen av de tilhørende forskrifter inneholder noen nærmere definisjon av hva som ligger i begrepet leveringskvalitet. I ulike juridiske fremstillinger ser man imidlertid at leveringskvalitet ofte har blitt definert som et overordnet begrep bestående av elementene leveringspålitelighet, frekvenskvalitet og spenningskvalitet.⁷

I andre publikasjoner, utarbeidet av ulike aktører innenfor kraftbransjen, finner man imidlertid en noe annen inndeling. Eksempelvis kan det her henvises til utgivelsen ”Definisjoner knyttet til feil og avbrudd i det elektriske kraftsystemet” utarbeidet av ”Referansegruppe feil og avbrudd”.⁸ Ifølge definisjonen i denne utgivelsen består leveringskvalitetsbegrepet av kun to (hoved)komponenter, nemlig leveringspålitelighet og spenningskvalitet.⁹

Spenningskvalitet deles imidlertid videre inn i en rekke underbegreper, som igjen kan sammenfattes under tre samlebetegnelser:¹⁰

⁴ Jf. kp. 1.2 og 1.3 nedenfor.

⁵ Se henholdsvis kp. 3 og 4 nedenfor.

⁶ Se kp. 5 nedenfor.

⁷ Se eksempelvis Conradi Andersen/ Høisveen ”Energiloven med forskrifter og kommentarer”, s. 45 og Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 196.

⁸ ”Referansegruppe feil og avbrudd” består av representanter fra NVE, EBL Kompetanse, Statnett og SINTEF Energiforskning.

⁹ Referansegruppe feil og avbrudd, s. 13.

¹⁰ Referansegruppe feil og avbrudd, s. 13.

Spennings frekvens
Spennings effektivverdi
Spennings kurveform

Som man ser, blir frekvens betraktet som et underbegrep i forhold til spenningskvaliteten. Frekvensen skilles altså ikke ut som noe selvstendig parameter som man ser både i Hammers og Conradi Andersen/Høisveens fremstillinger. Det er imidlertid grunn til å merke seg at ovennevnte inndeling ikke innebærer noen realitetsendringer i forhold til den inndeling man finner der, med tanke på hvilke kvalitetsparametere som er av betydning for at en sluttbruker skal kunne oppleve problemfri kraftforsyning. Uansett hvilken inndeling man velger, vil leveringskvalitetsbegrepet omfattet de samme fysiske fenomen. Forskjellen ligger kun i hvordan disse grupperes i forhold til hverandre.

Etter min mening taler gode grunner for å legge til grunn den inndelingen som fremgår av Referansegruppens publikasjon. For det første er definisjonen og inndelingen utarbeidet av en gruppe sammensatt av representanter fra organisasjoner som innehar en bred fagkompetanse og for øvrig må sies å kjenne kraftbransjen godt. Gruppens relativt brede sammensetning kan også tilsi at ovennevnte må være å anse som en form for gjengs oppfatning i bransjen,¹¹ et forhold som igjen understrekes av at tilsvarende definisjon gjenfinnes i en rekke andre nyere publikasjoner som berører leveringskvalitetsproblematikken.¹²

Videre baserer Referansegruppen i stor grad sin definisjon på den leveringskvalitetsdefinisjon som følger av den såkalte Europenormen (Den europeiske produktstandard for elektrisk kraft), EN 50160. Standarden er utarbeidet av det

¹¹ Dette må imidlertid tas med det forbehold at det ikke deltok representanter fra sluttbrukersiden .

¹² Eksempelvis benytter Helge Seljeseth fra SINTEF Energiforskning den samme definisjon i sin utgivelse ”Spenningskvalitet – Begrep og definisjoner”, se s. 3. Videre kan det nevnes at også de tidligere Retningslinjer for Systemansvaret i kraftsystemet (nå avløst av Forskrift om systemansvaret i kraftsystemet) la tilsvarende inndeling til grunn, jf. definisjonkapitlet. Se for øvrig også Kaggstad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 6 flg. der det diskuteres begrepsapparatet hva leveringskvalitet angår.

europæiske standardiseringsorganet CENELEC.¹³ Europeanormen har riktignok ingen bindende virkning da den kun har status som veiledende standard. Til gjengjeld er den virksom som veiledende standard innen hele EØS-området og må sies å være den viktigste internasjonale standarden hva kraftforsyningen angår. Ytterligere kommer det forhold at, ifølge opplysninger fra NVE,¹⁴ vil Direktoratet legge nettopp Europeanormens definisjon til grunn i forhold til sin varslede forskrift om leveringskvalitet.¹⁵

På bakgrunn av ovennevnte vil jeg i den videre fremstillingen legge Referansegruppens definisjon til grunn.

1.2.1 Nærmere om de enkelte underbegreper

Leveringspålitelighet kan sies å være et uttrykk for tilgjengeligheten hva elektrisk kraft angår.¹⁶ Dette er en størrelse som sier noe om kraftsystemets evne til å levere elektrisk energi til sluttbruker og omfatter således sannsynligheten for utfall både hva produksjon og nettkapasitet angår. Leveringspåliteligheten er med andre ord en størrelse som sier noe om risikoen for å oppleve avbrudd i kraftforsyningen.

Konsekvensen av at sluttbruker opplever avbrudd i kraftleveransen vil i første rekke kunne være stopp i funksjon av alt utstyr som krever elektrisk energi inntil suksessfull gjeninnkopling er foretatt.

Hva varigheten av et eventuelt avbrudd angår, er det vanlig å dele dette inn i henholdsvis kortvarige og langvarige avbrudd. Ved et kortvarig avbrudd vil sluttbruker være uten elektrisitet i en periode på til og med tre minutter. Varer avbruddet derimot i mer enn tre minutter vil det være å anse som et langvarig avbrudd.¹⁷ Inndelingen i

¹³ I tarifforskriften § 1-3 defineres CENELEC som "(European Committee for Electrotechnical Standardization): komite som har ansvaret for alt standardiseringsarbeid innenfor det elektrotekniske området i Europa (EFTA og EU), og som gir ut europeiske normer (EN)".

¹⁴ Norges Vassdrags- og Energidirektorat.

¹⁵ Jeg vil komme noe nærmere tilbake til denne forskriften i kp. 5.2 nedenfor.

¹⁶ Seljeseth "Spenningskvalitet – Begrep og definisjoner", s. 3.

¹⁷ Referansegruppe feil og avbrudd "Definisjoner knyttet til feil og avbrudd i det elektriske kraftsystemet", s. 9.

kortvarige og langvarige avbrudd får blant annet betydning i forhold til den såkalte KILE-ordningen.¹⁸

Spenningskvalitet kan derimot sies å være et uttrykk for anvendeligheten¹⁹ av den elektriske kraft som faktisk blir levert. Spenningskvaliteten kan således defineres som en beskrivelse av leveringskvaliteten når det ikke er avbrudd i kraftforsyningen.

Som nevnt ovenfor omfatter spenningskvalitet en rekke ulike fenomener og forstyrrelser, som igjen kan deles inn i tre underbegreper:

- *Spennings frekvens* som kan defineres som den grunnharmoniske vekselspennings repetisjonshastighet, altså antall svingninger mellom positiv og negativ verdi, over et gitt tidsintervall.²⁰ Frekvensen er videre et uttrykk for den samlede balansen mellom produksjon og forbruk i kraftsystemet (momentan balanse).²¹
- *Spennings effektivverdi* som beskriver i hvilken grad man kan nyttiggjøre seg spenningen.
- *Spennings kurveform* som er det målte/avleste utseendet på spenningen i et gitt målepunkt. Det gitte antall svingninger som utgjør spennings frekvens skal i utgangspunktet holde en perfekt sinus-kurveform. Denne kan imidlertid bli forstyrret med det resultat at svingningene blir seende noe annerledes ut. Spennings kurveform er et uttrykk for hvorvidt svingningene holder den ideelle sinus-kurveformen eller ikke.

Uregelmessigheter med hensyn til de ovennevnte parametere vil kunne påvirke driften av, og forårsake skade på, ulike apparater tilknyttet kraftnettet.

¹⁸ KILE-ordningen vil bli nærmere omtalt nedenfor i kp 4.3.

¹⁹ Seljeseth "Spenningskvalitet – Begrep og definisjoner", s. 3.

²⁰ Se Kaggestad "Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft", vedlegg 3.

²¹ Hva momentan balanse angår, se pkt. 1.3.2 ovenfor.

Avslutningsvis under dette punktet skal det nevnes at man i enkelte juridiske fremstillinger ser at også såkalt leveringssikkerhet antas å inngå som en del av leveringskvalitetsbegrepet.²² Leveringssikkerheten er et uttrykk for sjansene for svikt i produksjon og tilhørende overførsel av energi til sluttbruker som følge av naturgitte årsaker, eksempelvis vannknapphet. Leveringssikkerhet vil således kunne si noe om sannsynligheten for at en nærmere definert mengde energi rent fysisk vil være tilgjengelig for sluttbruker innenfor et gitt tidsrom.

Sett fra sluttbrukers side vil dette klart kunne være av betydning for hans situasjon. Sluttbruker vil først og fremst være interessert i uavbrutt leveranse og for øvrig problemfri drift. Den mer bakenforliggende årsak dersom problemer skulle oppstå vil neppe oppta ham i like stor grad.

Om man derimot ser på nettopp hva som er årsaken til eventuelle problemer, ser man at de forhold som knytter seg til leveringssikkerheten går på forhold som ligger *utenfor* overføringsnettene eller som den enkelte produsent har direkte kontroll over, eksempelvis tilgangen på vann grunnet nedbørsforhold o.l. Når det derimot gjelder elementene leveringspålidelighet og spenningskvalitet, vil disse ha tilknytning til forhold *i* selve nettet og den kvalitet elektrisiteten får her, alternativt forhold hos den enkelte produsent. Dette vil altså dreie seg om forholdene slik de er når det først er mulig å levere en viss mengde kraft ut på overføringsnettene. Etter min mening er det først i denne fasen det er naturlig å snakke om kvalitet, altså når man rent faktisk *har* tilgang på elektrisk kraft.²³ I forlengelse av dette er det etter min mening da naturlig at leveringssikkerhet ikke medtas i en oversikt over elementene i begrepet leveringskvalitet. Dette er for øvrig også den løsning som ser ut til å bli lagt til grunn i publikasjoner utgitt av representanter for det tekniske fagmiljøet hva kraft og kraftleveranser angår.

²² Se for eksempel Conradi Andersen/Høisveen "Energiloven med forskrifter og kommentarer", s. 45 og Ot.prp. nr. 43 (1989-90), s. 71.

²³ Se her Kaggstad "Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft" s. 9, som er av samme oppfatning.

1.3 Kraftforsyningsforholdets særtrekk

1.3.1 Innledning

I de fleste forhold som angår kjøp og salg av en vare eller en tjeneste, står man overfor en relativt oversiktlig partskonstellasjon. Kontraktsforholdet vil som regel bestå av kun to hovedparter; på den ene siden har man den forpliktete (selgersiden) og på den andre siden den berettigede (kjøpersiden). Disse to inngår kontrakt om kjøp og salg av den aktuelle ytelsen. I henhold til alminnelig kontraktsrett vil det videre være slik at de to partene hver anses å være ansvarlig for et nærmere avgrenset sett av omstendigheter (oppfylleleshindringer, kontraktsmedhjelpere og lignende), som vil kunne være av betydning for hvorvidt kontraktsforpliktelsen oppfylles på riktig måte eller ikke. Dette endrer imidlertid ikke utgangspunktet om at man i kontraktsforholdet opererer med to hovedparter.

Et kraftforsyningsforhold vil imidlertid ikke være organisert etter et slikt tradisjonelt mønster. Riktignok har man en kraftprodusent på den ene siden som, idet kontrakt inngås, forplikter seg til å levere strøm til sluttbrukeren på den andre siden. Kraften må imidlertid transporteres til sluttbruker. En slik transportetappe er i og for seg ikke noe særegent for kraftmarkedets vedkommende. Også øvrige ytelser vil kunne ha behov for å bli fraktet frem til kjøper. Transporten skjer via overføringsnett. I den grad dette ikke forestås av kjøper eller selger selv, vil transporttjenesten ofte skje ved hjelp av en kontraktsmedhjelper (transportør), men da i regi av én av de to partene, typisk selger. I og med den omregulering av kraftmarkedet som fant sted som følge av energiloven av 1990, vil overføringsnettene være administrert/betjent av et nettselskap som har en *uavhengig* stilling i kraftmarkedet. Vedkommende vil ikke stå i noen form for tradisjonelt kontraktsmedhjelperforhold overfor de øvrige aktørene, men tilbyr sine tjenester på selvstendig grunnlag. I tillegg til kontrakten om kjøp og salg av elektrisk kraft, vil det derfor i tillegg være behov for å inngå kontrakt med nettselskapet om kjøp av nettjenester, dvs. tilknytning til og bruk av overføringsnett.²⁴

²⁴ Slik kontrakt må inngås av så vel produsent som sluttbruker. Begge disse aktører er å anse som "kunde" i forhold til nettselskapets tjenester, se for eksempel kontrakt om "tilknytning og bruk av sentralnett" (PIL-kontrakten) § 2, 2. ledd.

En annen omstendighet som gjør at et kraftforsyningsforhold skiller seg fra et ”tradisjonelt” forhold om kjøp og salg, er at den kraft en sluttbruker mottar ikke nødvendigvis er den kraft som fysisk er produsert hos den produsent vedkommende har inngått kontrakt med.²⁵ Videre er det heller ikke slik at kraftens kvaliteter er endelig bestemt idet produsenten har levert denne inn på nettet for transport frem til sluttbruker. En rekke av kraftens fysiske egenskaper avgjøres av forholdene i overføringsnettet. Faktorer som vil være relevante i denne sammenheng vil for eksempel kunne være graden av vedlikehold og utbedringer av nettet, eventuelle forsterkninger i områder der det viser seg å bli behov for økt overføringskapasitet og lignende. Videre vil (naturlig nok) koordineringen av de ulike aktørers disposisjoner være av sentral betydning.²⁶ Dette er prosesser den enkelte produsent ikke har noen direkte kontroll over. Når det gjelder de egenskaper den leverte kraft har når den blir levert hos sluttbruker, vil med andre ord det enkelte nettselskap spille en betydelig rolle.

Det følger bl.a. av de forhold som er påpekt ovenfor at en sikker og pålitelig kraftforsyning forutsetter et samarbeid mellom alle markedets aktører. Dette samarbeidet reguleres og ivaretas delvis gjennom ulike privatrettslige kontrakter inngått aktørene imellom og delvis gjennom ulik offentligrettslig regulering. Kraftforsyningens rettslige natur kan således best beskrives som ”et privatrettslig forhold med offentligrettslige trekk”.²⁷ Som Guttormsen uttaler i sin bok ”Elforsyningskontrakten”, balanserer dette rettsområdet ”på en knivsegg mellom privat og offentlig rett”.²⁸ Riktignok er Guttormsens bok fra 1968, og den rettslige reguleringen av kraftsektoren har gjennomgått store endringer siden den gang. Det endrer imidlertid ikke det forhold at ovennevnte sitat er en treffende karakteristikk også i forhold til dagens situasjon. Det er først når man betrakter situasjonen fra en slik synsvinkel man vil kunne få et fullstendig bilde av innholdet i de ulike partenes plikter og rettigheter.

²⁵ Hammer sammenligner kraftnettet med en vanntank der produsentene fyller på vann, mens sluttbrukerne tapper vann ut. Etter at vannet er levert inn i tanken vil vann fra de ulike produsentene flyte sammen. Når en sluttbruker tapper vann ut, vet han ikke akkurat hvor det vannet han benytter kommer fra. Se Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 31. Se også kp. 2.1.1 nedenfor.

²⁶ Se nærmere om denne koordineringen nedenfor under pkt. 1.3.3.

²⁷ Guttormsen ”Elforsyningskontrakten”, s. 19.

²⁸ Guttormsen ”Elforsyningskontrakten”, s. 19.

1.3.2 Elektrisk kraft som omsetningsgjenstand

Foruten det som er nevnt ovenfor under kp. 1.2.1, vil det også kunne pekes på enkelte særtrekk ved den ytelsen som omsettes i et kraftforsyningsforhold; elektrisk kraft. Enkelte av disse særtrekkene vil være av betydning i forhold til vurderinger senere i oppgaven av hvordan spørsmålet om leveringskvalitet er, eventuelt kan tenkes, regulert.

For det første står man overfor en omsetningsgjenstand som mangler tinglige egenskaper. Elektrisitet er å anse som et fysisk fenomen, ikke noen fysisk gjenstand. Det kan derfor være mer presist å karakterisere elektrisitet som en bevegelsesprosess, fremfor en ”ting”.²⁹ Dette tilsier også at det ikke uten videre er naturlig å karakterisere en kontrakt mellom produsent og sluttbruker om leveranse av elektrisk kraft som en kontrakt om kjøp av en vare. Dessuten dukker nettselskapets ytelser opp som et kompliserende moment i forhold til vurderingen av kraftforsyningsforholdets kategorisering dersom man skulle forsøke å føye dette inn under betegnelsen ”vare” eller ”tjeneste”, et skille man er fortrolig med fra kontraktstretten for øvrig.³⁰ Jeg vil ikke her ta stilling til hvorvidt den ene eller andre karakteristikken, eventuelt ingen av dem, bør benyttes. Jeg nøyer meg her med å peke på at ulikt regelverk karakteriserer elektrisitet som henholdsvis vare eller tjeneste, alt etter hva som er den mest treffende karakteristikken på det enkelte område.³¹

Elektrisk kraft er videre en såkalt nettbunden energikilde.³² Elektrisitet er elektroner i bevegelse, og kan kun nyttiggjøres i en sluttet krets (nettet) ved at man kopler et bruksapparat inn i denne kretsen. Følgelig vil det være sluttbrukers uttak som styrer prosessen ved at han skrur på en bryter eller lignende.

²⁹ Se nærmere om dette, Guttormsen ”Elforsyningskontrakten”, s 13 flg.

³⁰ Elektrisk kraft regnes som en løsøregjenstand i forhold til straffelovens bestemmelser, jf. strl. § 6 og som et produkt etter produktansvarsloven, jf. pal. § 1-2. På den annen side fremgår det av angrerettlovens forarbeider at leveranse av elektrisk kraft er å anse som en tjeneste i angrerettlovens forstand, jf. Ot.prp. nr. 36 (1999-2000), pkt. 3.3.3. Videre kan det nevnes at i EU-systemet regnes kraft som en vare (jf. Costa-E.N.E.L-saken fra 1964), mens leveranse av kraften over nettet betraktes som en tjeneste.

³¹ Jf. diskusjonen i Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) angående forslag til ny forbrukerkjøpslov, der spørsmålet dukket opp i forbindelse med en drøftelse av hvorvidt kjøp av elektrisk kraft skulle omfattes av den nye loven eller ikke (se pkt. 3.8.7.2).

³² Se nærmere om nettstrukturen nedenfor under pkt. 1.3.4

Ytterligere et særtrekk er at elektrisk kraft ikke kan lagres i nettet – den må forbrukes idet den produseres. Dette innebærer et krav om at det til enhver tid må være fysisk likevekt mellom produksjon og forbruk av elektrisitet, såkalt momentan balanse. En situasjon der forbruket forsøker å strekke seg ut over det som mates inn fra produsentsiden, vil gi negative utslag i forhold til leveringskvaliteten. Først og fremst vil man oppleve en reduksjon i de ulike spenningsverdier.³³ Ytterligere ubalanse vil kunne føre til et sammenbrudd i kraftnettet, enten lokalt, regionalt eller landsomfattende.

For å forhindre dette opprettholdes momentan balanse gjennom så vel sentral som lokal koordinering av handlingene til de ulike aktørene i markedet, såkalt driftskoordinering.³⁴ Ansvar for den sentrale driftskoordineringen tilligger Statnett som systemansvarlig, mens lokal driftskoordinering ivaretas av det lokale nettselskap.³⁵

1.3.3 Driftskoordinering

Energiloven med tilhørende forskrifter inneholder et omfattende regelverk som tar sikte på å legge forholdene til rette, så vel praktisk som økonomisk, for fri konkurranse hva selve kjøp og salg av kraft angår, samt å regulere monopolsituasjonen i forhold til nettfunksjonen. Denne tilretteleggingen av kraftmarkedet skjer først og fremst gjennom en regulering av nettets koordinerende funksjoner.³⁶

Det som omtales som nettets koordinerende funksjoner kan deles inn i tre hovedgrupper; avregningskoordinering, tariffkoordinering og driftskoordinering. I forhold til spørsmålet om leveringskvalitet er det i første rekke driftskoordineringen som er av interesse. I det følgende vil jeg derfor forsøke å gi en kort gjennomgang av

³³ Se nærmere om spenningskvalitet ovenfor under pkt. 1.2.1.

³⁴ Se nærmere om driftskoordineringen i kp. 1.3.3 nedenfor.

³⁵ Jf. Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 678, jf. s. 701.

³⁶ Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 24.

hva dette innebærer og hvordan driftskoordineringen kan virke inn på kvaliteten av den strøm en sluttbruker får levert.³⁷

Driftskoordinering er et uttrykk for alle de aktiviteter som samordner, koordinerer og følger opp de ulike aktørers disposisjoner i kraftsystemet og er nødvendig for at ikke den enkelte aktørs disposisjoner skal svekke det totale systemets ytelsesevne.³⁸

Koordineringen baserer seg på et samarbeid mellom aktører som har anleggsdeler i eller tilknyttet kraftnettet. Dette samarbeidet ledes og organiseres av én hovedansvarlig aktør – den systemansvarlige, jf. enl. § 5A-1, 2. ledd. Samme bestemmelse gir ”departementet”³⁹ kompetanse til å utpeke den aktør som skal fylle denne rollen. Ved konsesjon av 17. desember 2001 er Statnett tildelt kompetanse som systemansvarlig. Enl. § 5A-1, 2. ledd bestemmer videre at systemansvaret skal utøves ”på nærmere fastsatte vilkår”.⁴⁰ Slik nærmere regulering finnes i energiloven med tilhørende forskrifter, og da fortrinnsvis i den såkalte systemansvarsforskriften.⁴¹ Til sammen trekker dette regelverket opp rammene for driftskoordineringen.

Formålet med det samarbeidet driftskoordineringen legger opp til er i første rekke å sikre en stabil fysisk tilstand i kraftsystemet samt å sikre at den kvalitet kraften har når den blir levert er tilfredsstillende.⁴² Det er således snakk om en fysisk tilrettelegging av kraftmarkedet.⁴³ Denne målsetningen reflekteres i enl. § 5A-1, 2. ledd sammenholdt med enl. § 5A-1, 1. ledd og sf. § 1, jf. § 4, a). I utgangspunktet skulle dette omfatte alle elementer som faller inn under begrepet leveringskvalitet.⁴⁴ I så fall ville systemansvarlig også være den som er ansvarlig for at det opprettholdes et visst

³⁷ Se nærmere om de øvrige sider av nettets koordinerende funksjoner i Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 675.

³⁸ Forslag til forskrift om systemansvaret i kraftsystemet, 1. høringsutkast, s. 8.

³⁹ Olje- og energidepartementet.

⁴⁰ ”Vilkår” omfatter så vel generelle vilkår som følger av lov eller forskrift, som eventuelle særlige vilkår knyttet til den enkelte konsesjon. Se i denne forbindelse uttalelsen i Ot.prp. nr. 56 (2000-2001) s. 63.

⁴¹ Forskrift om systemansvaret i kraftsystemet av 7. mai 2002.

⁴² Forslag til forskrift om systemansvaret i kraftsystemet, 1. høringsutkast, s. 8.

⁴³ Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 675.

⁴⁴ Se nærmere om de enkelte underbegreper som inngår i begrepet leveringskvalitet i kp. 1.2.1 ovenfor.

kvalitetsnivå i nettet. Det hører imidlertid likevel *ikke* inn under systemansvaret å treffe tiltak som skal ivareta leveringskvaliteten på lokalt nivå.⁴⁵ Det som etter dette tilligger systemansvarlig er å ivareta de sider av leveringskvaliteten som krever *sentral* koordinering.

Det element i leveringskvalitetsbegrepet som krever sentral koordinering er i første rekke spenningens frekvens. At det fortrinnsvis er denne siden ved leveringskvaliteten driftskoordineringen skal rettes inn mot, kommer til uttrykk i så vel enl. § 5A-1, 2. ledd og enf. § 5A-1, 1. ledd som sf. § 4, a). Her slås det fast at systemansvarlig skal sørge for ”momentan balanse” mellom den samlede produksjon og den samlede bruk av kraft. Da frekvensen er et uttrykk for nettopp den momentane balansen i kraftsystemet, tilligger det altså systemansvarlig å treffe de tiltak som anses nødvendige for å opprettholde en jevn frekvens.

De tiltak og andre avgjørelser det her kan være aktuelt å treffe for den systemansvarliges vedkommende, vil kunne dreie seg om alt fra det å fastsette handelsgrenser mellom elspotområder, jf. sf. § 6, eller å bestemme overføringsgrenser i henhold til § 7, til det å i anstrengte driftssituasjoner iverksette tiltak som angitt i § 12, eksempelvis pålegge den enkelte produsent å anmelde all tilgjengelig produksjonskapasitet i spotmarkedet, jf. 4. ledd, alternativt beordre den enkelte produsent i drift dersom det oppstår driftsforstyrrelser som må utjevnes, jf. 5. ledd.

De øvrige aktørene plikter å rette seg etter Statnetts avgjørelser i denne sammenheng, jf. § 5A-1, 3. ledd, se også enf. § 5A-1, 8. ledd. De ovenfor nevnte eksempler er alle avgjørelser som i henhold til forvaltningslovens bestemmelser er å anse som vedtak, jf. forvaltningsloven § 2. Med andre ord utøver Statnett i realiteten en forvaltningsrettslig funksjon overfor de øvrige aktørene i driftssituasjonen.⁴⁶ At det her er snakk om offentlig myndighetsutøvelse viser seg videre i enl. § 5A-1, 2. ledd som hjemler en uttrykkelig delegasjon av myndighet til den systemansvarlige i forbindelse med

⁴⁵ Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 678, jf. s. 701.

⁴⁶ Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 676.

driftskoordineringen. Forholdet kommer for øvrig også til uttrykk ved at det i § 5A-1 heter ”Avgjørelser som fattes av den systemansvarlige under utøvelsen av systemansvaret er unntatt forvaltningsloven kap. IV-VI og VIII”.⁴⁷

Som man ser fungerer altså Statnett som aktør i kraftsystemet i kraft av to ulike roller. Som det fremgår ovenfor er Statnett for det første netteier i og operatør for sentralnettet.⁴⁸ Denne rollen utøves av Statnett som privat rettssubjekt på linje med andre nettselskaper i overføringsnettet. Som sentralnettsoperatør er Statnett underlagt anleggskonsesjon etter enl. § 3-1, jf. enf. § 3-1, samt omsetningskonsesjon etter enl. § 4-1. I tillegg opptrer imidlertid selskapet også som forvaltningsmyndighet i kraft av rollen som systemansvarlig i forbindelse med driftskoordineringen.

1.3.4 *Nettstrukturen*⁴⁹

Elektrisk kraft transporteres fra de ulike produsenter frem til sluttbruker gjennom et omfattende overføringsnett. Foruten selve overføringslinjene (ledninger, kabler o.l.), regnes også øvrige anleggsdeler som er nødvendige for kraftoverføringen for å være del av dette overføringsnettet. (Dette vil f.eks. gjelde transformatorer, ulike koblingsanlegg m.v.)

Administrativt kan overføringsnettet deles inn i 3 ulike nivåer; sentralnett, regionalnett og distribusjonsnett. Inndelingen foretas i forhold til de enkelte anleggenes ulike spenningsnivå.

⁴⁷ Dette er en presisering som er inntatt av hensyn til fvl. § 1 siste setning hvor det bestemmes at ”privat rettssubjekt regnes som forvaltningsorgan i saker hvor det treffer enkeltvedtak eller utferdiger forskrift”, jf. forslag til forskrift om systemansvaret i kraftsystemet, 1. høringsutkast, s. 13. Unntaket skyldes at det ved utøvelse av systemansvaret, av hensyn til tidsaspektet, ikke vil være praktisk mulig for Statnett å følge forvaltningslovens regler.

⁴⁸ Jf. kp. 1.3.3 ovenfor.

⁴⁹ De faktiske opplysningene er hentet fra Faktaheftet 2001, s. 73, Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 44-45, samt Dragsten ”Netteiers erstatningsansvar for feil i strømmettet med spesiell vekt på spenningsfeil”, s. 7-8.

Øverst i hierarkiet finner man altså sentralnettet. Sentralnettet er det landsdekkende overføringsnettet og knytter sammen produksjon og forbruk i de ulike deler av landet. Da overføring av større kraftmengder over lengre strekninger forutsetter et høyt spenningsnivå, opererer sentralnettet med et spenningsnivå på mellom 132 og 420 kV.

Regionalnettene utgjør kraftsystemets mellomste nivå. Hvert regionalnett dekker et geografisk område tilsvarende et fylke, og fungerer som bindeledd mellom øverste og laveste nettnivå. Spenningen i regionalnettet vil ligge et sted mellom 66 og 132 kV.

Nederst i hierarkiet finner man distribusjonsnettene. I utstrekning dekker hvert av dem et geografisk område ca tilsvarende en kommune. Distribusjonsnettene sørger for levering av kraft til ”vanlige” sluttbrukere, eksempelvis husholdninger, med et spenningsnivå på mellom 0,23 og 22 kV.

Kraftmarkedets ulike aktører er knyttet til overføringsnettet på forskjellige nivåer. Når det gjelder sluttbrukerne, vil den alt overveiende del av disse være tilknyttet nettet på distribusjonsnettsnivå. Eksempelvis vil alle husholdninger være koblet opp mot dette nivået. Det samme gjelder for en stor del av de mange ulike typer næringskunder. Enkelte av de større sluttbrukerne (typisk kraftintensiv industri) vil imidlertid kunne ha behov for å ta ut strøm med en høyere spenning enn hva som er mulig fra distribusjonsnettet. Denne sluttbrukergruppen er følgelig koblet til høyere opp i hierarkiet, det vil si på regional- og sentralnettsnivå.

Når det derimot gjelder produsentsiden vil disse aktørene i all hovedsak være tilknyttet sentralnettet eller et av de regionale nettene. Dette med unntak av enkelte mindre kraftprodusenter som er koblet til overføringsnettet på distribusjonsnettsnivå.

Overføringsnettet, på sentralnettsnivå og i stor utstrekning også på regionalnettsnivå, er videre organisert som et såkalt masket nett. Dette innebærer at elektrisitet vil kunne transporteres gjennom nettet via flere alternative ruter. For sluttbrukers vedkommende er dette av betydning i den forstand at selv om én av overføringslinjene skulle falle ut, vil ikke dette nødvendigvis innebære at han ikke lenger har tilgang på elektrisitet.

Lenger nede i netthierarkiet, på distribusjonsnettsnivå, er det imidlertid (naturlig nok) sjelden bygget ut alternative forsyningsruter for det tilfellet at overføringslinjen inn til den enkelte sluttbruker skulle falle ut.

Overføringsnettene eies i det alt vesentlige av offentlige aktører. I sentralnettet er Statnett SF den klart største aktøren – Statnett SF eier her ca 80 % av anleggsdelene. De resterende 20 % eies hovedsakelig av kommuner og fylkeskommuner. Sentralnettet er imidlertid organisert som et fellesnett; de øvrige netteiere leier ut sine anleggsdeler til Statnett, som igjen sørger for at nettet drives så vel teknisk som økonomisk som en enhet i forhold til nettkunden.⁵⁰ Statnett eier imidlertid også deler av regionalnettet. For øvrig er eierskapet lenger ned i netthierarkiet hovedsakelig kommunalt eller fylkeskommunalt.

⁵⁰ Det interne forholdet mellom Statnett og de øvrige eierne er regulert i Avtale mellom Statnett og øvrige netteiere i sentralnettet. Se nærmere om denne nedenfor i kp. 2.1.1.

2 Rettskilder og metode

2.1 Kilder

2.1.1 Kontraktmaterialet

De ulike nettnivåer opererer med ulike sett av kontrakter som skal regulere kraftoverføringen på det enkelte nivå. Det som vil være interessant i forhold til denne oppgaven er kontraktene på sentralnettsnivå.

De kontraktene som regulerer kraftforsyningen vil stort sett være standardkontrakter⁵¹, både av typen ensidig fremforhandlede kontrakter⁵² og såkalte ”agreed documents”.⁵³ Hvorvidt en standardkontrakt kan karakteriseres som henholdsvis det ene eller det andre vil kunne få betydning i forhold til hvorledes kontrakten skal tolkes, jf. kp. 2.2.1 nedenfor.

I og med omorganiseringen av kraftmarkedet, vil en sluttbruker nå være part i to kontraktsrettslige forhold i anledning kraftoverføringen. Det første gjelder forholdet til *kraftprodusenten*. Sluttbrukers kontrakt med produsenten preges av de fysiske omstendigheter kraftforsyningen skjer under og av den særegne omsetningsgjenstand denne kontrakten skal regulere.⁵⁴ Som jeg pekte på tidligere vil den kraft sluttbruker til slutt mottar rent fysisk kan tenkes å komme fra en annen produsent, kan man nok si at kraftkontrakten i første rekke regulerer en finansiell avregning mellom produsent og sluttbruker og vil i liten grad omhandle spørsmålet om leveringskvalitet.⁵⁵

⁵¹ Kontrakter som er utarbeidet på forhånd med sikte på bruk i fremtidige kontraktsforhold innenfor det aktuelle området, jf. Huser ”Avtaletolking”, s. 145.

⁵² Ensidig fremforhandlede standardkontrakter vil være fastsatt av kun den ene av kontraktspartene, jf. Huser ”Avtaletolking”, s. 153-154.

⁵³ ”Agreed documents” vil være standardvilkår fremforhandlet mellom representanter for de berørte parter på det aktuelle området, jf. Huser ”Avtaletolking”, s. 153-154 og Hov ”Avtaleslutning og ugyldighet”, s. 55.

⁵⁴ Se kp. 1.3 ovenfor.

⁵⁵ Se Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 31.

Det andre kontraktsforholdet, som også er det som vil være av størst interesse i forhold til spørsmålet om leveringskvalitet, gjelder forholdet mellom sluttbruker og *nettoperatør*.⁵⁶

En helt sentral kontrakt vil naturlig nok være den som regulerer den enkelte kundes fysiske tilknytning til og bruk av sentralnettet. Denne kontrakten omtales gjerne som ”*tilknytningskontrakt*”.

I sentralnettet tilbyr Statnett kundene to alternative tilknytningskontrakter. Den ene omtales gjerne som SFO-kontrakten, den andre som PIL-kontrakten. Statnett er part i begge avtaler i kraft av to ulike roller; som sentralnettoperatør og som netteier i sentralnettet. Dette fremgår av SFO-kontrakten pkt. I og av PIL-kontrakten §§ 2 og 3.

SFO-kontrakten ble opprinnelig fremforhandlet mellom Statnett og medlemmer av Statnettskundernes Fellesorganisasjon (SFO).⁵⁷ SFO har imidlertid i ettertid inngått som en del av Energibedriftenes Landsforening (EBL), og av dagens standardkontrakt fremgår det at denne er fremforhandlet med SFO/EBL. For enkelthets skyld vil jeg imidlertid i det følgende fortsatt benytte betegnelsen SFO-kontrakten når jeg omtaler denne standardkontrakten. Sistnevnte organisasjon (SFO/EBL) består i dag av ulike produsenter og operatører for underliggende nettnivåer. Selv om kontrakten i utgangspunktet tilbys alle av Statnetts kunder som måtte ønske det (dvs. også sluttbrukere), benyttes den så godt som utelukkende av kunder med tilknytning til SFO/EBL. I realiteten vil således SFO-kontrakten fortrinnsvis regulere forholdet mellom Statnett og andre aktører i kraftforsyningen enn sluttbrukerne.

⁵⁶ Se kp. 1.3.1 ovenfor der det vil fremgå at leveringskvaliteten i stor grad vil være avhengig av forholdene i overføringsnettet.

⁵⁷ SFO ble dannet som et svar på omorganiseringen og oppdelingen av det gamle Statkraftverkene i henholdsvis Statkraft SF og Statnett SF. Da Statnett ble skilt ut som et eget selskap, hadde man ikke lenger noen kontrakter som kunne regulere forholdet overføring av kraft. For å ivareta nettkundernes interesser overfor det nye Statnett ble SFO opprettet og etter hvert fikk man også fremforhandlet den første såkalte SFO-kontrakten.

Foruten regler om tilknytning og bruk, inneholder SFO-kontrakten også bestemmelser som omhandler driftskoordinering og tariff tjenester, samt ansvarsregulering. Ut over kontraktens egne bestemmelser, forutsettes det videre at forholdet partene imellom reguleres ytterligere av et supplerende regelverk, jf. pkt. I (Innledning), siste avsnitt. Her uttales det at "[r]ettigheter og plikter knyttet til bruk av nettet er for øvrig regulert i lov, forskrifter og konsesjoner fra myndighetene". For å få den fulle oversikt over partenes rettigheter og plikter, må man altså også se hen til hva som følger av bakgrunnsretten. Se nærmere om bakgrunnsretten nedenfor i kp. 2.1.2.

Den andre av standardavtalene omtales gjerne som *PIL-kontrakten*. Denne er inngått med medlemmer av Prosessindustriens Landsforening (PIL).⁵⁸ PIL organiserer den alt overveiende del av de større industrielle sluttbrukere. Også PIL-kontrakten er et alternativ som tilbys den samlede kundegruppe, men også denne blir fortrinnsvis benyttet av den aktuelle interesseorganisasjons medlemmer. Forholdet til sluttbrukerne vil således i praksis bli regulert gjennom nettopp PIL-kontrakten. Kontrakten regulerer i det store og det hele de samme spørsmål som SFO-kontrakten, men må kunne sies å bære et visst preg av at den er fremforhandlet med en interesseorganisasjon på sluttbrukersiden; foruten de forhold som også er nevnt i SFO-kontrakten, har man bl.a. også forsøkt å si noe om leveringskvalitetsspørsmålet, jf. § 3.

På samme måte som SFO-kontrakten, forutsetter PIL-kontrakten at denne skal forstås i lys av et supplerende regelverk. Dette fremgår klart av kapitlet "Innledning – rammer for sentralnettsordningen", se siste avsnitt.

Utover tilknytningskontraktene som regulerer forholdet til Statnetts kunder, er det også inngått en kontrakt mellom Statnett og de øvrige eiere av anleggsdeler i sentralnettet. Denne kontrakten omtales gjerne som "*innleiekontrakt*", og regulerer Statnetts leie av

⁵⁸ Det opprinnelige SFO organiserte alle typer kunder i sentralnettet – så vel produsenter og øvrige netteiere, som ulike sluttbrukere. SFO skulle med andre ord ivareta en rekke ulike interesser på vegne av sine medlemmer. Etter hvert brøt imidlertid sluttbrukergruppen ut og gikk inn i PIL i stedet. Da den opprinnelige SFO-kontrakten uttrykkelig nevnte SFOs medlemmer som Statnetts kontraktsmotpart oppstod behovet for en tilknytningskontrakt tilpasset PIL-kundene og den såkalte PIL-kontrakten ble fremforhandlet.

de anleggsdeler tilhørende sentralnettet som Statnett ikke selv eier.⁵⁹ Som det fremgår av avtalens § 1, 2. ledd har kontrakten til hensikt å ”regulere forholdet mellom Statnett som Sentralnettoperator og de Netteiere som stiller sine anlegg til rådighet for sentralnettet”, samt ”forhold Netteierne i mellom”. Kontrakten regulerer spørsmålet om Statnetts ansvar for kraftsystemplanlegging, driftskoordinering og tariffing, samt spørsmålet om de ulike netteierens innflytelse og ansvar i forhold til sentralnettsordningen. Og mens Statnett, som kundens motpart i henholdsvis SFO-kontrakten og PIL-kontrakten, er den av sentralnettets eiere som ved eventuelt mislighold og skade holdes ansvarlig overfor den enkelte kunde, inneholder innleiekontrakten også bestemmelser om hvordan det endelige ansvaret for feil i sentralnettet skal plasseres med tilhørende regressadgang for Statnett, jf. § 8.

Foruten tilknytningskontrakter og innleiekontrakten, har Statnett inngått en rekke andre kontrakter som regulerer ulike sider av forholdet mellom Statnett og de øvrige aktørene tilknyttet sentralnettet. Disse avtalene vil fortrinnsvis regulere Statnetts kjøp av systemtjenester og fungerer således som viktige virkemidler i forbindelse med Statnetts ansvar for driftskoordineringen.⁶⁰

Av disse kontraktene kan først og fremst nevnes den såkalte *balanseavtalen*. Balanseavtalen inngås med enkelte kraftprodusenter og har til hensikt å regulere handelen på regulerkraftmarkedet. Regulerkraftmarkedet inngår som et viktig virkemiddel i den driftskoordinering Statnett i egenskap av systemansvarlig er forpliktet til å forestå, jf. for eksempel enl. § 5A-1, 2. ledd, jf. enf. § 5A-1, 2. Det står den enkelte produsent fritt hvorvidt han ønsker å delta i dette markedet og da inngå tilhørende kontrakt. Har imidlertid en produsent⁶¹ først inngått en slik avtale, følger det av balanseavtalens § 1, 3. ledd at vedkommende også må underlegge seg gjeldende regelverk i forbindelse med systemansvaret.⁶² Foruten denne henvisningen til

⁵⁹ Jf. kp. 1.3.4 ovenfor.

⁶⁰ Se nærmere om driftskoordineringen i kp. 1.3.3 ovenfor.

⁶¹ Balanseavtalen benevner den enkelte produsent som ”balanseansvarlig”.

⁶² Avtalen selv sier at dette regelverket er ”NVEs retningslinjer hjemlet i omsetningkonsesjonen retningslinjer for systemansvaret og retningslinjer for måling og avregning”. Her er avtalen, som er fra 1998, ikke helt oppdatert. Dette regelverket er i dag avløst av forskrift om systemansvaret av 07.05.2002. Det må således være dette regelverket den enkelte produsent nå forplikter seg til å følge.

bakgrunnsretten, regulerer balanseavtalen med vedlegg forhold som vederlag for de tjenester Statnett yter, regler for den enkelte produsents anmelding og prissetting i regulerkraftmarkedet, samt mislighold og ansvar. I motsetning til tilknytningskontraktene er balanseavtalen ikke blitt til etter forhandlinger med representanter fra kontraktmotpartens side. Kontrakten er ensidig utformet fra Statnetts side.

Videre tilbyr Statnett alle nettselskaper på underliggende nivå en kontrakt som regulerer *utkopplbart forbruk*. Også disse kontraktene inngår som virkemidler i driftskoordineringen. Ved inngåelse av slik kontrakt aksepterer det enkelte nettselskap at deres forbruk kan bli utkoplest med henholdsvis 2 og 12 timers varsel dersom dette skulle være nødvendig av hensyn til driftssituasjonen. Som motytelse får selskapet kjøpe kraft til en tariff som er lavere enn den som gjelder overfor kunder uten slik utkoplingsavtale. Da denne kontrakten inngås mellom Statnett og det enkelte nettselskap, forutsetter avtalen at nettselskaper som inngår denne igjen sørger for å etablere avtaler med sine sluttbrukere som vil kunne bli berørt ved en utkopling.

Statnett tilbyr imidlertid en kontrakt som innebærer mye av det samme som ovennevnte kontrakt også overfor de sluttbrukere som måtte være tilknyttet sentralnettet. De såkalte *belastningsfrakoplingskontraktene* (BFK-kontraktene) inngås individuelt med den enkelte sluttbruker som er villig til å inngå på en slik ordning. En BFK-kontrakt gir Statnett rett til, med umiddelbar virkning, å kople ut den aktuelle sluttbruker i tilfelle overbelastning i kraftsystemet. I motsetning til kontrakt om utkopplbart forbruk er det altså ikke nødvendig med noe forhåndsvarsel til sluttbruker. Som motytelse for å stå i beredskap på denne måten gir kontrakten sluttbruker rett til kompensasjon etter tre ulike satser; for det første kompenseres han fordi han i det hele tatt er villig til å være med på en slik ordning. Videre får han betalt når systemet ser ut til å bevege seg mot overbelastning og sluttbruker i henhold til kontrakten er forpliktet til å aktivere vern. Sistnevnte innebærer at sluttbruker intensiverer beredskapen. Han skal nå treffe de tiltak som er nødvendige for å kunne tåle en utkopling som Statnett nå har anledning til å iverksette på kort varsel. Til slutt mottar han ytterligere kompensasjon dersom han faktisk skulle bli koplest ut.

Nedenfor vil jeg komme nærmere inn på den såkalte KILE-ordningen. Ordningen retter seg i stor grad mot nettselskapene, men kan også sies å regulere sluttbrukers rett til ulike former for kompensasjon ved feil i kraftoverføringen av en slik art at den omfattes av KILE-ordningen. KILE-ordningen forekommer i en generell og en individuell variant. Den generelle ordningen vil alle sluttbrukere være omfattet av. Det som er av interesse i denne sammenheng er imidlertid den individuelle ordningen som åpner for at det kan inngås *individuelle KILE-avtaler* med sluttbrukere som oppfyller visse vilkår.⁶³ Avtalen inngås mellom Statnett og den enkelte sluttbruker og regulerer sluttbrukers rett til direkte kompensasjon ved nærmere bestemte typer av kvalitetsmangler.

2.1.2 Bakgrunnsretten

2.1.2.1 Er det plass for utfylling med bakgrunnsretten?

Bakgrunnsrett er en fellesbetegnelse på de ulike rettsregler som eventuelt måtte gjelde på det området som også partenes kontrakt tar sikte på å regulere. I den grad partenes kontrakt og bakgrunnsretten regulerer samme spørsmål, vil disse regelsettene overlape hverandre. Er det videre snakk om en avvikende regulering, vil man i prinsippet stå overfor en regelkonflikt. I tilfeller der partenes kontrakt ikke selv løser det spørsmålet som har oppstått, alternativt at partene er uenige om hvilke løsninger kontraktens bestemmelser legger opp til, vil derimot bakgrunnsretten fungere som et supplement til partenes avtale. Ifølge alminnelig tolkningslære skal man i slike tilfeller se hen til, og fortolke kontrakten i tråd med de løsninger som måtte følge av bakgrunnsretten.

De rettsregler som utgjør bakgrunnsretten kan være av så vel deklarasjonsart som preseptorisk art. I den grad man står overfor deklarasjonsart bakgrunnsrett vil partene ha anledning til å avtale seg bort fra de løsninger som lovgiver har skissert. Dersom kontrakten og bakgrunnsretten har avvikende bestemmelser, følger det av prinsippet om avtalefrihet at partenes løsning skal legges til grunn. I et tilfelle av manglende regulering i kontrakten eller uenighet partene imellom vil imidlertid bakgrunnsretten benyttes for å supplere kontrakten på de uklare punktene. Man snakker i så fall om utfylling med bakgrunnsretten.⁶⁴

⁶³ Disse vilkårene fremgår av tarifforskriften § 9-5.

⁶⁴ Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 538.

Er derimot den aktuelle bakgrunnsretten av preseptorisk karakter, oppstår det for så vidt ikke noe spørsmål om hvordan kontraktens bestemmelser er å forstå, alternativt hvilke regler denne må utfylles med. Preseptorisk bakgrunnsrett må følges selv om kontrakten skulle inneholde en annen regel. I realiteten vil imidlertid en domstol i et slikt tilfelle, så vidt det er mulig, velge å løse de tolkningsspørsmål som foreligger på en slik måte at innholdet i kontraktens bestemmelser ikke kommer i strid med preseptoriske rettsregler.⁶⁵ Står man overfor en situasjon der kontrakten er taus, vil man videre legge til grunn de løsninger som følger av den preseptoriske bakgrunnsretten.

I tolkningslæren forklares ofte utfylling med bakgrunnsretten som den operasjon man foretar når man supplerer en kontrakt med regler som følger av *deklaratorisk* rett, mens spørsmålet om utfylling ikke oppstår dersom man står overfor preseptoriske regler, disse skal legges til grunn uansett. I realiteten er det imidlertid det samme som skjer i begge de to situasjonene – partenes kontrakt fortolkes i lys av og suppleres av de regler lovgiver har funnet hensiktsmessige på det aktuelle området, enten disse er deklarasjonelle eller preseptoriske. Jeg vil i det følgende, samt når jeg i kp. 3 nedenfor foretar en gjennomgang av de ulike kontrakter i forbindelse med spørsmålet om regulering av leveringskvalitet, i den grad det blir nødvendig å trekke inn bakgrunnsretten, ikke skille mellom disse to situasjonene. Jeg vil benytte meg av betegnelser som utfylling og supplerings med bakgrunnsretten, enten bakgrunnsretten er av preseptorisk eller deklarasjonell karakter.

Som et alminnelig utgangspunkt skal et kontraktsforhold mellom to parter fortrinnsvis reguleres av kontraktens egne bestemmelser (så langt disse ikke strider mot preseptorisk lovgivning). Av dette utgangspunktet følger at det først blir aktuelt å supplere avtalen med bakgrunnsrettens bestemmelser når man står overfor et spørsmål som, når kontrakt først er inngått, må løses på en eller annen måte og dette ikke er gjort til gjenstand for regulering i selve kontrakten. I forlengelsen av dette vil det da også være slik at jo mindre detaljert en kontrakt kan sies å fremstå som, jo større anledning vil det være til å se hen til de løsninger som måtte følge av bakgrunnsretten.

⁶⁵ Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 538.

Som jeg vil komme nærmere tilbake til nedenfor, er spørsmålet om kvaliteten på den kraft sluttbruker skal få levert fortrinnsvis forsøkt regulert i tilknytningskontraktene.⁶⁶ Disse kontraktene gir imidlertid få konkrete utgangspunkter å forholde seg til når det gjelder bedømmelsen av hvorvidt levert ytelse kvalitetsmessig er i henhold til kontrakt eller ikke. Kvalitetsnivået er et forhold som tradisjonelt har vært viet lite oppmerksomhet og heller ikke de nylig reviderte nettkontraktene griper fatt i denne problemstillingen i nevneverdig grad. Sammenlignet med andre kontrakter som regulerer kjøp og salg av øvrige ytelser, fremstår disse kontraktene som lite detaljerte i forhold til spørsmålet om ytelsens kvalitet. I tråd med det som er nevnt ovenfor, skulle dette åpne for en relativt stor grad av utfylling med bakgrunnsrettens eventuelle regler på området.

Foruten spørsmålet om kjøp og salg av elektrisk kraft, skal tilknytningskontraktene også regulere en rekke andre forhold angående tilknytning til og bruk av sentralnettet. Videre avgjøres kvalitetsnivået av en rekke andre praktiske omstendigheter omkring organisering og drift av nettet. Disse forhold vil i stor grad være regulert i de øvrige kontrakter som er i bruk på sentralnettsnivå.⁶⁷ Etter min mening ser det ut som om alle disse kontraktene i en viss grad forutsetter at bakgrunnsretten kommer supplerende inn. For å bruke et eksempel angående spørsmålet om leveringskvalitet, så sies det i PIL-kontrakten § 3 at i mangel av en omforenet definisjon av hva kvaliteten skal være, skal dette avgjøres i henhold til bl.a. ”de til enhver tid myndighetspålagte krav til kvalitet”, jf. 2. ledd. Disse kravene vil i første rekke følge av energiloven med tilhørende forskrifter. Se for øvrig også siste ledd der det uttales at Statnetts plikter etter kontrakten som systemansvarlig forutsettes håndtert ”innenfor rammen av myndighetenes regelverk”. Avtalen inneholder for øvrig også innledningsvis en henvisning til offentligrettslig regulering, jf. kapitlet ”Innledning – rammer for sentralnettsordningen”, siste avsnitt. Slike henvisninger finnes også i øvrige kontrakter på sentralnettsnivå, se for eksempel innleiekontrakten § 1, 4. ledd.

⁶⁶ Se kp. 3.3.2 nedenfor.

⁶⁷ Se nærmere om disse ovenfor i kp. 2.1.1.

Ovennevnte er forhold som tilsier at bakgrunnsretten nødvendigvis må spille en betydelig rolle også når det gjelder spørsmålet om partenes kontraktsrettslige stilling i et kraftforsyningsforhold.

2.1.2.2 Hva utgjør bakgrunnsretten?

Det som kan karakteriseres som bakgrunnsrett på energirettens område er i første rekke *energiloven med tilhørende forskrifter*. Når det gjelder energiloven er imidlertid ikke dette noen utpreget kontraktslov på linje med for eksempel kjøpsloven, avhendingsloven m.v. Et kraftforsyningsforhold er imidlertid heller ikke direkte sammenlignbart med et mer tradisjonelt forhold om kjøp og salg av en vare eller tjeneste, jf. kp. 1.3 ovenfor. Energiloven innebærer ingen uttrykkelig regulering av forholdet mellom den part som i kraftmarkedet skal prestere en ytelse og den part som skal motta denne, altså forholdet mellom netteier og kunde (eller for den saks skyld produsent). Skal man forsøke å gi en karakteristikk av energiloven, må nok denne heller beskrives som et regelverk som trekker opp de rettslige rammene i forhold til norsk energipolitikk. Energiloven legger til rette for at energipolitikkenes målsetninger kan nås, i første rekke ved hjelp av et omfattende konsesjonssystem. I tillegg hjemler den en rekke ulike virkemidler som kan anvendes i den grad dette er nødvendig for å nå de angitte målsetningene. Sett i forhold til spørsmålet om regulering av kjøp og salg av elektrisk kraft, vil loven på denne måten også fungere som en begrensende faktor i forhold til de løsninger partene selv kan ønske å komme frem til.

Tilsvarende vil være tilfellet for det supplerende forskriftsverket som er utarbeidet med hjemmel i energilovens bestemmelser. De ulike forskriftene vil i første rekke være presiseringer av de målsetninger som skisseres i energilovens bestemmelser. På samme måte som for energilovens vedkommende, vil således også bestemmelsene i de ulike forskriftene få konsekvenser for reguleringen av forholdet mellom partene i et kraftforsyningsforhold.

Som man ser, utgjør altså energiloven med tilhørende forskrifter et viktig virkemiddel med tanke på regulering av kraftforsyningen.

I og med at energiloven ikke er noen utpreget kontraktslov, regulerer den heller ikke rettsforholdet mellom produsent, netteier og sluttbruker når det gjelder kjøp og salg av elektrisk kraft. I mangel av annen kjøpsrettslig regulering, vil det kunne tenkes at *kjøpslovgivningen* kan fungere som bakgrunnsrett, i alle fall hva denne delen av kraftforsyningsforholdet angår.

Kjøpsloven⁶⁸ kommer kun direkte til anvendelse på forhold om kjøp og salg av løsøre. Tjenesteavtaler faller utenfor lovens virkeområde, jf. kjl. § 2, 2. ledd. Som jeg var inne på ovenfor, har det lenge pågått en diskusjon om hvorvidt elektrisk kraft er å karakterisere som en vare eller en tjeneste.⁶⁹ Dette er et spørsmål hvor man ennå ikke har kommet frem til noen entydig konklusjon. Spørsmålet vil imidlertid få betydning i forhold til hvorvidt kjøpslovens bestemmelser kan komme til anvendelse når det gjelder kjøp og overføring av elektrisk kraft.

Problemstillingen ble diskutert i forbindelse med forarbeidene til den norske kjøpslov av 1988. I Ot.prp. nr. 80 (1986-89) uttalte Justisdepartementet at:

*”Departementet finner det lite naturlig å karakterisere bestilling av elektrisk strøm som kjøp i egentlig forstand. Etter departementets mening skiller dessuten elektrisk energi seg så vidt mye fra det man til vanlig kaller ting at det er lite naturlig å la kjøpsloven komme direkte til anvendelse. Levering av strøm skjer som en kontinuerlig prosess, og elektrisiteten er ikke avgrenset på samme måte som ting ellers. Departementet er på denne bakgrunn kommet til at loven ikke uten videre passer for elektrisitetsforsyninger, og at elektrisitet i form av strøm derfor ikke bør omfattes av lovutkastet. Dette hindrer likevel ikke at mange av kjøpslovens regler kan anvendes analogisk på kontrakter om forsyning av elektrisk strøm”.*⁷⁰

Etter omstendighetene vil altså kjøpslovens regler kunne komme analogisk til anvendelse i forhold til kontrakter om forsyning av elektrisk kraft.

⁶⁸ Lov om kjøp av 13. mai 1988 nr. 27.

⁶⁹ Jf. kp. 1.3.2 ovenfor.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 80 (1986-87), s. 48.

Her ser vi at de nordiske land har valgt å avgjøre spørsmålet noe ulikt. I Danmark har man valgt å gi kjøpsloven anvendelse på elektrisitet. Norge, Sverige og Finland har imidlertid så langt valgt å holde omsetning av elektrisk energi utenfor sine respektive kjøpslover. Videre kan det nevnes at sistnevnte også er den løsningen som er lagt til grunn i forhold til anvendelsesområdet for FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp.⁷¹

2.1.3 Andre kilder

2.1.3.1 Rettspraksis

Det finnes lite rettspraksis på energirettens område, i alle fall hva kontraktsreguleringen angår. Det er vanskelig å finne ikke bare høyesterettsavgjørelser, men også underrettsavgjørelser, som omhandler dette temaet. Den heller sparsommelige praksis som foreligger dreier seg i første rekke om spørsmålet om de tidligere elektrisitetsverkens ansvarsfraskrivelser, som ble forsøkt gjort gjeldende i henhold til kontrakter som ikke lenger gjelder i dag. Videre er det i første rekke snakk om avgjørelser angående forbrukerforhold, og de hensyn og vurderinger som foretas her vil ikke uten videre kunne overføres på et næringsforhold.

Foruten ovennevnte er det her også snakk om dommer som er forholdsvis gamle. Tatt i betraktning den utvikling som har skjedd på energirettens område de siste årene vil, vil disse avgjørelsene uansett ikke kunne si så mye om rettstilstanden under dagens forhold.

Som jeg var inne på ovenfor vil imidlertid bl.a. kjøpslovgivningen kunne være relevant bakgrunnsrett i anledning tolking og utfylling av foreliggende kontraktsmateriale.⁷² Når det gjelder kjøpsrettslige og mer alminnelige kontraktsrettslige problemstillinger, vil det naturlig nok foreligge en del rettspraksis som kan bidra til å belyse de ulike spørsmål. Det som vil være av interesse vil naturlig nok i første rekke være Høyesteretts avgjørelser.

⁷¹ Jf. konvensjonens art. 2 f). FN-konvensjonen er inntatt i Norges Lover som konvensjon av 13. mai 1988 nr. 426.

⁷² Jf. kp. 2.1.2.2 ovenfor.

2.1.3.2 Litteratur

Det finnes lite litteratur som tar for seg de kontraktsrettslige sidene hva et kraftforsyningsforhold angår. Det eneste som kan trekkes frem er Guttorm Guttormsens ”Elforsyningskontrakten”. Denne boken ble imidlertid utgitt i 1968, og omhandler kontrakter og kontraktstyper som ikke lenger er i bruk i dag. Videre har mye skjedd innenfor kraftforsyningen og organiseringen av denne siden ”Elforsyningskontrakten” kom ut. Det som fremgår her vil således ikke uten videre vil være relevant i forhold til dagens situasjon. Boken inneholder imidlertid bl.a. en mer generell beskrivelse av kraftforsyningsforholdets ”rettslige natur”. Dette er betraktninger som fortsatt vil være aktuelle, og boken vil således kunne danne et utgangspunkt for forståelse også av dagens regulering.

Foruten dette finnes det noe annen litteratur om andre områder innenfor kraftforsyningen. Også dette vil kunne bidra til å kaste lys over det foreliggende kontraktsmateriale, men ingen av disse fremstillingene går altså direkte inn på spørsmålet om kontraktsregulering av leveringskvalitet på elektrisk kraft. Dette med unntak av en artikkel av Ulf Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?”, publisert i Tidsskrift for forretningsjus, nr. 3, 2002.

Hva de rent kjøpsrettslige spørsmål angår, vil naturlig nok de generelle kontraktsrettslige fremstillinger være av interesse. Slik litteratur foreligger i stort omfang.

2.2 Tolking

2.2.1 *Kontraktstolking*

Utgangspunktet for å bestemme partenes rettigheter og plikter i et kraftforsyningsforhold fremgår i første rekke av de ulike kontrakter som er inngått dem imellom. Det nærmere innhold i kontraktene finner man naturlig nok frem til ved hjelp av å tolke disse i lys av alminnelig avtalerettslig tolkningslære. Dette innebærer bl.a. at man skal legge til grunn det som har vært partenes felles forståelse av de bestemmelser

kontrakten inneholder og av de ord og uttrykk som er benyttet her. I den grad man ikke kan konstatere noen felles forståelse partene imellom, er utgangspunktet derimot at man skal foreta en objektiv fortolkning av avtaleteksten, basert på en naturlig språklig forståelse av denne. Gir ikke disse reglene noe klart svar på hvordan kontrakten må være å forstå, oppstiller tolkningslæren en rekke ulike tolkingsprinsipper som sier noe om hvordan slik tolkningstil skal løses. Som eksempler kan nevnes den såkalte uklarhetsregelen som innebærer at fortolkning som går på bekostning av den som burde ha uttalt seg klarere, prinsippet om at den minst tyngende løsning for den forpliktete parts vedkommende skal legges til grunn, eventuelt det såkalte operasjonalt hensynet. Dette går i korthet går ut på at man skal fortolke kontraktens bestemmelser på en slik måte at den rent praktisk kan oppfylles på en fornuftig måte.

Ovennevnte tolkningslære er i første rekke utviklet med utgangspunkt i individuelt fremforhandlede kontrakter. Da man på kraftforsyningens område opererer med en rekke ulike standardkontrakter, som altså ikke er kommet i stand etter noen individuell forhandling, vil man stå overfor enkelte tolkningsspørsmål som den alminnelige tolkningslæren ikke er egnet til å gi svar på.

Tolking av standardkontrakter byr på spesielle problemer. På denne bakgrunn vil jeg konsentrere fremstillingen under dette punktet om det som er særegent i forhold til tolking av standardkontrakter. For en generell fremstilling av tolkningslæren for øvrig, henvises til annen avtalerettslig litteratur.⁷³

I og med at bruken av standardkontrakter medfører at forhandlingssituasjonen i det enkelte tilfellet så godt som bortfaller, kan man ikke forvente at kontraktpartene har det samme reflekterte forhold til hva som er ment med kontraktens ulike bestemmelser, som hva som gjerne er tilfellet dersom en kontrakt fremforhandles individuelt. Dette medfører igjen at det å finne frem til hva partene egentlig har ment blir en vanskelig oppgave. Dette er et poeng som påpekes av Høyesterett i Rt. 1981 s. 445 og som ifølge retten også må få konsekvenser for fortolkningen av kontrakten. I dommen uttales det at det er

⁷³ Se for eksempel Huser "Avtaletolking" og Hov "Avtaleslutning og ugyldighet", s. 136 flg.

”grunn til å utvise atskilling varsomhet ved tolkingen av en avtale som knytter seg til en standardkontrakt, som partene neppe i synderlig grad overveier innholdet av ved kontraktsslutningen”.

I og med at man i det enkelte tilfellet heller ikke har noen reell forhandlingsrunde før kontrakten sluttes, vil man heller ikke kunne trekke slutninger om hva de enkelte bestemmelser kan innebære, basert på forhandlingssituasjonen. Dette i motsetning til tolking av individuelt forhandlede kontrakter der forhandlingssituasjonen etter omstendighetene vil kunne gi atskillig veiledning.

På den annen side forekommer det at standardkontrakter har visse former for forarbeider som kan bidra til partenes forståelse av kontraktens ulike bestemmelser.⁷⁴ Dette er imidlertid langt fra alltid tilfellet. Når det gjelder de kontrakter som er interessante i forhold til denne oppgaven, er det *ikke* utarbeidet noen form for forarbeider eller lignende. Jeg går derfor ikke nærmere inn på de eventuelle tolkningsspørsmålene slike dokumenter kunne foranledige.

Da det ofte heller ikke er andre måter man kan fastslå en eventuell felles partsforståelse på, kan man si at man ved standardkontrakter, som den store hovedregel, i motsetning til ved de individuelt fremforhandlede kontrakter, skal legge til grunn en objektiv fortolkning, basert på en naturlig språklig forståelse av de enkelte bestemmelsers ordlyd. I forlengelsen av dette vil det også være slik at rimelighetsbetraktninger får en mer fremtredende rolle.⁷⁵ Når man ikke kan finne frem til en felles partsvilje som tilsier at man har ment noe annet, vil det være naturlig å forsøke å finne frem til en forståelse av kontrakten som innebærer en rimelig og rettferdig fordeling av rettigheter og plikter de involverte parter imellom.

2.2.2 Tolking av bakgrunnsretten

Tolking av bakgrunnsretten vil naturlig nok skje i tråd med de tolkingsprinsipper som følger av alminnelig rettskildelære. Energiloven og de tilhørende forskrifter må, som

⁷⁴ Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett” s. 550.

⁷⁵ Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 550.

alle andre lovbestemmelser, fortolkes ut fra forhold som den enkelte bestemmelses ordlyd, forarbeider og formål m.v. Det hører ikke hjemme i denne oppgaven å forsøke å gi noen oversikt over disse alminnelige tolkningsprinsippene.⁷⁶ På den annen side er det enkelte forhold ved fortolkning av bakgrunnsretten som etter min mening vil være helt sentrale i forhold til de spørsmål som behandles i denne oppgaven. Dette gjelder i første rekke formålsbetraktningenes betydning. I forhold til spørsmålet om hva som kan tenkes å være en hensiktsmessig regulering av leveringskvalitetsproblemet, vil formålsbetraktninger spille en betydelig rolle med tanke på de løsninger som reelt sett vil kunne være et alternativ. De ulike reglernes formål vil være avgjørende i forhold til hva som kan tenkes iverksatt innenfor bestemmelsenenes grenser. Formålsbetraktningene vil videre være av betydning også i forhold til forståelsen av dagens situasjon. Jeg vil derfor i det følgende knytte enkelte kommentarer til rettskildedefaktoren formålsbetraktninger.

En lovs formål kan komme til uttrykk på flere ulike måter. Disse kan for eksempel fremgå av en egen bestemmelse i loven selv, av uttalelser i forarbeidene eller man må selv trekke egne slutninger om hvilke målsetninger lovgiver kan ha ønsket å oppnå ved vedtakelse av den konkrete loven. I energiloven angis formålet i en egen formålsparagraf; § 1-2. Denne er naturlig nok bindende på linje med øvrige lovbestemmelser. § 1-2 slår fast at energiloven skal sikre at ressursene utnyttes og at kraftmarkedet organiseres på en ”samfunnsmessig rasjonell” måte. Med uttrykket samfunnsmessig rasjonell legges det opp til at en rekke ulike formål skal kunne tilgodeses, men som det fremheves i forarbeidene er kjernen i uttrykket et ønske om en samfunnsøkonomisk effektiv organisering av kraftsektoren.⁷⁷ Det nærmere innholdet i begrepet samfunnsøkonomisk effektivitet vil bli kommentert nedenfor i kp. 5.1. I dette kapitlet er det tilstrekkelig å konstatere at dette er et helt sentralt formål hva energilovens virkeområde angår.

Som det følger av uttrykket ”formål”, vil dette angi de målsetninger lovgiver har ønsket å realisere for det området den aktuelle loven er ment å regulere. Selv om en

⁷⁶ For en nærmere oversikt over de alminnelige tolkningsprinsipper kan det for eksempel henvises til Eckhoffs ”Rettskildelære”.

⁷⁷ Se for eksempel Ot.prp. nr. 43 (1989-90), s. 15.

formålsparagraf vil være like bindende som lovens øvrige bestemmelser, gir ikke formålsparagrafen i seg selv anvisning på noen konkret rettsregel. Lovformåls betydning viser seg derimot dersom man skulle stå overfor valget mellom to eller flere alternative tolknings- eller handlemåter. Man bør da velge det alternativet som i størst grad harmonerer med lovens formål. I så måte vil formålet kunne bidra til at det foretas vurderinger og iverksettes tiltak som positivt er egnet til å fremme lovens formål. Sett fra en motsatt synsvinkel vil formålsangivelsen også være en klart begrensende faktor i forhold til de vurderinger og beslutninger man foretar. I den grad det treffes et valg som ikke harmonerer med formålsbestemmelsen, vil dette i sin ytterste konsekvens kunne være lovstridig. Det skal imidlertid bemerkes at når det gjelder energiloven har denne, som jeg så vidt var inne på ovenfor, et bredt angitt lovformål der det åpnes for ivaretagelse av en rekke ulike og til dels motstridende interesser. Det skal med andre ord en god del til før man vil kunne si at man står overfor et tilfelle som strider mot lovens formål. Motstridende hensyn, eksempelvis distriktpolitiske hensyn, vil kunne begrunne samfunnsøkonomisk mindre hensiktsmessige løsninger. På den annen side må det være klart at på område der slike øvrige hensyn spiller en liten eller ingen rolle, må valg av eventuelle løsninger vurderes opp mot kravet om samfunnsøkonomisk effektivitet.

3 Hvilke krav kan en sluttbruker stille til leveringskvaliteten på elektrisk kraft?

3.1 Innledning

Temaet for dette kapitlet er spørsmålet om hvilke kvalitetskrav en sluttbruker tilknyttet overføringsnettet på sentralnettsnivå vil kunne stille til den elektriske kraft vedkommende får levert.

Som det fremgår ovenfor, kan samlebetegnelsen leveringskvalitet deles inn i flere underbegreper.⁷⁸ Anvendeligheten av den elektriske kraft vil således bero på så vel leveringspåliteligheten, som kvaliteten av spenningens ulike elementer; frekvens, effektivverdi og kurveform.

I den grad en sluttbruker har klart for seg hvilke krav han kan stille i anledning hvert enkelt av disse elementene, vil han også ha et utgangspunkt for å vurdere hvorvidt et faktisk avvik kan sies å utgjøre en kontraktsrettslig mangel eller ikke. Hvorvidt forholdet kan karakteriseres som en mangel⁷⁹ eller ikke, vil igjen være avgjørende for om en sluttbruker kan gjøre ulike mangelsbeføyelser gjeldende overfor Statnett og således oppnå erstatning, eventuelt annen kompensasjon, for tap han måtte bli påført i anledning det inntrufne. I motsatt fall må slikt tap bæres av sluttbruker selv. Spørsmålet om mangelsbeføyelser vil bli behandlet i et eget kapittel nedenfor.⁸⁰ I denne omgang vil jeg konsentrere meg om hvilke krav en sluttbruker kan påberope seg som utgangspunkt for en vurdering av om vedkommende har mottatt kraft av kontraktsmessig kvalitet eller ikke.

Det å fastslå hvorvidt den presterte ytelse er kontraktsmessig, eventuelt mangelfull, forutsetter en vurdering av to forhold: *for det første* må man vurdere hvorvidt den ytelse sluttbruker har fått levert er i henhold til det han har krav på etter den kontrakt han har inngått med Statnett. *For det andre* vil et avvik i forhold til kontraktens eventuelle

⁷⁸ Se kp. 1.2 ovenfor.

⁷⁹ Når jeg i det følgende benytter betegnelsen mangel sikter jeg naturlig nok til mangler i forhold til leveringskvaliteten. Mangelfull oppfyllelse i forhold til andre deler av Statnetts kontraktsmessige plikter vil ikke bli behandlet i denne oppgaven. Det henvises for øvrig til kp. 1.1 ovenfor.

⁸⁰ Jf. kp. 4.

kvalitetskrav ikke kunne karakteriseres som en mangel dersom det inntrufne skyldes forhold sluttbruker selv svarer for. Det må med andre ord oppstilles som et vilkår at avviket har sin årsak i forhold på Statnetts side.⁸¹

Når det gjelder spørsmålet om avvik fra de kontraktmessige kvalitetskrav, vil dette i første rekke bero på en nærmere vurdering av hvilke krav som faktisk kan sies å følge av den kontrakt partene har inngått. Utgangspunktet her vil naturlig nok være kontraktens egen ordlyd og en nærmere fortolkning av denne. I den grad kontrakten selv likevel ikke skulle gi svar på hvilke krav som kan stilles, for vårt tilfelle til ytelsens kvalitet, må man supplere denne med de regler som følger av eventuell bakgrunnsrett på det aktuelle området.⁸²

For ordens skyld skal det presiseres at det naturlig nok ikke vil være snakk om noe avvik i forhold til kontraktmessige kvalitetskrav dersom et slikt avvik følger av supplerende kontrakter inngått mellom sluttbruker og Statnett. Jeg tenker her i første rekke på de tilfeller der sluttbrukers forbruk koples ut i henhold til kontrakter om utkopplbart forbruk, eventuelt belastningsfrakoplingsavtaler.⁸³ Da sluttbruker gjennom avtalen har gitt sitt samtykke til at slik utkopling skal kunne finne sted, vil han ikke samtidig kunne påberope seg mangler i forhold til leveringspåliteligheten dersom den manglende kraftforsyningen har sin forklaring i en avtale som nevnt ovenfor.

Når det så gjelder kravet om at avviket må ha sin årsak i forhold på Statnetts side og ikke skyldes sluttbruker selv, formuleres dette gjerne som et spørsmål om hvem av partene som har risiko for de ulike oppfylleleshindringer.⁸⁴ Før jeg tar for meg spørsmålet om hvilke kvalitetskrav en sluttbruker vil kunne påberope seg i henhold til foreliggende kontraktsmateriale, vil jeg først knytte enkelte kommentarer til nettopp spørsmålet om risiko for oppfylleleshindringer.

⁸¹ Se for eksempel Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 426.

⁸² Det henvises for øvrig til kp. 2.1.2.1 ovenfor.

⁸³ Se nærmere om begge disse avtalene i kp. 2.1.1 ovenfor.

⁸⁴ Se for eksempel Hov ”Avtalebrudd og partsskifte”, s. 48. Se også Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett” s. 584.

3.2 Kort om risiko for oppfylleleshindringer

Det alminnelige kontraktsrettslige utgangspunkt her er naturlig nok at hver av partene bærer risikoen for oppfylleleshindringer som skyldes eget forhold. Man kan for eksempel tenke seg uaktsom opptreden fra Statnetts ansatte i anledning eventuelle rutiner og prosedyrer etablert nettopp med tanke på å opprettholde et bestemt kvalitetsnivå. Dette kan igjen resultere i at leveringskvaliteten reduseres utover hva sluttbrukers maskineri tåler. Et slikt tilfelle vil klart være et forhold Statnett vil måtte svare for. En sluttbruker vil i så fall kunne høres med at det da hefter en mangel ved ytelsen. På den annen side vil ulike problemer i sluttbrukers eget anlegg, som igjen medfører avvik i leveringskvaliteten slik at den elektriske kraft ikke kan nyttiggjøres som forutsatt, være forhold sluttbruker selv må svare for. Forholdet vil da *ikke* utgjøre noen mangel i forhold til Statnetts ytelse.

Det er imidlertid ikke alltid slik at kvalitetsavvik skyldes omstendigheter som kan tillegges enten Statnett eller den enkelte sluttbruker. Årsaken til problemene kan for eksempel skyldes problemer i *andre* sluttbrukeres anlegg, som så forplanter seg ut på overføringsnettet. En annen mulighet er kvalitetsmangler forårsaket av ulike uforutsette hendelser. Man kan for eksempel tenke seg at uvær forårsaker at et tre faller ned og tar med seg overføringsledningen i fallet, slik at strømforbindelsen til sluttbruker kuttes. Videre kan lynet slå ned i ledninger, master eller andre anleggsdeler slik at kraftforsyningen avbrytes, eventuelt at det forekommer avvik i forhold til de forutsatte kvalitetskrav. Slike uforutsette hendelser trenger imidlertid ikke alltid være forårsaket av ulike naturforhold. Også andre og mindre dramatiske hendelser vil kunne forårsake problemer i forhold til leveringskvaliteten. Som eksempel kan nevnes ulike tekniske feil i, og i tilknytning til overføringsnettet. Uansett oppstår spørsmålet om hvem av partene, Statnett eller sluttbruker, som skal bære risikoen for ulike typer uforutsette hendelser, slik at det inntrufne blir å regne som forhold på hans side.

Verken PIL-kontrakten eller bakgrunnsretten tar uttrykkelig stilling til dette spørsmålet. I mangel av eksplisitt regulering må man falle tilbake på alminnelige kontraktsrettslige prinsipper. Ifølge sistnevnte vil hovedregelen om plassering av risiko for forhold som ikke direkte kan tillegges forhold hos noen av partene selv, være at den forpliktete har

risikoen frem til oppfyllelse har funnet sted. Først fra dette tidspunktet går risikoen over på den berettigede.⁸⁵

Som et alminnelig utgangspunkt vil oppfyllelse av en kontrakt anses for å ha funnet sted idet den berettigede har fått ytelsen levert. *Leveringsstedet* er med andre ord det relevante skjæringspunktet. I så fall oppstår spørsmålet om når Statnett kan sies å ha levert sin ytelse til sluttbruker. Guttormsen anser dette for å være når energi er stilt til rådighet på avtalt sted, altså ved punktet der sluttbrukers anlegg er tilknyttet overføringsnettet.⁸⁶ Det samme må sies å fremgå av PIL-kontrakten § 4. Bestemmelsen har overskriften ”tilknytningspunkter” og definerer dette som sted i overføringsnettet ”hvor uttak/innlevering kan foregå”. Dette innebærer at tilknytningspunktet vil være leveringssted også i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser.⁸⁷ Med utgangspunkt i ovennevnte, vil det altså være slik at Statnett har risikoen for kontraktsmessig leveringskvalitet helt frem til kraften når frem til punktet der sluttbruker er tilknyttet sentralnettet.

3.3 Kontraktsmessig leveringskvalitet

3.3.1 Innledning

Allerede innledningsvis skal det nevnes at foreliggende kontraktmateriale ikke inneholder noen samlet, uttrykkelig regulering av spørsmålet om hvilke kvalitetskrav sluttbruker kan stille til den kraft han får levert. Til tross for dette vil det imidlertid være enkelte bestemmelser som kan tenkes fortolket slik at de, om ikke annet, indikerer enkelte krav som kan stilles til leveringskvalitetsbegrepets ulike elementer. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvilke bestemmelser dette kan dreie seg om, samt hvilke kvalitetskrav disse eventuelt kan sies å gi anvisning på.

⁸⁵ Se for eksempel Hov ”Avtalebrudd og partsskifte”, s. 52.

⁸⁶ Jf. Guttormsen ”Elforsyningskontrakten”, s. 62.

⁸⁷ Jf. Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker” i ”Tidsskrift for Forretningsjus”, s. 370.

3.3.2 Relevante kontrakter m.m.

Kontraksregulering av spørsmålet om leveringskvalitet er fortrinnsvis forsøkt gjort i kontraktene inngått mellom sluttbruker og nettoperør. Dette fremstår i og for seg som naturlig, idet det altså vil være slik at det i første rekke er forholdene i overføringsnettet som avgjør kraftens fysiske egenskaper, derunder kvaliteten.

Det er utarbeidet to standardkontrakter om tilknytning til og bruk av Sentralnettet. Disse omtales gjerne som ”tilknytningskontrakter”. Til tross for at SFO-kontrakten i prinsippet tilbys overfor alle Statnetts kundegrupper, er det på det rene at den i realiteten i første rekke regulerer forholdet til ulike produsenter, samt operatører for underliggende nettnivåer.⁸⁸ Denne kontrakten spiller således en heller beskjeden rolle når det gjelder vurderingen av sluttbrukernes stilling. SFO-kontrakten vil således ikke bli nærmere behandlet.

Den sentrale kontrakten for en sluttbrukers vedkommende vil således være PIL-kontrakten. PIL-kontrakten regulerer forholdet mellom Statnett SF og ”Kunden”. Hvem som vil kunne være ”Kunde” fremgår av kontraktens § 2, 2. ledd; dette vil være alle som er ”operatør for (eier eller leier av) overføringsanlegg som er direkte tilkoblet eller inngår i et tilknytningspunkt i sentralnettet”. Aktører som faller innenfor denne kategorien ”skal” inngå tilknytningskontrakt med Statnett. Da PIL-kontrakten fortrinnsvis benyttes overfor medlemmer av Prosessindustriens Landsforening, vil en ”Kunde” stort sett være en *større industriell sluttbruker*.⁸⁹ Jeg vil derfor i det følgende konsentrere meg om nettopp denne tilknytningskontrakten.

Da PIL-kontrakten i første rekke vil henvende seg til sluttbrukerne, er det også her man har forsøkt å innta en mer konkretisert bestemmelse angående spørsmålet om leveringskvalitet. Dette er typisk et spørsmål som først og fremst vil være interessant i en kontrakt som, foruten også øvrige forhold, tar sikte på å regulere et kjøp/salg-forhold til forbruksformål.

⁸⁸ Jf. kp. 2.1.1 ovenfor.

⁸⁹ Jf. kp. 2.1.1 ovenfor.

Statnett opererer på sin side som part i denne kontrakten både i kraft av å være operatør for sentralnettordningen og av sin rolle som ”systemansvarlig” for kraftsystemet, se § 2, jf. § 3, 1. ledd. Ut fra disse to funksjoner utpekes Statnett som den ansvarlige for at de ”tjenester” sentralnettet yter holder mål.⁹⁰

3.3.3 Nærmere om de kvalitetskrav som kan utledes av PIL-kontraktens bestemmelser

3.3.3.1 Innledning

Det er flere bestemmelser i PIL-kontrakten som kan tenkes å si noe om de kvalitetskrav en sluttbruker skal kunne påberope seg. Dette gjelder først og fremst § 3, der det fremgår at en av Statnetts sentrale ytelser i henhold til kontrakten er nettopp det å sørge for at sluttbruker får levert kraft av tilfredsstillende kvalitet. Samtidig er det gjort enkelte forsøk på å definere hva som vil være å anse som tilfredsstillende kvalitet, bl.a. gjennom en rekke henvisninger til bakgrunnsrett m.v.

Foruten denne bestemmelsen kan også kontraktens § 8 tenkes å gi veiledning når det gjelder nevnte problemstilling.

3.3.3.2 PIL-kontrakten § 3

Nærmere krav i anledning leveringskvalitet ser ut til å være angitt først og fremst i denne bestemmelsen, fortrinnsvis i 2. og 3. ledd. Dette skjer imidlertid ikke i form av

⁹⁰ PIL-kontrakten omtaler konsekvent Statnetts ytelse som en ”tjeneste”. Hammer er i sin artikkel i Tidsskrift for Forretningsjus; ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?” av den oppfatning at det ikke uten videre er klart at Statnetts ytelse er å karakterisere som ”tjeneste”. Statnetts forpliktelser i henhold til PIL-kontrakten er imidlertid så vel forpliktelser som har karakter av å vær tjenester (så som tariffing og avregning og generell administrasjon av sentralnettsordningen), som forpliktelser av mer fysisk karakter; det å levere kraft av en viss mengde og kvalitet. Som det fremgår av Hammers artikkel er det, i alle fall hva den fysiske forpliktelsen angår, mest dekkende å karakterisere denne som ”levering av en vare”, jf. s. 378-379. Som nevnt ovenfor i kp. 1.3.2 er det uavklart hvorvidt ytelsene i et kraftforsyningsforhold skal karakteriseres som henholdsvis en vare eller tjeneste. Konklusjonen på dette spørsmålet vil imidlertid ikke være avgjørende i forhold til denne fremstillingen. Jeg nøyer meg derfor med kun å peke på problemstillingen.

klart definerte verdier hva angår hvert av de nærmere bestemte elementer som til sammen utgjør leveringskvaliteten.⁹¹ Som det uttrykkelig sies i 3. ledd, har man pr. i dag ingen nærmere omforent definisjon av hvilke kvalitetskrav som skal stilles til Statnetts fysiske forpliktelser etter kontrakten. I mangel av dette er spørsmålet forsøkt regulert gjennom henvisninger til bakgrunnsretten, samt ulike standarder, retningslinjer m.v.

§ 3 slår for det første fast at levert kraft skal holde den kvalitet som eventuelt måtte følge av ulike ”myndighetspålagte krav”. Dette innebærer en referanse til krav fastsatt i bakgrunnsretten og eventuelt annet offentligrettslig regelverk. Det man i første rekke sikter til, vil være den regulering som måtte følge av energiloven og/eller de tilhørende forskrifter. Jeg har imidlertid funnet det mest hensiktsmessig å behandle de krav som følger av bakgrunnsretten i et eget kapittel nedenfor.⁹² Foreløpig vil jeg derfor ikke gå nærmere inn på hvilke krav som kan tenkes gjort gjeldende i medhold av denne henvisningen til ”myndighetspålagte krav”.

Foruten ovennevnte sier § 3 at spørsmålet om kvalitetsnivå også må ”ses i sammenheng med” eventuelle ”nasjonale og internasjonale normer”, samt ”forpliktelser overfor samkjørende naboland”, jf. 2. ledd.

Når det gjelder ”internasjonale normer”, har man den såkalte *Europannormen*.⁹³ Man kunne således tenke seg at denne normens krav og verdier skal legges til grunn for vurderingen av når sluttbruker har mottatt kontraktsmessig leveringskvalitet.

Europannormen oppstiller i første rekke krav til spenningskvaliteten, jf. normens pkt. 1.1, 1. ledd. Forhold som angår leveringspålitelighet er nevnt, men ikke omhandlet i utførlig grad.⁹⁴ Når det gjelder krav til spenningskvaliteten, finner man en rekke bestemmelser i anledning de ulike fenomener som hører inn under spenningskvalitetens tre

⁹¹ Jf. kp. 1.2 ovenfor.

⁹² Se kp. 3.3.4 nedenfor.

⁹³ Se nærmere om Europannormen i kp. 1.2 ovenfor.

⁹⁴ Se for eksempel normens pkt. 2.6 og 2.7.

hovedelementer.⁹⁵ Å komme med en redegjørelse for hver enkelt av disse vil føre for langt innenfor rammen av denne oppgaven. Det henvises i så tilfelle til Europanormens bestemmelser. Skal man derimot forsøke å gi en karakteristikk av normens regulering, så er det her snakk om angivelser av øvre og nedre verdier de ulike kvalitetselementer forutsettes holdt innenfor, samt i hvilken grad en sluttbruker kan forvente å oppleve avvik i forhold til dette. Da normen omhandler en rekke ulike kvalitetsfenomener, kan den umiddelbart fremstå som en detaljert angivelse av hva som er et akseptabelt kvalitetsnivå. Et generelt inntrykk er imidlertid at normen neppe går så konkret til verks som en sluttbruker nok vil kunne ønske seg. Dette i første rekke fordi de variasjoner som tillates er store, samt at det aksepteres at variasjoner utover normalverdiene forekommer i relativt stort omfang.

Skal normen kunne være sluttbruker til hjelp, er det imidlertid en forutsetning at den gjennom PIL-kontraktens henvisning kan sies å innebære et rettslig krav, som igjen kan gjøres gjeldende overfor kontraktspartene Statnett.

Slik jeg ser det, kan det nok stilles spørsmålsteget ved hvorvidt dette virkelig er tilfellet. Som det fremgår av Europanormens innledende kapittel, er denne kun definert for ”low” og ”medium” spenning. I henhold til normens pkt. 1.3.7 og 1.3.8, vil dette være snakk om spenninger på opp til 35 kV. Som følge av denne henvisningen til lav og middels spenning, gjelder Europanormen i første rekke i forhold til distribusjonsnettsnivået, samt deler av regionalnettsnivået. Spenningsnivået i sentralnettet ligger på mellom 132 og 420 kV. Europanormen vil med andre ord *ikke* være definert for forholdene her og en sluttbruker på sentralnettnivå vil i utgangspunktet heller ikke kunne påberope seg normens krav som grunnlag for vurderingen av hvilke kvalitetskrav som må kunne stilles til Statnetts ytelse.

Ovennevnte er som nevnt imidlertid ikke mer enn et utgangspunkt. Europanormens krav kan nemlig tenkes gjort til en del av PIL-kontraktens kvalitetskrav i medhold av nok en henvisning i § 3. Denne henvisningen fremgår av bestemmelsens 2. ledd, der det sies at man i forhold til fastleggingen av hvilke kvalitetskrav som må stilles i sentralnettet, også skal ”se hen til hvilke kvalitetsmål som settes for regional og distribusjonsnettet”.

⁹⁵ Jf. kp. 1.2.1 ovenfor.

Da normen er anvendelig i forhold til (i alle fall store deler av) sentralnettets underliggende nettnivåer, vil man kunne tenke seg at den gjennom denne bestemmelsen kan få virkning også i sentralnettets. Forutsetningen vil imidlertid være at Europanormen i det hele tatt kan sies å utgjøre en del av de kvalitetskrav som måtte gjelde for underliggende nettnivåer.

Når det gjelder spørsmålet om Europanormens stilling i forhold til de lavere nettnivåer, skal det først og fremst bemerkes at den pr. i dag kun har status som en frivillig standard. Normen vil således heller ikke i forhold til distribusjonsnettet (eller de relevante deler av regionalnettet) umiddelbart være å anse som juridisk bindende. På samme måte som andre bransjestandarder og lignende, må da også denne normen uttrykkelig være gjort til en del av avtalen partene imellom før den kan komme til anvendelse. Dette er imidlertid gjort gjennom § 12-4 i de såkalte *forbrukervilkårene*, som kommer til anvendelse på alle tilknytningsforhold på distribusjonsnettsnivå.⁹⁶ Vedtakesspørsmålet vil således ikke skape problemer, og det må kunne legges til grunn at Europanormens krav utgjør en del av de kvalitetsmål man også på sentralnettsnivå må ”se hen til”, jf. henvisningen i PIL-kontrakten § 3, 2. ledd.

Etter dette vil Europanormens stilling i bunn og grunn bero på hva som ligger i formuleringen ”se hen til”, og om dette kan forstås slik at krav som gjelder i henhold til kontrakter på underliggende nettnivåer også skal kunne påberopes av en sluttbruker tilknyttet sentralnettet.

Før jeg går over til å behandle dette spørsmålet, skal det kort neves at hva som må være betydningen av denne formuleringen naturlig nok også er avgjørende for hvorvidt eventuelle andre krav som måtte følge av forbrukervilkårene får anvendelse i forholdet mellom Statnett og sentralnettkundene. Det som i så fall ville kunne være av interesse er de krav til spenningens effektivverdi som følger av forbrukervilkårenes § 12-4. Av

⁹⁶ Forbrukervilkårene er utarbeidet av Energibedriftenes landsforening (EBL) i samarbeid med Forbrukerombudet og Forbrukerrådet, og kommer til anvendelse på distribusjonsnettsnivå i forholdet mellom forbrukere og deres lokale nettoperatører

denne bestemmelsen fremgår det at spenningen, med forbehold om normale driftsforhold, skal være ” 230 V eller 230/400 V +/- 10 % i leveringspunktet”.⁹⁷

Når det så gjelder betydningen av formuleringen ”se hen til”, skulle allerede ordlyden tilsa at reguleringen i underliggende nett ikke uten videre skal kunne legges til grunn. En naturlig språklig forståelse av ordvalget tilsier etter min mening at man her heller har sett for seg at eventuelle krav som stilles i kontrakter i forbindelse med tilknytning til og bruk av underliggende nett, kun vil være å anse som et relevant *moment* ved fastleggelsen av hva som er kvalitetsmessig fullgod levering også i sentralnettet. Hadde man ønsket å oppstille en mer forpliktende regel ville det vært mer naturlig å benytte seg av andre formuleringer.

Dette fremstår som en naturlig forståelse også dersom man ser denne enkeltformuleringen i sammenheng med bestemmelsen for øvrig. Som det uttrykkelig sies i 3. ledd, har man pr. i dag ingen klare krav i forhold til når en leveranse er å anse som kvalitetsmessig fullgod. I mangel av dette har man i 2. ledd tatt med en henvisning til de steder der man kan tenkes å finne momenter som, i påvente av nærmere regulering, kan tenkes å gi veiledning. At disse henvisningene ikke skal ha annet enn veiledende status, understrekes etter min mening av at 2. ledd, foruten å si at dette skal man ”se hen til”, benytter formuleringer som ”må ses i sammenheng med”, jf. henvisningen til ”internasjonale og norske normer og forpliktelser overfor samkjørende naboland”. Dette kan tyde på at man neppe har sett for seg at de regler det henvises til, skal innebære noe rettskrav på tilsvarende kvalitet for sentralnettkundenes vedkommende.⁹⁸

Videre må reelle hensyn sies å trekke i samme retning. Da det er en nær fysisk sammenheng mellom overføringsnettets ulike nivåer, kan ikke forholdene på det enkelte nivå vurderes isolert. Uavhengig av hva eventuelle kontraktsbestemmelser måtte si, vil

⁹⁷Som Erik Kaggstad påpeker på s. 12 i sin oppgave ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, stiller imidlertid § 12-4 ingen krav til hvordan det skal måles at de angitte verdiene overholdes. Skal dette skje ved øyeblikksmålinger, ved gjennomsnittlige målinger hvert tiende minutt? Denne bestemmelsen er med andre ord ikke så konkret som den ved første øyekast kan fremstå som.

⁹⁸ Her må det riktig nok tas forbehold om bestemmelsens henvisning til eventuelle krav som måtte følge av bakgrunnsretten. Se nærmere om dette i kp. 3.3.4 nedenfor.

leveringskvaliteten i de forskjellige nettnivåene påvirke hverandre. Dermed må kanskje henvisningen i § 3, 2. ledd, siste pkt. heller være å betrakte som en påminnelse om at før det settes konkrete krav i sentralnettet, må man også ta en titt på eventuelle løsninger som er lagt til grunn i underliggende nett.

Til tross for denne fysiske sammenhengen, vil det imidlertid kunne pekes på en rekke forskjeller de to nettnivåene imellom. For eksempel vil driften av de ulike nettnivåene være tilpasset så vel den sluttbrukergruppe som skal betjenes, som hvilke av kraftoverføringens oppgaver som skal ivaretas. Det er således ikke gitt at det som er en heldig løsning på ett nivå vil fungere tilsvarende bra på et annet nivå. Å legge distribusjonsnettets krav direkte til grunn for sentralnettets vedkommende, ville således kunne by på en del praktiske problemer. Da det bl.a. er slik at de ulike nettnivåer opererer med spenning som holder ulik effektivverdi,⁹⁹ vil for eksempel forbrukervilkårenes krav om en effektivverdi på ”230 V eller 230/400 V +/- 10 %” vanskelig kunne praktiseres på sentralnettsnivå. Et alternativ kunne riktignok være å kun se hen til 10 %-grensen for variasjoner og la denne komme til anvendelse i forhold til den effektivverdi som er nødvendig i sentralnettet. Jeg tror imidlertid ikke en slik delvis anvendelse av forbrukervilkårene nødvendigvis vil være noen heldig løsning. Slik jeg ser det, bidrar heller dette eksemplet til å understreke det forhold at PIL-kontraktens henvisning i første rekke er ment som en oppfordring til å vurdere overføringsnettet i sin helhet før kvalitetskrav på det enkelte nettnivå fastlegges.

I så fall må konklusjonen være at verken Europanormens krav eller forbrukervilkårenes krav for øvrig, vil kunne legges til i vurderingen av kontraktsmessig kvalitetsnivå på sentralnettnivå. Dermed kan heller ikke henvisningen i § 3, 2. ledd, siste pkt. sies å medføre noen nærmere konkretisering av kvalitetskrav som gjelder i henhold til PIL-kontrakten.

Utover dette inneholder imidlertid § 3 en henvisning også til eventuelle kvalitetskrav som måtte følge av ”forpliktelser overfor samkjørende naboland”. Av slike forpliktelser har man den såkalte ”*nordisk systemdriftsavtale*”. Avtalen er inngått mellom Statnett og de systemansvarlige i de øvrige nordiske land, i den hensikt å regulere samarbeidet om

⁹⁹ Se kp. 1.3.4 ovenfor.

driftskoordinering landene imellom. Når det gjelder forhold av betydning for leveringskvaliteten, konsentrerer denne avtalen seg i første rekke om de kvalitetsparametere som er avhengig av en sentralisert koordinering, nemlig frekvensen.¹⁰⁰ Systemdriftsavtalen angir i den anledning et bånd for frekvens- og tidsavvik som de ulike avtaleparter forplikter seg til å overholde. Det fremgår her at frekvensen skal ligge innenfor 50 Hz +/- 0,1 Hz, mens tidsavviket skal ligge innenfor +/- 10 sekunder.

Når det så gjelder spørsmålet om i hvilken grad en sluttbruker vil være hjulpet av henvisningen til de krav som følger av denne avtalen, skal det først og fremst nevnes at også denne henvisningen skjer gjennom en heller vag formulering som ”må ses i sammenheng med”. Dermed vil nok mange av de betraktninger som fremgår ovenfor i anledning krav som følger av forbrukervilkårene, gjøre seg gjeldende også i forhold til hvorvidt kravene som følger av ”nordisk systemdriftsavtale” kan sies å innebære noen rettslig bindende forpliktelse etter PIL-kontrakten. Spørsmålet er imidlertid ikke av like stor interesse hva systemdriftsavtalen angår som for de krav som fremgår av forbrukervilkårene. I motsetning til sistnevnte, kan nemlig systemdriftsavtalens krav gjøres gjeldende også i medhold av systemansvarsforskriften § 10. Som en del av ”myndighetenes regelverk”,¹⁰¹ vil de krav som følger av systemansvarsforskriftens bestemmelser altså gjelde uavhengig av partenes valg av formuleringer i sin private avtale. Jeg vil komme nærmere tilbake til dette når jeg nedenfor behandler de krav som følger av relevant bakgrunnsrett.¹⁰²

3.3.3.3 PIL-kontrakten § 8

Foruten PIL-kontrakten § 3, er det videre mulig at også § 8 kan være av interesse i forhold til spørsmålet om hvorvidt en sluttbruker kan utlede konkrete kvalitetskrav av selve avtaleteksten.

¹⁰⁰ Jf. kravet om momentan balanse. Se kp. 1.3.2 ovenfor.

¹⁰¹ Jf. PIL-kontraktens innledningskapittel, 5. avsnitt.

¹⁰² Se kp. 3.3.4 nedenfor.

§ 8 gir regler om de ”tekniske forhold” i sentralnettet. Det nærmere innhold i disse reglene fremkommer gjennom en henvisning til dokumentet ”Retningslinjer for tekniske krav til anlegg i norsk hovednett” (Retningslinjene), jf. § 8, 1. ledd.

Retningslinjene oppstiller en rekke funksjonskrav hva angår anleggsdeler som hører til på sentralnettnivå. Formålet med disse funksjonskravene kommer til uttrykk i Retningslinjenes 2. avsnitt under kapitlet ”Generelt”. Det fremgår her at det sentrale temaet er nettopp leveringskvalitet, jf. uttalelsen om at ”[k]ravene er først og fremst funksjonskrav, som generelt har som hensikt å ivareta hovednettets tekniske og systemmessige egenskaper og ytelser *av hensyn til leveringspålitelighet og –kvalitet i kraftsystemet*” (min utheving).

Foruten kapitler om krav til slikt som ”Høyspenningsutstyr” og ”Kontrollutstyr” som er av mindre interesse i forhold til spørsmålet om konkretisering av kvalitetsnivået, har Retningslinjene et eget kapittel med overskriften ”Leveringskvalitet”.¹⁰³ I dette kapitlet oppstilles en rekke konkrete krav til de ulike elementer som faller inn under betegnelsen spenningskvalitet.¹⁰⁴

Detaljnivået i reguleringen disse Retningslinjene gir anvisning på, må kunne karakteriseres som relativt høyt. Det vil føre for langt å gå i detalj om hver enkelt verdi med tilhørende feilmargin, slik disse er listet opp. For nærmere angivelse av hver enkelt av disse henvises til Retningslinjene. For å gi et inntrykk av detaljnivået i reguleringen skal det imidlertid nevnes enkelte eksempler. Når det gjelder *effektivverdi*, angir Retningslinjene verdier for henholdsvis høyeste og laveste akseptable kontinuerlige driftsspennning. I systemer med ”nominell systemspenning” skal for eksempel dette være henholdsvis 420 kV og 390 kV.¹⁰⁵ Videre settes det grenser med tanke på tillatte spenningsprang, flimmer og usymmetri. I den forbindelse kan det være verdt å merke seg at kravene angis ved hjelp av en definert feilmargin i forhold til nominell spenning

¹⁰³ Riktig nok vil man, ved å kreve at slikt teknisk utstyr holder et visst nivå, kunne oppnå positive ringvirkninger i forhold til nivået på leveringskvaliteten. Av retningslinjenes krav i forbindelse med dette vil det imidlertid ikke være mulig å utlede noe om hvilke kvalitetskrav en sluttbruker eventuelt vil kunne påberope seg overfor Statnett. Dette må eventuelt følge av andre regler.

¹⁰⁴ Jf. kp. 1.2.1 ovenfor.

¹⁰⁵ Se ”Retningslinjer for tekniske krav til anlegg i norsk hovednett”, s. 4.

som ikke kan overstiges og heller ikke forekomme utover et nærmere bestemt antall ganger pr. tidsenhet. Som eksempel her kan nevnes formuleringen som bestemmer at ”spenningssprang som forekommer inntil 4 ganger pr. døgn i gjennomsnitt, kan være inntil 3 %”.¹⁰⁶ Når det gjelder spenningens *kurveform*, angis det tillatte avvik i forhold til utgangspunktet som skal være en perfekt sinus-kurveform. Eksempelvis skal ”[i]ngen enkelt overharmonisk komponent, være større enn 2,0% av størrelsen på den grunnharmoniske”.¹⁰⁷ Hva *frekvens* angår, oppstiller retningslinjene krav som er identiske med de som følger av ”nordisk systemdriftavtale”.¹⁰⁸

I den grad en sluttbruker overfor Statnett kan påberope seg de krav som fremgår her, vil vedkommende være hjulpet et godt stykke på vei i forhold til vurderingen av hvorvidt nettselskapets ytelse er i henhold til kontrakt eller om det må sies å hefte en mangel ved denne. En eventuell adgang til å gjøre dette vil naturlig nok bero på hvorvidt tilknytningskontrakten, så vel som Retningslinjene det henvises til, kan tolkes dit hen at Retningslinjenes krav også innebærer et motsvarende rettskrav på sluttbrukers hånd.

I forbindelse med denne problemstillingen kan det for det første stilles spørsmålsteget ved hvorvidt de aktuelle Retningslinjene i det hele tatt gjelder pr. i dag. Retningslinjene er i utgangspunktet hjemlet i de tidligere Retningslinjer for Systemansvaret (RfS). Retningslinjene var hjemlet i RfS del II, pkt. 1.15 der det fremgikk at systemansvarlig skulle ”utarbeide retningslinjer for tekniske krav til anlegg” som igjen ville være gjeldende for nyinvesteringer i anlegg på sentralnettsnivå. På denne måten skulle systemansvarlig kunne føre kontroll med det tekniske nivået på tilknyttede aktørers nyinvesteringer.

Den 07.05.2002 ble imidlertid RfS avløst av den nye systemansvarsforskriften. I forbindelse med dette ble også grunnlaget for systemansvarligs kontroll i anledning ovennevnte endret. Mens dette tidligere skjedde gjennom generelle retningslinjer, følger det nå av sf. § 14 at en konsesjonær som ønsker å foreta nybygging eller endringer ikke kan gjøre dette med mindre han har fått uttrykkelig tillatelse gjennom *vedtak* av

¹⁰⁶ Se ”Retningslinjer for tekniske krav til anlegg i norsk hovednett”, s. 4.

¹⁰⁷ Se ”Retningslinjer for tekniske krav til anlegg i norsk hovednett”, s. 5.

¹⁰⁸ Jf. kp. 3.3.3.2 ovenfor, samt kp. 3.3.4.2 nedenfor.

systemansvarlig. Av forskriftens forarbeider fremgår det i den forbindelse at i den grad de planlagte tiltak kan ”påvirke driften og utnyttelsen av kraftsystemet” vil systemansvarlig gjennom det nødvendige vedtaket også kunne stille krav til ”funktionaliteten til anleggene”,¹⁰⁹ altså den samme typen krav som følger av Retningslinjene. Med utgangspunkt i denne endringen skulle man kunne tro at Retningslinjene ikke lenger var i bruk og at grunnlaget for slike krav nå eventuelt må følge av vedtak fattet av den systemansvarlige. Dette kan imidlertid likevel ikke være tilfellet. I den nylig reviderte PIL-kontrakten § 8, henvises det fortsatt til Retningslinjenes krav.¹¹⁰ Gjennom denne henvisningen vil det således være slik at Retningslinjenes krav fortsatt kommer til anvendelse.¹¹¹

Neste problemstilling knytter seg i så fall til hvorvidt sluttbruker da har krav på å få levert kraft som holder de kvalitetsmål som fremgår av Retningslinjenes leveringskvalitetskapittel.

I forbindelse med dette skal det først og fremst nevnes at henvisningen til de aktuelle Retningslinjene er tatt inn i en kontrakt som bl.a. er ment å regulere rettigheter og plikter nettselskap og sluttbruker imellom. I utgangspunktet synes det da naturlig at de krav som oppstilles i forhold til den ene av partene (Statnett) medfører en tilsvarende rettighet for den andre parts (sluttbrukers) vedkommende.

Det kan imidlertid pekes på flere omstendigheter som tilsier at en slik løsning neppe kan ha vært hensikten hva dette konkrete tilfellet angår. For det første; betrakter man retningslinjene isolert, ser man at disse i utgangspunktet er utformet som et pålegg fra systemansvarlig til den enkelte konsesjonær hva angår krav til de anleggsdeler konsesjonærene måtte ønske å installere i eget anlegg. Videre må man ta med i

¹⁰⁹ Jf. ”Systemansvaret i kraftsystemet, Forslag til forskrift, 2. høring, 2002”, s. 8.

¹¹⁰ Revidert utgave trådte i kraft 01.01.2003.

¹¹¹ Det kan muligens hevdes at § 8 ble ”oversett” i forbindelse med den siste revisjonen. Dette da bestemmelsen fortsatt inneholder henvisninger til Retningslinjene og ikke til den nye ordningen som følger av systemansvarsforskriftens bestemmelser. I den nye utgaven av SFO-kontrakten, som ble revidert samtidig med PIL-kontrakten, ser man at den tidligere bestemmelsen om tekniske krav justert i henhold til nevnte endring. Jeg vil imidlertid ikke spekulere i forhold til dette, men legger PIL-kontraktens tekst til grunn slik den står.

betraktningen at PIL-kontrakten i prinsippet tilbys som tilknytningskontrakt også overfor andre kundegrupper enn sluttbrukere. Også for kraftprodusenter og netteiere i underliggende nett skal PIL-kontrakten være et alternativ.¹¹² Disse kundegruppene vil ha ulikt teknisk utstyr som er koplet til Statnetts overføringsanlegg. I forhold til dette utstyret vil det videre være behov for å stille visse funksjonskrav. Hensikten har nok således i første rekke vært å sørge for at de ulike konsesjonærer bidrar til at sentralnettet opprettholder en viss teknisk standard. Riktig nok vil dette i neste omgang kunne få en positiv effekt for kvaliteten på den elektriske kraft som leveres hos sluttbruker, men det trenger ikke uten videre være av avgjørende betydning i vurderingen av spørsmålet om kontraktsmessig leveringskvalitet.

Etter min mening vil således en mer nærliggende måte å forstå Retningslinjene på være at disse er ment som krav *Statnett* skal kunne gjøre gjeldende overfor øvrige aktører. Overholdelse av disse kravene skal så i neste omgang gjøre selskapet i stand til å overholde eventuelle *andre* kvalitetskrav som måtte gjelde i forhold til den enkelte sluttbruker, men da altså uten at Retningslinjenes krav i seg selv er ment å utgjøre en del av disse andre kravene. Retningslinjenes krav skal således være med på å legge til rette for at overføringsnettet rent fysisk og teknisk skal være i stand til å overholde eventuelle kvalitetskrav som måtte følge av tilknytningskontrakten forøvrig.

I forlengelsen av dette skal det også påpekes at i den grad henvisningen til Retningslinjene var ment for å etablere en rettighet på sluttbrukers hånd, ville det nok ha vært mer naturlig å plassere denne under kontraktens § 3. Som det fremgår ovenfor, er det her man finner bestemmelser om innholdet i ”Sentralnettets tjenester”, dvs. Statnetts plikter overfor sluttbruker, i første rekke relatert til spørsmålet om ytelsens kvalitet.¹¹³ Dermed vil også hensynet til sammenheng i avtalen være et moment som trekker i retning av at dette ikke etablerer noe krav for sluttbrukers vedkommende.

Avslutningsvis skal det også nevnes at Retningslinjenes krav kun gjelder i forhold til ”nybygg eller opprustninger/ utskiftninger/ombygginger” i sentralnettet.¹¹⁴ Det er altså

¹¹² Jf. kp 3.3.2 ovenfor.

¹¹³ Jf. kp. 3.3.3.2 ovenfor.

¹¹⁴ Se Retningslinjene s. 3, 4. avsnitt.

ikke slik at disse kommer til anvendelse i forhold til allerede eksisterende anleggsdeler. Ved en eventuell ordning der Retningslinjenes kvalitetskrav anses å være krav en sluttbruker kan påberope seg overfor sin kontraktspart, vil dette kunne komme inn som et kompliserende moment. Man ville da få en situasjon der nærmere bestemte kvalitetskrav kun gjelder i forhold til leveranser fra enkelte deler av nettet. Sluttbrukere tilknyttet nettet på steder der det ikke er foretatt ”nybygg eller opprustninger/utskiftninger/ombygginger”, vil derimot ikke kunne gjøre tilsvarende krav gjeldende. En slik løsning vil neppe være praktisk gjennomførbar.

Konklusjonen må etter dette bli at retningslinjene ikke kan sies å innebære mer enn en forpliktelse for konsesjonær til å sørge for at eventuelle nye investeringer i anleggsdeler ikke går ut over sentralnettets evne til å opprettholde visse kvalitetsmålsetninger. Dette vil naturlig nok påvirke sluttbrukers situasjon, men som det fremgår av gjennomgangen ovenfor, kan henvisningen i § 8 ikke ha hatt som formål å etablere et krav på sluttbrukers hånd.

3.3.3.4 Oppsummering

Gjennomgangen ovenfor viser at når det gjelder spørsmålet om hvilke kvalitetskrav en sluttbruker kan gjøre gjeldende overfor Statnett, er kontraktsreguleringen i seg selv, langt fra fullgod slik den fremstår i dag. PIL-kontraktens bestemmelser bærer preg av, noe som også kommer til uttrykk gjennom dennes 3. ledd, at partene seg imellom så langt ikke har noen gjengs forståelse av hva som er en tilfredsstillende leveringskvalitet. Muligheten holdes riktig nok åpen for at partene selv skal kunne bli enige om, og da også innarbeide i avtalen, egne kvalitetskrav. Så vidt vites har imidlertid slike individuelle kvalitetsspesifikasjoner foreløpig ikke blitt utarbeidet og inkorporert i avtalen.

Kontrakten selv oppstiller få konkrete krav som partene kan forholde seg til, og gir således ingen avklaring av spørsmålet om når elektrisk kraft holder tilfredsstillende kvalitet.

I og med at kontrakten fremstår som såpass lite detaljert som den gjør hva dette temaet angår, skulle det i utgangspunktet være betydelig rom for utfylling med eventuelle krav

som måtte følge av bakgrunnsrettens regler. Som jeg så vidt var inne på ovenfor, er det også slik at kontrakten inneholder en generell henvisning til nåværende så vel som fremtidig bakgrunnsrett, idet det uttales av kvaliteten først og fremst skal ”være i tråd med de til enhver tid myndighetspålagte krav til kvalitet”.¹¹⁵

Skal man få den fullstendige oversikt over de kvalitetskrav en sluttbruker vil kunne påberope seg overfor Statnett, blir det med andre ord nødvendig å se nærmere på om, og i tilfelle hvilke, krav som måtte følge av bakgrunnsrettens regler. Relevant bakgrunnsrett i denne sammenheng vil i første rekke være energiloven med tilhørende forskrifter.

3.3.4 Bakgrunnsretten

3.3.4.1 Energiloven og energiforskriften

Av bestemmelser som skal regulere spørsmålet om leveringskvalitet, har man her først og fremst *energiloven* § 5A-3. Denne paragrafen har overskriften ”leveringskvalitet”. Som det uttales i forarbeidene er dette imidlertid kun en ”bestemmelse som gir hjemmel til å gi en forskrift med nærmere definering av kravet til leveringskvaliteten overfor aktørene i kraftsystemet”.¹¹⁶ Bestemmelsen forsøker altså ikke selv å definere hva som er å anse som kvalitetsmessig god ytelse fra nettoperators side og en sluttbruker kan følgelig heller ikke utlede stort av denne.

Videre har man *energiforskriften*, også denne § 5A-3. Som den tilsvarende paragraf i energiloven, omhandler også forskriftsbestemmelsen ”leveringskvalitet”. Når det gjelder begrepets nærmere innhold finner man imidlertid ikke stort mer veiledning her enn hva man gjør i loven. Heller ikke i forskriften går man så langt at man forsøker å definere hvilket kvalitetsnivå som bør kreves. På samme måte som energiloven § 5A-3, er denne bestemmelsen kun en hjemmel for en mulig fremtidig regulering, uten at en sluttbruker foreløpig er særlig hjulpet av denne.¹¹⁷

¹¹⁵ Se kp. 3.3.3.2 ovenfor.

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 56 (2000-2001), s. 59.

¹¹⁷ Det organ som har kompetanse til å gi en slik mer konkret forskrift er NVE, jf. energiforskriften § 7-1, litra m. NVE har foreløpig ikke benyttet seg av denne adgangen, men har varslet at arbeidet med en

3.3.4.2 Systemansvarsforskriften

Ut over energiloven og –forskriften, vil også ”Forskrift om systemansvaret i kraftsystemet”, (systemansvarsforskriften)¹¹⁸ kunne tenkes få betydning i forhold til spørsmålet om hva som må være å anse som riktig leveringskvalitet. Av forskriftens formålsparagraf (§ 1) fremgår at hensikten med denne har vært å ”legge til rette for” bl.a. ”en tilfredsstillende leveringskvalitet i kraftsystemet”.

Gjennom henvisningen til systemansvarsforskriften i PIL-kontrakten § 3, gjøres systemdriftsavtalens krav eksplisitt til en del av avtalen partene imellom.¹¹⁹ Disse kravene følger imidlertid av en offentligrettslig regulering. Uansett henvisning eller ikke vil private parter uansett ikke ha anledning til å avtale seg bort fra disse.¹²⁰ Retningslinjenes krav ville med andre ord kunne ha kommet til anvendelse på forholdet selv uten noen henvisning i kontrakten.

Betydningen av at Retningslinjenes krav gjennom § 3 gjøres til en del av Statnetts plikter etter avtalen viser seg imidlertid idet et eventuelt mislighold oppstår. Forskriften inneholder ingen hjemmel for å tilkjenne sluttbruker noen form for kompensasjon for de tap han eventuelt lider ved at systemansvarlig ikke overholder sine forpliktelser etter forskriftene. Derimot gis det anvisning på et system der NVE kan gi pålegg om gjennomføring av forskriftene, jf. § 26, 2. ledd.¹²¹ I den grad slike pålegg overtres, kan NVE fastsette tvangsmulkt, jf. 3. ledd. Ved at kravene er gjort til en del av avtalen, vil imidlertid en sluttbruker også kunne påberope seg systemansvarliges manglende

forskrift om leveringskvalitet er igangsatt. Forslaget vil bli sendt ut på høring i løpet av våren 2003 og man ser for seg at forskriften vil kunne tre i kraft fra 01.01.2004. Se nærmere om denne forskriften nedenfor i kp. 5.1.

¹¹⁸ Gitt med hjemmel i energiloven § 7-6, jf. energiforskriften § 7-1.

¹¹⁹ Se kp. 3.3.3.2 ovenfor.

¹²⁰ Se i denne forbindelse NVEs uttalelse på s. 13 i 1. høringsutkast til Forskrift om systemansvaret der det sies at ”forskriften vil ikke kunne fravikes av berørte på egen hånd, den vil være preseptorisk”.

¹²¹ NVE er pålagt oppgaven med å føre tilsyn og kontroll med at forskriftens bestemmelser overholdes, jf. sf. § 25.

overholdelse av plikter etter forskriften som grunnlag for de misligholdsbeføyelser PIL-kontrakten gir anvisning på, jf. kontraktens § 13, 1. ledd.

Som det fremgår av § 2, som angir forskriftens virkeområde, så skal denne komme til anvendelse på ”systemansvarlig og enhver som helt eller delvis eier eller driver nett, produksjon eller organisert markedsplass, samt omsettere og sluttbrukere”, med andre ord; alle kraftmarkedets aktører. Som det fremgår ovenfor er det Statnett som innehar rollen som systemansvarlig.¹²² En helt sentral oppgave som pålegges Statnett i denne forbindelse er såkalt driftskoordinering, dvs. å samordne disposisjonene til de ulike aktørene i kraftmarkedet. I forhold til spørsmålet om leveringskvalitet er det nettopp systemansvarligs koordinatorrolle som er interessant. Det er i første rekke gjennom utøvelse av denne funksjonen at det vil være mulig å påvirke kvalitetsnivået.

I utgangspunktet skulle forskriftens formålsparagraf tilsa at den systemansvarlige skal ivareta alle sider av begrepet leveringskvalitet.¹²³ Det er imidlertid slik at den systemansvarlige kun ivaretar de elementer som krever sentral koordinering.¹²⁴ Dette vil i første rekke være spenningens frekvens.

Frekvensen defineres som et uttrykk for den momentane balanse mellom produksjon og forbruk i kraftsystemet.¹²⁵ Som det fremgår av sf. § 4 a) er det nettopp dette som er formålet med systemansvaret, og da spesielt i forhold til koordineringen, nemlig å oppnå momentan balanse. Hvordan dette nærmere skal ivaretas, reguleres gjennom henvisningen i § 10. Av denne bestemmelsen fremgår det at det påligger systemansvarlig å sørge for at frekvensen til enhver tid er i overensstemmelse med de krav som fremgår av ”*nordisk systemdriftavtale*”. Det nærmere innhold i denne avtalen har jeg vært inne på tidligere, i og med at denne også kan tenkes å komme til anvendelse i medhold av PIL-kontraktens henvisning til ”forpliktelser overfor samkjørende

¹²² Se kp. 1.3.3 ovenfor.

¹²³ Nærmere om de enkelte elementer i begrepet leveringskvalitet, se kp. 1.2.1 ovenfor.

¹²⁴ Jf. Hammer, Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett”, Falkanger/Haagensen (red.), s. 678. Leveringskvalitetens øvrige elementer håndteres imidlertid lokalt i det enkelte nett. Disse forholdene ivaretas altså av nettselskapene på alle nivåer.

¹²⁵ Jf. kp. 1.1.2 ovenfor.

naboland”.¹²⁶ Når det gjelder denne henvisningen kan det imidlertid reises tvil om avtalens krav virkelig vil kunne påberopes av den enkelte sluttbruker. Som jeg var inne på er det imidlertid ikke av avgjørende betydning å ta stilling til dette, idet samme avtales krav altså kan gjøres gjeldende gjennom henvisningen her i systemansvarsforskriften.

Man vil således kunne slå fast at en sluttbruker, gjennom henvisningen i sf. § 10, vil kunne kreve at Statnett sørger for at den elektriske kraft holder en frekvens på 50 Hz +/- 0,1 Hz, med et tidsavvik angitt til +/- 10 sekunder.

3.3.4.3 Tarifforskriften

Den siste av energilovens forskrifter som vil kunne få betydning i kvalitetssammenheng er ”Forskrift om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffen” (tarifforskriften). I forskriftens § 1 angis det at formålet med denne blant annet er å sørge for at kraft overføres til ”riktig” leveringskvalitet. Hva som er ”riktig” kvalitet gis det derimot ingen nærmere definisjon av. Noe veiledning i denne forbindelse kan imidlertid finnes i forskriftens kp. 9. Kp. 9 hjemler den såkalte KILE-ordningen.¹²⁷ KILE er en forkortelse for Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved Ikke Levert Energi, og ordningen innebærer i korthet at det enkelte nettselskap, med utgangspunkt i gitte kvalitetskriterier, gis et årlig fradrag, eventuelt tillegg (et såkalt KILE-beløp) i inntektsrammen avhengig av hvilken kvalitet den elektriske kraft levert via deres nett holder, jf. tarifforskriften § 9-1, 1. ledd.¹²⁸ Den grunnleggende tanken bak

¹²⁶ Se kp. 3.3.3.2 ovenfor.

¹²⁷ For en mer utførlig gjennomgang av hva som er bakgrunn for innføring av KILE-ordningen, hvilke prinsipper som legges til grunn m.v., se kp. 4.3 nedenfor.

¹²⁸ Prinsippene for fastsettelse av nettselskapenes inntektsrammer er gitt i tarifforskriften del IV. Bakgrunnen for innføringen av en slik ordning har vært ønsket om å oppnå kostnadseffektive nettmonopoler. Ordningen går i korthet ut på at NVE fastsetter en individuell inntektsramme for det enkelte nettselskap. Den alt overveiende del av nettselskapets utgifter skal så dekkes innenfor denne inntektsrammen. Dermed vil det være opp til nettselskapet selv å effektivisere driften og forsøke å holde kostnadene så lave som mulig, da dette vil virke direkte inn på størrelsen av overskuddet man til slutt sitter igjen med (som riktig nok igjen skal ligge innenfor en viss maksimalavkastning som fastsettes av NVE). Se nærmere om inntektsrammer i Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett” Falkanger/Haagensen (red.) s. 715 flg.

KILE-ordningen er at nettselskapene skal ha et insentiv til å ønske å ivareta leveringskvaliteten. Uten noen slik insentivordning kan det lett tenkes at inntektsrammereguleringen og kravene til kostnadseffektivisering ville kunne medføre at kostnadene til vedlikehold og investeringer i nettet reduseres, noe som på sikt vil kunne resultere i at leveringskvaliteten reduseres ut over et akseptabelt nivå.

Med utgangspunkt i dette kan KILE-ordningen sies å gi uttrykk for kvalitetsmessige krav som kan stilles til den kraft som leveres. Ordningen ivaretar imidlertid ikke alle elementer som inngår i begrepet leveringskvalitet.¹²⁹ Som det fremgår av tarifforskriften § 9-2, 1. ledd, er kun ”ikke levert energi som følge av langvarige avbrudd” omfattet. I § 1-3 er langvarige avbrudd definert som avbrudd som varer i over 3 minutter. Det stilles altså kun krav til leveringspåliteligheten, og selv denne er ikke ivaretatt i sin helhet, da avbrudd som varer i tre minutter eller mindre ikke vil falle inn under ordningen.

Selv om KILE-ordningen altså i utgangspunktet er en insentivordning rettet mot nettselskapene, har den også en side rettet mot sluttbruker. I den grad nettselskapets inntektsramme korrigeres, vil dette igjen påvirke den nettleien kunden betaler. Har det forekommet (langvarige) avbrudd i det aktuelle nettet, vil den generelle nettleien i neste reguleringsperiode bli redusert og sluttbruker får således en kompensasjon for den eventuelle ulempe dette kan ha påført ham. På denne måten vil tarifforskriftens bestemmelser kunne sies å oppstille en form for krav om at en sluttbruker i det minste ikke skal oppleve avbrudd på over tre minutter. Avbrudd som varer utover dette tidsrommet vil således kunne utgjøre en mangel i forhold til Statnetts kvalitetsforpliktelse overfor sluttbruker.

3.3.4.4 Oppsummering

Som det fremgår av gjennomgangen ovenfor, er det foreløpig lite å hente også fra den aktuelle bakgrunnsrett PIL-kontrakten § 3 pr. i dag forutsetter at avtalen skal suppleres med. Riktignok innebærer de aktuelle lover og forskrifter enkelte avklaringer i forhold til PIL-kontraktens bestemmelser for øvrig, idet man i det minste vil kunne utlede krav i

¹²⁹ jf. kp. 1.2.1 ovenfor.

anledning frekvens og langvarige avbrudd. Tilfredsstillende leveringskvalitet vil imidlertid bero på en rekke andre kvalitetsparametere utover de to ovennevnte.¹³⁰ Hva disse angår, er bakgrunnsretten taus. Dermed er det altså slik at bakgrunnsretten kun i begrenset grad bidrar til en avklaring av situasjonen når det gjelder hvilke krav en sluttbruker kan stille til kvaliteten på den elektriske kraft han får levert.

3.4 Avsluttende kommentarer i anledning sluttbrukers stilling i henhold til dagens regulering av leveringskvaliteten

Gjennomgangen ovenfor viser at dagens regelverk i liten grad gir noen fullstendig beskrivelse av hvilke kvalitetskrav en sluttbruker skal kunne stille til den kraft han får levert. PIL-kontrakten er i seg selv på ingen måte tilstrekkelig detaljert i så henseende.

Foreløpig er det også slik at heller ikke henvisningen til bakgrunnsretten i tilstrekkelig grad vil være sluttbruker til hjelp i anledning spørsmålet om hvilke kvalitetskrav han kan påberope seg overfor Statnett. Kun enkelte konkretiserte kvalitetskrav vil kunne utledes av dette regelverket. Dette gjelder krav hva angår spenningens frekvens, samt enkelte krav i forhold til deler av leveringspåliteligheten; de langvarige avbruddene.

Dette er selvfølgelig bedre enn ingenting. Det kan imidlertid reises spørsmål om i hvor stor grad en sluttbruker rent faktisk vil være hjulpet av en avklaring i forhold til nettopp disse elementene. For det første skal det bemerkes at det i dag, grunnet gode koordineringsrutiner, sjelden forekommer at en sluttbruker opplever problemer i forbindelse med spenningens frekvens. Dette har riktignok vært et problem tidligere. Foranledningen til opprettelsen av den såkalte ”Samkjøringen”, forløperen til dagens ordning med driftskoordinering i regi av Statnett som systemansvarlig, var nettopp et ønske om å etablere en sentralisert instans som kunne koordinere de ulike aktørers disposisjoner i den hensikt å oppnå momentan balanse i kraftsystemet og således også en stabil frekvens. Dagens system er imidlertid såpass godt utviklet at frekvenssvingninger ikke lenger er noe utbredt problem. Selvfølgelig er det viktig å ha konkrete verdier å forholde seg til også hva frekvensreguleringen angår, men det er altså ikke her en avklaring er av størst praktisk betydning sett fra sluttbrukers side.

¹³⁰ Se kp. 1.2 ovenfor.

Undersøkelser¹³¹ viser videre at en større sluttbruker også sjelden opplever langvarige avbrudd.¹³² Dette betyr imidlertid ikke at en regulering av sistnevnte er uten betydning for sluttbruker. Dersom langvarige avbrudd først inntreffer, er det på det rene at de økonomiske konsekvenser vil kunne bli omfattende.¹³³ I en slik situasjon vil det naturlig nok være viktig med et grunnlag for å vurdere om det inntrufne er å anse som en mangel, noe som altså er første skritt på veien mot å kunne gjøre misligholdsbeføyelser gjeldende overfor Statnett, for således å få kompensert det økonomiske tap han har lidt. Poenget i denne sammenheng er imidlertid å peke på at den regulering man i henhold til foreliggende materiale har hva kvalitetsnivået angår, ikke bare er begrenset, men også dreier seg om forhold der en avklaring ikke har fullt så stor praktisk betydning, sett fra en sluttbrukers ståsted.

For ordens skyld skal det nevnes at resultatene i de undersøkelser det refereres, til baserer seg på undersøkelser foretatt i forhold til situasjonen i to industribedrifter, som videre er tilknyttet ett og samme konsern. Det er med andre ord snakk om begrensede undersøkelser. Begge de to bedrifter tilhører imidlertid kategorien ”store industrielle sluttbrukere”. I sin virksomhet benytter de seg av en mengde produksjonsutstyr som drives ved hjelp av elektrisk kraft. Dette produksjonsutstyret er videre følsomt overfor kvalitetsvariasjoner. Ut over det at det kan tenkes å forekomme geografiske forskjeller med tanke på hvilken teknisk standard overføringsnettet den enkelte sluttbruker befinner seg i, er det ingen grunn til å tro at det er store forskjeller i forhold til hvilke kvalitetsproblemer sluttbrukere tilhørende denne gruppen opplever, eller hvilke konsekvenser dette resulterer i for den enkelte. De resultater som fremgår må således kunne sies å være representative for situasjonen nevnte sluttbrukergruppe står overfor.

Av de samme undersøkelser fremgår det imidlertid at de problemer en større industriell sluttbruker erfaringsmessig og i størst omfang vil oppleve, i første rekke er kortvarige avbrudd og såkalte spenningsdip.¹³⁴ Dette er elementer i leveringskvalitetsbegrepet det

¹³¹ Undersøkelsene er foretatt i 2002 av daværende student ved NTNU, Erik Kaggestad, i forbindelse med hans avsluttende diplomoppgave med tittel ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”. Kaggestad kartla bl.a. hvilke av de ulike elementer som hyppigst og i størst omfang er årsak i de problemer en sluttbruker kan oppleve.

¹³² Se Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft” s. 56.

¹³³ Se Kaggestad, ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 56.

¹³⁴ En spenningsdip er et fenomen som oppstår i anledning spennings effektivverdi og defineres som en ”rask reduksjon i effektivverdien til spenningen på mellom 10 % og 99 % av kontraktmessig avtalt

pr. i dag overhodet ikke er mulig å utlede nærmere krav til. Med andre ord vil det være slik at når det gjelder de fenomener som i realiteten vil forårsake den alt overveiende del av de økonomiske ulemper en sluttbruker vil oppleve, vil sluttbruker ikke ha noe grunnlag for å kunne vurdere hvorvidt den situasjon som oppstår skyldes mangelfull leveranse fra kontraktsmotparten. Dette får igjen konsekvenser for muligheten til å gjøre eventuelle misligholdsbeføyelser gjeldende overfor Statnett. Til syvende og sist vil dette igjen få betydning for hvem av de to kontraktsmotpartene som må bære det økonomiske tap som måtte oppstå i anledning eventuelle kvalitetsvariasjoner. Virkningen av dagens ufullstendige regulering vil således bli at dette i stor grad må håndteres av den enkelte sluttbruker selv.

spenning med rask gjenoppretting av spenningen”, jf. Referansegruppe feil og avbrudd, ”Definisjoner knyttet til feil og avbrudd i det elektriske kraftsystemet”.

4 Sluttbrukers misligholdsbeføyelser dersom det først foreligger mangler ved leveringskvaliteten

4.1 Innledning

Av gjennomgangen ovenfor fremgår det at grunnet ufullstendig regulering av kvalitetsnivået, vil det kunne være vanskelig å vurdere hvorvidt det er grunnlag for å hevde at det hefter en mangel ved Statnetts ytelse. Videre vil spørsmålet om en mer presis angivelse av kvalitetsnivået kunne tenkes å bli gjenstand for nærmere regulering for fremtiden, slik at man etter hvert vil ha et mer tilfredsstillende grunnlag for å vurdere hvorvidt Statnett leverer kontraktmessig ytelse eller ikke.

I den grad det likevel er mulig å konstatere at det foreligger en mangel, er det av interesse å undersøke hvilke misligholdsbeføyelser en sluttbruker vil kunne gjøre gjeldende. Som jeg var inne på ovenfor, vil dette kunne la seg gjøre i alle fall i forhold til enkelte av de elementer som til sammen utgjør leveringskvaliteten.

En sluttbruker vil for det første kunne gjøre mangelsbeføyelser gjeldende i medhold av PIL-kontraktens bestemmelser. En sentral beføyelse vil naturlig nok være erstatning for økonomisk tap oppstått i anledning mangelen. Nedenfor vil jeg derfor gi en mer omfattende redegjørelse for Statnetts erstatningsansvar i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser.¹³⁵

I hvilket omfang en sluttbruker kan forvente å få erstattet det økonomiske tap han eventuelt har blitt påført, vil for det første kunne bero på reglene om *ansvarsgrunnlag*, herunder hvorvidt Statnett i så fall kan holdes ansvarlig for øvrige aktørers handlinger. Sistnevnte kan formuleres som et spørsmål om hvorvidt Statnett kan *identifiseres* med kraftmarkedets aktører for øvrig. Et annet forhold som i praksis vil kunne få betydning,

¹³⁵ Jf. kp. 4.2 nedenfor.

vil være reglene om *erstatningsutmåling*. Disse spørsmålene vil bli gjennomgått nedenfor.¹³⁶

Sluttbruker vil imidlertid ha muligheter også utover de tradisjonelle, kontraktsrettslige mangelsbeføyelser som PIL-kontrakten gir anvisning på. Som jeg var inne på ovenfor,¹³⁷ må energiretten sies å befinne seg i et skjæringspunkt mellom privat og offentlig rett. Spørsmålet om sanksjonsmuligheter i anledning mangelfull kvalitet er nettopp et av de områder der dette viser seg. Foruten PIL-kontraktens bestemmelser, vil også den offentligrettslige reguleringen spille en betydelig, praktisk rolle. Skal man få et fullstendig bilde av sluttbrukers stilling dersom det oppstår en mangelsituasjon, blir man med andre ord også nødt til å undersøke hvilke muligheter en sluttbruker vil kunne ha i medhold av regler som følger av energiloven og/eller de tilhørende forskrifter.

Det som i første rekke vil være av interesse er, er den såkalte KILE-ordningen, hjemlet i tarifforskriften kp. 9. Ordningen retter seg mot nettselskapene, og er ment å fungere som en insentivordning overfor hvert enkelt av disse. Det er imidlertid på det rene at den også fungerer som en form for sanksjonsordning i den grad nettselskapet ikke greier å forhindre langvarige avbrudd i kraftforsyningen. KILE-ordningen innebærer også at sluttbruker mottar en økonomisk kompensasjon i anledning denne typen kvalitetsmangler. De to sistnevnte forhold gjør at det er av interesse å se nærmere på ordningen i forbindelse med gjennomgangen i dette kapitlet.

Foruten dette skal det innledningsvis også nevnes at det nok kan stilles spørsmålsteget ved hvorvidt KILE-ordningen kan sies å være et rent offentligrettslig element i rettsforholdet mellom Statnett og den enkelte sluttbruker. Tarifforskriftens kp. 9 åpner også for at det skal kunne inngås individuelle avtaler av mer privatrettslig art. Alt dette vil jeg imidlertid komme nærmere tilbake til nedenfor i kp. 4.3.

¹³⁶ Se kp. 4.2.1 nedenfor.

¹³⁷ Se kp. 1.3.1 ovenfor.

4.2 PIL-kontraktens misligholdsbeføyelser

I den grad det kan slås fast at Statnetts ytelse er mangelfull, oppstår for det første spørsmålet om hvilke krav og rettigheter dette i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser utløser for sluttbrukers vedkommende. Regler om dette fremgår av kontraktens §§ 12-14.

§ 13 angir hvilke misligholdsbeføyelser sluttbruker kan gjøre gjeldende dersom det kan konstateres at den kraft han har fått levert lider av kvalitetsmangler. Sanksjonene er stort sett tilsvarende de man finner i øvrig kontraktslovgivning; prisavslag, heving og erstatning, jf. § 13, 1. og 2. ledd.

Enkelte sanksjoner, som utbedring og omlevering, er imidlertid utelatt. Begrunnelsen for dette ligger antagelig i kraftforsyningsforholdets særtrekk.¹³⁸ Når det gjelder *utbedring*, vil riktig nok dette kunne foretas i forhold til de fenomener som har forårsaket at mangelen oppstod, men utbedring av det leverte vil i realiteten ikke være mulig. Uansett vil verken utbedring av årsaken eller av det leverte (i den grad dette kan tenkes gjort) medføre at sluttbruker holdes skadefri. Dette da en mangel i forhold til en kraftleveranse ikke vil føre til skade på selve den solgte ytelsen, men på andre ting som er avhengig av denne for å fungere (typisk ulikt maskineri og lignende som drives med elektrisk strøm). Grunnet særtrekkene ved elektrisk kraft som omsetningsgjenstand, vil altså utbedring være et lite hensiktsmessig alternativ. I motsetning til et løsørekjøpsforhold regulert etter kjøpslovens regler der en mangel gjennomgående kun innebærer en feil på selve løsoregjenstanden, vil utbedring som mangelsbeføyelse gi lite mening i et kraftforsyningsforhold. Videre vil *omlevering* være en praktisk umulighet, idet det avgjørende for sluttbruker jo vil være at han får stilt kraft med riktig kvalitet til rådighet på det tidspunkt han ønsker. Slik leveranse i ettertid vil ikke kunne kompensere for et avbrudd eller lignende på et tidligere tidspunkt.

Når det gjelder hevingsadgangen, jf. § 13, 2. ledd, kan det nok hevdes at også dette er en heller illusorisk mangelsbeføyelse, i alle fall sett fra sluttbrukers ståsted. Da Statnett har monopol på netjtjenesten på det relevante nettnivået, vil det ikke være mulig å inngå ny

¹³⁸ Se nærmere om dette i kp. 1.3 ovenfor.

kontrakt med en alternativ leverandør. En sluttbruker vil således i realiteten være avskåret fra å heve kontrakten.

Etter omstendighetene vil derimot *prisavslag* kunne tenkes å være et mulig alternativ. Forutsetningen for at prisavslag skal bli aktuelt som sanksjon, er at den mangel som hefter ved den leverte ytelse har ført til en verdireduksjon av denne.¹³⁹

I et kraftforsyningsforhold vil man for eksempel kunne tenke seg et tilfelle der spenningen over tid har vært for lav slik at nettkunden ikke har kunnet nyttiggjøre seg nettjenesten som forutsatt. Riktignok har kunden i en slik situasjon hele tiden fått levert kraft, men grunnet problemene med å nyttiggjøre seg denne, er ikke nettjenesten lenger verdt 100 % av ordinær pris og at det således har funnet sted en verdireduksjon. Dermed burde det være rom for at sluttbruker får sin forpliktelse til å betale kjøpesummen omlagt i samsvar med omfanget av Statnetts kontraktsbrudd. Denne omleggingen av plikter for å gjenopprette likevekt i kontraktsforholdet, skjer typisk ved at den berettigede innrømmes et prisavslag. I forholdet mellom Statnett og nettkunden vil dette bety at nettkunden da yter redusert vederlag for den mangelfulle nettjenesten.

Det kan imidlertid reises spørsmål ved hvorvidt prisavslag etter PIL-kontrakten § 13 virkelig vil være noe praktisk alternativ.¹⁴⁰ Et tilfelle der følgen av kvalitetsmangler blir at man ikke får nyttiggjort seg den leverte kraft helt som forutsatt, må nok kunne sies å være mer en teoretisk mulighet enn et praktisk tilfelle som forekommer i stort omfang. Som oftest vil konsekvensen av ustabil og mangelfull leveringskvalitet være at det oppstår ulike skader på sluttbrukers anlegg knyttet til overføringsnettet. Alternativt vil dette utstyret kunne bli fullstendig ødelagt. For denne typen følger og de kostnader dette medfører for den sluttbruker som rammes, vil den relevante mangelsbeføyelsen være erstatning for økonomisk tap. Etter min mening vil det således være nettopp *erstatning* som fremstår som den sentrale mangelsbeføyelse i henhold til PIL-kontraktens

¹³⁹ Jf. Hov ”Avtalebrudd og partsskifte”, s. 104.

¹⁴⁰ Imidlertid vil den såkalte KILE-ordningen kunne sies å fungere som en form for prisavslag i forhold til den ytelse sluttbruker betaler Statnett for. Da KILE-ordningen er hjemlet i et offentligrettslig regelverk, jf. tarifforskriften kp. 9, vil den ikke bli behandlet her i forbindelse med de sanksjonsmuligheter som følger av partenes kontrakt. Ordningen vil i stedet bli behandlet nedenfor i kp. 4.3. Det er imidlertid viktig allerede nå å være klar over at dette er en mulighet den enkelte sluttbruker vil kunne ha til rådighet.

bestemmelser. I det følgende vil jeg derfor konsentrere meg om å gi en fremstilling av Statnetts erstatningsansvar etter PIL-kontrakten. Underveis vil jeg også knytte enkelte kommentarer til hvordan dette i realiteten vil gi seg utslag for en sluttbrukers vedkommende.

4.2.1 Særlig om Statnetts erstatningsansvar etter PIL-kontrakten

4.2.1.1 Innledning

Flesteparten av de mangelsvirkninger som er gjennomgått under punktet ovenfor (prisavslag, heving osv.), betegnes gjerne som ”gjensidighetsbeføyelser”. Bakgrunnen og begrunnelsen for denne betegnelsen ligger i hensynet til likevekt i kontraktsforholdet. Tankegangen er at i den grad den ene part i en gjensidig bebyrdende kontrakt ikke oppfyller sine forpliktelser som forutsatt, skal den andre part få sine plikter redusert eller omlagt i tilsvarende omfang.¹⁴¹

Reglene om erstatningsplikt i kontraktsforhold har imidlertid en noe annen begrunnelse; tanken her er at den som har blitt utsatt for et mislighold skal settes i samme økonomiske situasjon som om den forpliktete hadde oppfylt kontraktsmessig. Dersom en part ikke klarer å oppfylle i henhold til avtalen, skal han altså (i alle fall i en del tilfeller) i stedet kompensere den annen part for det tap han lider i forbindelse med at han blir utsatt for kontraktsbrudd.¹⁴²

4.2.1.2 Ansvarsmodell

I de nyere kontraktslovene, samt i enkelte standardkontrakter (eksempelvis NS 3430, ved forsinkelse) er den ansvarsmodellen som legges til grunn, jevnt over det såkalte kontrollansvaret. Kontrollansvaret innebærer et tilnærmet objektivt ansvar for motpartens tap ved et eventuelt kontraktsbrudd. Unntak gjøres kun i den grad den forpliktete kan godtgjøre at misligholdet skyldes en hindring utenfor hans kontroll som han verken hadde forutsetninger for å forutse på tidspunktet for avtaleinngåelsen eller

¹⁴¹ Se Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 619.

¹⁴² Se Krüger, ”Norsk kjøpsrett”, s. 433.

som han i ettertid kunne unngå eller overvinne følgene av.¹⁴³ Dette strenge ansvaret gjelder imidlertid kun for de tapsposter som kan karakteriseres om direkte tap.¹⁴⁴ Indirekte tapsposter erstattes imidlertid kun dersom kontraktsbruddet skyldes culpa fra den forpliktedes side.

Også PIL-kontrakten har bestemmelser med formuleringer som kan minne om et kontrollansvar. Dette gjelder i første rekke § 12 som har en ordlyd som er mer eller mindre identisk med ordlyden i kontraktslovenes kontrollansvarsbestemmelser. Som det fremgår av § 12, 1. ledd, 1. pkt. regulerer imidlertid denne bestemmelsen kun manglende oppfyllelse av kontrakten, dvs. spørsmålet om naturaloppfyllelse. Regler om erstatningsansvaret finner man derimot i § 14. Av denne bestemmelsen fremgår det at i den grad en sluttbruker lider tap som følge av ”forsettlig eller uaktsomt” forhold hos Statnett, vil man ha krav på erstatning. PIL-kontrakten etablerer med andre ord et culpaansvar i forhold til det økonomiske tap en sluttbruker kan risikere i tilfelle Statnett misligholder avalen. I utgangspunktet vil da simpel uaktsomhet være tilstrekkelig for å konstatere at det foreligger et erstatningsansvar for Statnetts vedkommende. § 14 sonderer imidlertid mellom erstatning for direkte og indirekte tap, og hovedregelen om simpel uaktsomhet kommer bare til anvendelse overfor det direkte tapet. Dersom sluttbruker skal kunne kreve erstatning for også de indirekte tapsposter, krever bestemmelsen at dette er tap som er forvoldt ved ”forsett eller grov uaktsomhet”. Den praktiske betydningen av denne sondringen vil jeg komme nærmere tilbake til nedenfor i kp. 4.2.1.6.

4.2.1.3 Identifikasjon?

Statnett vil naturlig nok være ansvarlig for kvalitetsmangler forårsaket av uaktsomhet fra selskapets egen side. Problemstillingen som er utgangspunkt for dette kapitlet er hvorvidt Statnett, i tillegg til dette, også vil kunne holdes ansvarlig for forhold som isolert sett vil måtte tillegges kraftmarkedets aktører for øvrig.¹⁴⁵ Dette er altså et spørsmål om hvorvidt Statnett må identifiseres med disse øvrige aktørene.

¹⁴³ Se for eksempel kjl. §§ 27 og 40, avhl. §§ 4-5 og 4-14 og hvtl. § 28.

¹⁴⁴ Jf. kp. 4.2.1.5 nedenfor.

¹⁴⁵ Dvs. produsenter, nettselskaper i underliggende nett, ulike sluttbrukere m.v.

For en sluttbrukers vedkommende vil spørsmålet om identifikasjon i anledning erstatning for mangelfull leveringskvalitet, være en praktisk interessant problemstilling. Det viser seg at i over 60 % av de tilfeller der sluttbruker opplever avvik i forhold til leveringskvaliteten, vil dette skyldes andre aktører enn Statnett.¹⁴⁶ Da dette således ikke kan tillegges Statnett direkte som uaktsomt, vil det med andre ord være slik at erstatning i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser eventuelt er avhengig av at det er muligheter for identifikasjon mellom Statnett og kraftforsyningens øvrige aktører.

PIL-kontrakten etablerer ikke selv muligheter for noen slik erstatningsrettslig identifikasjon.¹⁴⁷ Dette innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at identifikasjon er utelukket. Foruten de kontraktsbestemte, eventuelt også lovfestede tilfeller, opererer man også med et ulovfestet ansvar for kontraktsmedhjelpere, som får anvendelse uavhengig av uttrykkelig hjemmel i lov eller avtale.¹⁴⁸ I den grad dette kan sies å komme til anvendelse i kraftforsyningsforholdet mellom Statnett og den enkelte sluttbruker, vil det likevel kunne være muligheter for å holde nettselskapet ansvarlig for det inntrufne, til tross for at dette skyldes forhold hos underliggende nettoperatører, andre sluttbrukere m.m. I så fall vil Statnett hefte for mangelfull kvalitet forårsaket av øvrige aktører på samme måte som om disse var foretatt av Statnett selv.¹⁴⁹ Det er også av interesse å merke seg at et slikt ansvar i så fall inntreer uten hensyn til *egen* skyld.¹⁵⁰ Forutsetningen vil imidlertid være at disse aktørene kan karakteriseres som Statnetts kontraktsmedhjelpere i det aktuelle forsyningsforholdet.

En kontraktsmedhjelper defineres gjerne som en debitor benytter seg av for å oppfylle debitors kontrakt med kreditor. På den ene side kan dette muligens sies å være en karakteristikk av forholdet mellom Statnett og de øvrige aktørene, kanskje først og

¹⁴⁶ Jf. Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 16. Tallene er hentet fra en undersøkelse om leveringskvalitet foretatt av representanter fra NVE og SINTEF Energiforskning.

¹⁴⁷ Jf. Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?”, s. 375.

¹⁴⁸ Jf. Selvig i ”Knophs oversikt over Norges rett”, s. 606.

¹⁴⁹ Denne måten å formulere innholdet i det ulovfestede kontraktsmedhjelperansvaret kommer bl.a. til uttrykk i Rt. 1986 s. 1386.

¹⁵⁰ Se Nygaard ”Skade og ansvar”, s. 248.

fremst de ulike produsentene. Produsentens ytelse vil jo på mange måter være en forutsetning for at Statnett kan få levert sin ytelse til den enkelte sluttbruker, jf. vanntankmetaforen der nettoperatøren må sies å være den som driver tanken som de øvrige aktører er tilkoblet.¹⁵¹

På den annen side følger det av dommen gjengitt i Rt. 1986 s. 1386 at en forutsetning for kontraktsmedhjelperidentifikasjon er at vedkommende kontraktsmedhjelper utfører arbeid som er en del av kontrakten mellom debitor og kreditor.¹⁵² Med andre ord må vedkommende ha gjort noe som kontrakten mellom debitor (Statnett) og kreditor (sluttbruker) pålegger debitor å gjøre.

Statnetts ytelse i henhold til PIL-kontrakten må i første rekke sies å referere seg til nettjenesten. Statnett skal stille overføringsnettet til disposisjon for de ulike kundegrupper, samt sørge for leveranse av kraft av tilfredsstillende kvalitet til den enkelte sluttbruker. Sistnevnte ivaretas, for uten ved hjelp av generelt vedlikehold av nettet, gjennom driftskoordineringen og andre systemansvarstjenester. Når man i henhold til det som er sagt ovenfor nærmest må se på hvorvidt Statnett kan sies å ha delegert bort ansvaret for enkelte av de ovennevnte ytelser til øvrige aktører, fremstår det etter min mening som lite naturlig å si at det her foreligger et kontraktsmedhjelperforhold. Verken kraftproduksjon eller tilkobling som sluttbruker, har noen slik side til selve nettjenesten. Slik jeg ser det kan heller ikke det å måtte innordne seg Statnetts handlinger som systemansvarlig sies å ha noe med utøvelsen av selve den overvåkning, planlegging og vurdering m.v. som systemansvarstjenesten består i. Dermed vil det etter min mening, i alle fall pr. i dag, ikke være grunnlag for å betrakte kraftmarkedets øvrige aktører som Statnetts kontraktsmedhjelpere. Således vil heller ikke PIL-kontrakten kunne utfylles med det alminnelige prinsipp om kontraktsmedhjelperidentifikasjon,¹⁵³ og Statnett kan altså ikke holdes ansvarlig for mangler som oppstår på grunn av forhold som må tillegges disse andre aktørene.

¹⁵¹ Jf. kp. 2.1.1 ovenfor.

¹⁵² Se også Nygaard "Skade og ansvar" s. 248.

¹⁵³ Se i samme retning Hammer "kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?", artikkel i "Tidsskrift for Forretningsjus", s. 375.

For sluttbruker blir konsekvensen av ovennevnte at han kun i omkring 40 % av mangelstilfellene vil kunne oppnå erstatning fra kontraktspartners Statnett i medhold av PIL-kontrakten § 14.

4.2.1.4 Erstatningens omfang ved culpaansvar - utmålingsreglene

Den alminnelige hovedregel i norsk erstatningsrett generelt er at i den grad skadevolder har utvist skyld i forhold til den oppståtte skade, skal den skadelidte ha erstattet sitt fulle økonomiske tap.¹⁵⁴ Dette innebærer at erstatningen skal fastsettes slik at vedkommende settes i den samme økonomiske stilling som han befant seg i før kontraktsbruddet oppstod; vedkommende skal ytes full erstatning.¹⁵⁵ I så fall skal *alt* påregnelig økonomisk tap erstattes. I utgangspunktet vil man altså ikke operere med noen sonndring mellom direkte og indirekte tapsposter.

I den grad et kontraktsrettslig erstatningsansvar bygger på kontrollansvaret og kun dette, er derimot utgangspunktet i samtlige av kontraktslovene at den skadelidte kun får dekket de tapsposter som kategoriseres som direkte tap. Såkalt indirekte tap erstattes ikke,¹⁵⁶ noe som har sin bakgrunn i prinsippet om at skadevolders erstatningsansvar skal begrenses til det tap som er å anse som påregnelig. Kontraktslovgivningen sier imidlertid videre at dersom den forpliktete har utvist skyld i forhold til den misligholdssituasjonen som har oppstått, skal også vedkommendes indirekte tap erstattes.¹⁵⁷ I slike tilfeller faller man altså tilbake på det alminnelige utgangspunktet, jf. ovenfor. Uansett er det altså viktig å trekke opp grensen mellom de direkte og de indirekte tapsposter en kontraktspart har blitt pådratt.

Da PIL-kontrakten § 14 etablerer et culpa-ansvar, skulle det i utgangspunktet ikke være av betydning å vurdere hvorvidt sluttbrukerens enkelte tapsposter er å anse som direkte eller indirekte. Bestemmelsen følger imidlertid ikke helt det tradisjonelle mønsteret hva

¹⁵⁴ Dette utgangspunktet modifiseres imidlertid av den såkalte adekvansregelen (tapet erstattes kun innenfor visse rimelighets- og påregnelighetsgrenser), skadelidtes plikt til å begrense skadeomfanget i den grad dette er mulig, samt prinsippet om lemping av ansvar bl.a. på grunn av skadelidtes medvirkning.

¹⁵⁵ Lødrup, "Lærebok i erstatningsrett", s. 342.

¹⁵⁶ Se for eksempel kjl. §§ 27 (4), 40 (2) og avhl. §§ 4-5 (1), 4-14 (1).

¹⁵⁷ Jf. eksempelvis kjl. §§ 27 (5), 40 (3)a) og avhl. §§ 4-5 (4), 4-14 (2).

culpa-ansvar angår der simpel uaktsomhet er tilstrekkelig for at ansvar skal inntre. I stedet for å behandle alle tapsposter likt dersom det først kan konstateres at det er utvist skyld fra Statnetts side, oppstiller § 14 en sontring mellom de to ulike kategorier av tapsposter. I forhold til direkte skader og tap kreves det simpel uaktsomhet, mens det ved indirekte skader og tap oppstilles et krav om ”forsett eller grov uaktsomhet”. I realiteten må således § 14 kunne sies å inneholde en form for ansvarsfraskrivelse i forhold til det alminnelige utgangspunktet, da bestemmelsen begrenser erstatningsansvar for indirekte tap til tilfeller der Statnett har utvist kvalifisert skyld. Når kontraktens ansvarsregler således angir to prinsipielt forskjellige regler om erstatningsberegningen, vil det altså likevel være av betydning å trekke opp grensen mellom de to tapsekategoriene. Som det vil fremgå nedenfor, vil sontringen ha stor betydning for en sluttbrukers vedkommende.¹⁵⁸

4.2.1.5 Sontringen mellom direkte og indirekte tap

PIL-kontrakten inneholder ikke selv noen nærmere regulering av hva som er å anse som henholdsvis direkte og indirekte tap. Som det uttales i kjøpslovens forarbeider er heller ikke dette en grensedragning som har ”noe helt entydig innhold i kontraktspraksis”.¹⁵⁹ Det kan således være vanskelig å finne noen konkret veiledning her. Forarbeidene kan imidlertid sies å trekke opp et visst utgangspunkt for vurderingen da det videre uttales at begrepet indirekte tap benyttes som et uttrykk for ”visse mer eller mindre fjerntliggende tapsposter som er vanskelig kalkulerbare på forhånd”. Motsetningsvis vil direkte tap være de tapsposter som ikke kan sies å falle inn under en slik karakteristikk.

Foruten denne generelle uttalelsen i forarbeidene, vil også kjøpslovens bestemmelser angående dette kunne tjene som veiledning, jf. kjl. § 67. Som det fremgår ovenfor, vil kjøpslovens regler etter omstendighetene kunne komme til analogisk anvendelse på kontrakter om kjøp og salg av elektrisk kraft.¹⁶⁰ Når det gjelder skillet mellom direkte og indirekte tap, vil dette muligens være et område hvor slik analogisk anvendelse er velegnet. Tar man en titt på de tapsposter som er omhandlet i § 67, sitter man igjen med

¹⁵⁸ Jf. kp. 4.2.1.6 nedenfor.

¹⁵⁹ Ot.prp. nr. 80 (1986-87), s. 40.

¹⁶⁰ Jf. kp. 2.1.2.2 ovenfor.

et inntrykk av at bestemmelsen er utformet med tanke på den situasjon en næringsdrivende kjøper vil kunne havne i ved mislighold fra selgerens side. Enkelte av postene vil så å si aldri utgjøre noe økonomisk, og dermed erstatningsrettslig vernet, tap på en vanlig forbrukers hånd. Da PIL-kontrakten regulerer forholdet mellom Statnett og nettopp næringsdrivende kunder, vil kjøpslovens bestemmelser kunne tenkes å gi et rimelig og fornuftig resultat også anvendt i dette kontraktsforholdet. Riktignok vil muligens enkelte særtrekk ved kjøp og salg av elektrisk kraft kunne tilsi at det må foretas enkelte justeringer i forhold til kjøpslovens regler, men uansett analogisk anvendelse eller ikke vil i alle fall kjøpslovens angivelse av grensesnitt utgjøre et tungtveiende argument for at tilsvarende løsninger bør legges til grunn også i forhold til PIL-kontrakten.¹⁶¹

Videre kan det også være naturlig å se hen til hvordan problemet er forsøkt løst i for eksempel forbrukervilkårene, da det i denne kontraktens § 12-2 trekkes opp en sondring mellom hva som faller innenfor de enkelte tapskategorier i forhold til de områder som reguleres av denne kontrakten. Det forhold at begge kontraktene er utformet med tanke på å regulere omsetning av den samme type ytelse vil kunne være et argument for at den løsning som legges til grunn for den ene kontrakten også kan være en hensiktsmessig løsning i forhold til den andre.

Forbrukervilkårenes regulering skiller seg riktig nok noe fra kjøpslovens. Det er altså ikke snakk om identiske bestemmelser. Forbrukervilkårenes regulering bærer imidlertid preg av å være formulert etter mønster av kjøpsloven § 67, og det kan pekes på klare likhetstrekk mellom de to bestemmelsene.

§ 67 (1) inneholder en viss angivelse av hva som er å anse som direkte tap, nemlig ”utlegg, prisforskjell og tapt fortjeneste”. Det nærmere innhold fremkommer imidlertid først når man har definert hva som er å anse som indirekte tap. Både kjl. § 67 og forbrukervilkårene § 12 tar sikte på å gi en uttømmende regulering av hva som er å anse som indirekte tap. Hva som regnes som direkte tap fremgår således motsetningsvis: alle

¹⁶¹ Jf. Bergem/Rognlien ”Kjøpsloven, kommentarutgave” s. 367 der det uttales at definisjonen i kjl. § 67 2. ledd ”kan få betydning som hjelpemiddel ved tolkingen av kontraktklausuler om indirekte tap eller skader”.

tapsposter som ikke faller inn under en av de uttrykkelig nevnte postene utgjør direkte tap.

Hva angår det indirekte tapet, vil dette først og fremst dreie seg om tapsposter oppstått som følge av *driftsavbrudd*, jf. forbrukervilkårene, første strekpunkt og kjl. § 67, (2), a). Tilsvarende må nok således legges til grunn også i forhold til PIL-kontrakten § 14. I så fall vil en sluttbruker stå overfor et indirekte tap i et tilfelle der eksempelvis vedkommendes maskineri ødelegges som følge av mangelfull leveringskvalitet og han i en periode ikke lenger er i stand til å opprettholde produksjonen. Følgelig vil han heller ikke kunne tilby sine produkter på markedet i like stort omfang som ved normal drift. Han vil dermed oppleve tap, typisk i form av periodisk salgssvikt, med tilhørende tapte inntekter. (Selve det ødelagte maskineriet vil imidlertid bli å erstatte som direkte tap, jf. nedenfor.)

Videre inneholder begge regelsett bestemmelser om såkalt *fortjenestetap*, jf. forbrukervilkårene, annet strekpunkt og kjl. § 67, (2) c). Som det fremgår av ordlyden, er det imidlertid bare fortjenestetap som skyldes bortfall av eller mislighold av kontrakt med tredjemann. Øvrig fortjenestetap vil bli vurdert som direkte tap, noe som fremgår uttrykkelig av kjl. § 67 (1). Da de to bestemmelsene er identiske på dette punkt, vil dette etter min mening, på samme måte som i forhold til tap ved driftsavbrudd, tilsi at det aktuelle fortjenestetapet må karakteriseres som indirekte tap, også etter PIL-kontrakten.

Kjøpsloven oppstiller imidlertid som ytterligere et vilkår at kjøperen ”uten rimelig grunn lar være å foreta dekningskjøp eller treffe andre tiltak for å unngå eller minske tapet”. Kjøper må altså selv ha utvist en form for uaktsomhet i forhold til det tap han lider.¹⁶² Noe slikt tilleggsvilkår finnes ikke i forbrukervilkårene. Det spørsmål som da oppstår er hvorvidt en slik begrensning må innfortolkes også i forhold til den sontring som må legges til grunn for PIL-kontraktens vedkommende. Et forhold som kan trekke i retning av at dette spørsmålet må besvares benektende er at det kan være tilnærmet umulig å foreta dekningskjøp når det gjelder kraftleveranser. Den lokale nettoperatoren vil ha monopol i forhold til netjtjenester innenfor det området vedkommendes konsesjon etter enl. § 4-1 dekker. En sluttbruker vil altså ikke ha noen mulighet til å få levert

¹⁶² Jf. Krüger ”Norsk kjøpsrett”, s. 512.

nettjenesten av alternative operatører. På sentralnettsnivå finnes det uansett bare én nettoperatør – Statnett. Dekningskjøp vil således ikke være noe praktisk alternativ.

Når det gjelder ”andre tiltak” vil det for eksempel være en mulighet at sluttbruker sørger for installasjon av reserveaggregat eller lignende. Dette vil, i alle fall i en viss utstrekning, kunne bidra til å avhjelpe situasjonen dersom uhellet først er ute. Tatt i betraktning de store økonomiske konsekvenser som kan oppstå, fremstår det ikke som uforholdsmessig byrdefullt å kreve at sluttbruker selv finansierer slike forebyggende tiltak. Dette blir å anse som en form for skadebegrensning som skadelidte også i henhold til alminnelig erstatningsrett er forpliktet til.¹⁶³ Dette er også forhold som trekker i retning av at dette tilleggsvilkåret bør oppstilles også for PIL-kontraktens vedkommende.

I den grad tilleggsvilkåret legges til grunn, vil dette innebære en mer sluttbruker-vennlig regel enn den forbrukervilkårene legger til grunn. I forbrukervilkårene gjøres det aktuelle fortjenestetapet uten videre til en indirekte tapspost. Ved å oppstille ovennevnte tilleggsvilkår vil tapet først bli å regne som indirekte dersom sluttbruker ikke har iverksatt tapsbegrensende tiltak. Dersom slike tiltak *er* iverksatt og det likevel oppstår et tap på sluttbrukers hånd, skal man uansett ha dette erstattet som en direkte tapspost.

PIL-kontrakten *har* imidlertid allerede en regel om tapsbegrensning, jf. § 14, 2. ledd. Denne vil innebære en plikt til iverksetting av samme tiltak som de som vil kunne bli aktuelle i henhold til tilleggsvilkåret. Unnlattelse får imidlertid en annen konsekvens, da § 14, 2. ledd gir anvisning på avkorting i erstatningssummen. Dette i motsetning til tilleggsvilkåret som altså innebærer at samme forhold forårsaker en konvertering av fortjenestetapet til indirekte tap, med den følge at erstatning er betinget av forsett eller grov uaktsomhet fra Statnetts side.

¹⁶³ Se Lødrup ”Erstatningsrett”, s. 314 flg. Se særlig s. 318 der det uttales at utgangspunktet vil være en vurdering av ”om skadelidte utviste den forsiktighet som situasjonen tilsa”. I den grad man unnlater å ta enkle, men nødvendige forholdsregler, som installering av eksempelvis reserveaggregat vil være, vil man neppe kunne regnes for å ha opptrådt tilstrekkelig aktsomt.

En tilsvarende kombinasjon av tilleggsvilkår og alminnelig tapsbegrensningsplikt finner man også i kjøpsloven, se § 67 (2) c), jf. § 70 (1).

Det er ikke uten videre enkelt å få øye på hva som kan ha vært tankegangen bak ovennevnte regelkombinasjon. I juridisk litteratur er da også dette ansett for å gi en heller uklar regel.¹⁶⁴ Det uttales bl.a. om ovennevnte at ”[d]ette virker ikke gjennomtenkt”.¹⁶⁵

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt tilleggsvilkåret skal legges til grunn for PIL-kontraktens vedkommende, så er det etter min mening liten grunn til å ”adoptere” en regel som fremstår som såpass uklar, muligens også lite gjennomtenkt. Det synes mer hensiktsmessig at dette tilleggsvilkåret utelates i forhold til PIL-kontrakten, på samme måte som hva som er tilfellet i forbrukervilkårene. Plikten til å begrense omfanget av eventuelle skader reguleres således kun av bestemmelsen i § 14, 2. ledd. Riktignok blir man da stående igjen med en regel som unntar flere poster fra hva som er å anse som direkte tap, men til gjengjeld oppnår man en større grad av konsekvens i regelverket.

Neste post gjelder såkalte *produktskader*, jf. klj. § 67, (2), d) og forbrukervilkårene, 4. strekpunkt. Til tross for enkelte ulikheter i ordlyden, noe som må sies å skyldes den ytelse som er gjenstand for kontraktsregulering, er det reelle innhold i de to bestemmelsene identisk. Det synes dermed naturlig at tilsvarende legges til grunn i forhold til PIL-kontrakten.

Unntaket gjelder tilfeller der det solgte har skadevoldende egenskaper som gir seg utslag i skade på annet enn det solgte selv. Tap i den forbindelse vil altså være å anse som indirekte tap. Som det vil fremgå motsetningsvis, vil derimot tap som følge av skade på brukers elektriske anlegg og apparater eller på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med anlegget eller apparatenes forutsatte bruk bli betraktet som direkte tap. Dette innebærer med andre ord at dersom sluttbrukers produksjonsmaskineri skulle bli ødelagt på grunn av mangelfull kvalitet på den leverte elektrisitet, vil dette bli erstattet som et direkte tap. Tilsvarende vil gjelde sluttbrukers kostnader i forbindelse

¹⁶⁴ Jf. Krüger ”Norsk kjøpsrett”, s. 512, Hov ”Avtalebrudd og partsskifte”, s. 186.

¹⁶⁵ Jf. Krüger ”Norsk kjøpsrett”, s. 512.

med å få maskineriet reparert. Når det for øvrig gjelder gjenstander som har nær og direkte sammenheng med anlegget og forutsatt bruk av elektriske apparater, ligger det i formuleringen at det her må være snakk om en funksjonell sammenheng mellom anlegget eller apparatenes forutsatte bruk og vedkommende gjenstand.¹⁶⁶ Et tilfelle som ville vært illustrerende i forhold til forbrukerkontraktens bestemmelser er kjøpslovens forarbeiders eksempel om vaskemaskinen som gjør skade på klær som vaskes i den.¹⁶⁷ I forhold til de situasjoner som reguleres av PIL-kontrakten kan man da kanskje tenke seg for eksempel en smelteovn i et aluminiumsverk som ødelegges på grunn av mangelfull kraftkvalitet, med det resultat at aluminiumet i ovnen størkner og dermed blir ødelagt det også. I så fall vil man kunne kreve erstatning for sistnevnte. Motsetningsvis vil eventuelle ødeleggelse på annet inventar i fabrikklokalene bli å anse som indirekte tap.¹⁶⁸

Utover ovennevnte inneholder kjl. § 67 (2) b) en regel om at såkalt *avsavnstap* er å anse som indirekte tap. Denne tapskategorien er utelatt i forbrukervilkårene. Avsavnstap defineres som tap i forbindelse med at sluttbruker ikke kan nyttiggjøre seg tilknytnings- eller nettjenesten som forutsatt i kontrakten.¹⁶⁹ Dette vil typisk dreie seg om poster som tap som følge av tapt produktivitet. På den ene siden er dette en tapspost som typisk vil kunne oppstå i forhold til en næringskunde, mens det kan være vanskeligere å tenke seg at noe slikt forekommer i forbrukerforhold.¹⁷⁰ Dette kan være forklaringen på at forholdet er utelatt i forbrukervilkårene. På den andre siden vil de aller fleste tapsposter som kan tenkes omfattet av alternativet i bokstav b) allerede være dekket av alternativet driftsavbrudd, jf. bokstav a). Avsavnstavnstap gjelder således kun tap som ikke er direkte knyttet til produksjon eller omsetning. Alternativet kan således fremstå som lite

¹⁶⁶ Bergem/Rognlien "Kjøpsloven, kommentarutgave", s. 371, Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 124-125.

¹⁶⁷ Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 124.

¹⁶⁸ Iflg. Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 125 vil et eksempel på skade som medfører indirekte tap være "en maskin i et fabrikklokale [som] volder skade på andre maskiner".

¹⁶⁹ Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 124.

¹⁷⁰ I forbrukeforhold vil et avsnstap først og fremst bestå i irritasjon og frustrasjon over at man ikke kan benytte de elektriske apparater (TV, vaskemaskin, komfyr og lignende) som forutsatt mens disse er til reparasjon. Selve det å unnvære den aktuelle gjenstanden forårsaker imidlertid sjelden økonomiske konsekvenser for den vanlige forbruker. Dette er således, som den store hovedregel, heller ikke en type tap som er erstatningsrettslig vernet.

praktisk også i forhold til den sluttbrukergruppen som er temaet for fremstillingen her. Avsavnstap utover det nevnte vil imidlertid kunne tenkes,¹⁷¹ og ser da ut til først og fremst å være praktisk nettopp i næringsforhold. Etter min mening er det da naturlig at også dette alternativet blir å innfortolke i PIL-kontrakten § 14's liste over indirekte tapsposter.

4.2.1.6 Sondringens betydning for sluttbrukers erstatningsmuligheter

Som jeg har vært inne på, vil sondringen mellom direkte og indirekte tap være av stor praktisk betydning for sluttbruker. Denne betydningen viser seg nettopp i forbindelse med erstatningsutmålingen. Som det fremgår av § 14, 1. ledd, vil en sluttbruker først få erstattet også indirekte tapsposter forutsatt at disse er forårsaket av ”forsett eller grov uaktsomhet” på Statnetts side. Med andre ord må det intrufne skyldes en nærmest bevisst handling eller unnlattelse fra Statnetts side. Dette ville i så fall eksempelvis måtte dreie seg om en situasjon der Statnett bevisst unnlater å utføre én eller flere av de oppgaver som er pålagt dem i anledning driftskoordineringen. At Statnett skulle opptre på en slik måte fremstår imidlertid som en lite realistisk situasjon.

Et annet tenkt eksempel vil kanskje kunne være at selskapet har unnlatt vedlikehold av en overføringslinje som man er klar over allerede er i dårlig forfatning, og det således bare er et spørsmål om tid før det vil oppstå problemer her. Dette er i og for seg en mulighet som fremstår som mer sannsynlig enn forrige eksempel. Det enkelte nettselskap, og da også Statnett i kraft av sin rolle som nettoperør for sentralnettet, er underlagt såkalt inntektsrammeregulering. Dette innebærer i korthet at det for hvert nettselskap settes en øvre grense, en inntektsramme, for hvor store inntekter selskapet kan ha fra nettvirksomheten.¹⁷² Selskapet må så håndtere alle sine utgifter innenfor denne på forhånd fastsatte inntektsrammen.¹⁷³ Man kan således se for seg at Statnett vil kunne påberope seg at man innenfor den inntektsramme selskapet er underlagt ikke har

¹⁷¹ Dragsten nevner i sin avhandling et eksempel der spenningsforstyrrelser gjør at sluttbrukers datamaskin ikke fungerer som de skal og at dette fører til at vedkommende ikke får utført virksomhetens kontorfunksjoner som forutsatt, jf. s. 41.

¹⁷² Denne inntektsrammen fastsettes av NVE, jf. tf. § 7-1.

¹⁷³ For nærmere om inntektsrammereguleringen, se Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett” Falkanger/Haagensen (red.), s. 715 flg.

økonomisk mulighet til å foreta det nødvendige vedlikehold m.v. av overføringsnettet og dermed unnlater dette, med de konsekvenser dette vil kunne tenkes å få for leveringskvaliteten. Selskapet vil imidlertid ikke kunne høres med at mindre gode økonomiske forhold under inntektsrammereguleringen utgjør en omstendighet som skal kunne fritta for ansvar for leveringskvaliteten overfor sluttbruker. I et slikt tilfelle vil således kvalitetsproblemer som skyldes manglende vedlikehold og oppgradering kunne sies å ha sin årsak i forsett på Statnetts side. Den sluttbruker som rammes, vil dermed kunne kreve erstatning for sitt fulle økonomiske tap, indirekte tapsposter inkludert.

Til tross for at ovennevnte kan sies å være en mulighet, tror jeg nok likevel at man kan legge til grunn at de tilfeller der det inntrufne skyldes forsett, eventuelt grov uaktsomhet fra Statnetts side vil være i mindretall. Dermed fremstår også sannsynligheten for at sluttbruker skal kunne oppnå erstatning for indirekte tapsposter fremstår som liten. I realiteten vil det altså i den alt overveiende del av tilfeller være slik at sluttbruker kun har et krav på erstatning for de direkte tapsposter han har blitt pådratt i anledning kontraktsbruddet.

Skal man få et fullstendig bilde av hva dette i praksis vil innebære for sluttbrukers vedkommende, må man se nærmere på hvilke typer av tap en sluttbruker erfaringsmessig viser seg å bli pådratt dersom han utsettes for kvalitetsmessige uregelmessigheter, samt hvordan det totale tapet fordeler seg i forhold til de to tapskategoriene.

Undersøkelser¹⁷⁴ viser at praktiske tapsposter for en representant for den sluttbrukergruppen som er tema for denne oppgaven, i første rekke vil være tap som følge av skade på utstyr, ”vrakproduksjon” eller forringet kvalitet på det produserte, samt ”tap fra produksjon som ikke kan tas igjen, målt som tapt dekningsbidrag”.¹⁷⁵ Ut over dette vil man kunne oppleve tap i forhold til ”ekstra omkostninger knyttet til oppstart, administrasjon etc.”.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Undersøkelsene er foretatt av Erik Kaggstad i forbindelse med diplomoppgaven ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”.

¹⁷⁵ Se Kaggstad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 28.

¹⁷⁶ Se Kaggstad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 33.

For en sluttbruker vil konsekvensen av strømbrudd og kvalitetsavvik for øvrig, med andre ord lett kunne bli ulike skader på sluttbrukerens produksjonsutstyr som så må repareres. Med vrakproduksjon siktes det til at varer og annet som var under produksjon idet uhellet inntraff, blir ødelagt slik at det ikke lenger kan benyttes til videresalg, i alle fall ikke til den pris man opprinnelig så for seg at dette kunne selges til. Ut over dette kan det altså tenkes at sluttbruker vil kunne lide tap i form av tapt produksjon i den perioden maskineriet var ute av funksjon. Slikt tapt produksjon vil det ofte ikke være mulig å ta igjen. Alternativt vil dette måtte skje ved hjelp av overtidarbeid fra bedriftens ansatte. Kostnader i forbindelse med dette vil være ytterligere et tap som sluttbruker påføres i anledning kvalitetsmanglene. Foruten ovennevnte vil det også kunne påløpe tap som følge av ekstra omkostninger knyttet til oppstart av maskineriet etter at kraftforsyningen er tilbake til det normale. Det skal imidlertid ikke utelukkes at også ytterligere poster vil kunne pådras. Ovennevnte gir imidlertid et visst bilde av den situasjon sluttbruker kan havne i som følge av kvalitetsmessig mangelfull leveranse. Som man skjønner kan vedkommende fort bli sittende igjen med et omfattende økonomisk tap.

Ser man ovennevnte i forhold til det som fremgår av gjennomgangen ovenfor angående hvilke tapsposter som er å betrakte som henholdsvis direkte og indirekte tap, ser man at man her i første rekke vil stå overfor tapsposter som kategoriseres som indirekte tap.¹⁷⁷ ”Tap fra produksjon som ikke kan tas igjen” vil for eksempel falle inn under kategorien driftsavbruddstap,¹⁷⁸ og således være et klassisk tilfelle av nettopp indirekte tap. For det tilfellet at man ikke opplever noe direkte avbrudd i produksjonen, men denne må skje med redusert kapasitet grunnet kvalitetsvariasjoner som påvirker maskineriets yteevne, vil forholdet falle inn under betegnelsen avsnittstap,¹⁷⁹ altså fortsatt en indirekte tapspost. Tilsvarende gjelder for det alt vesentlige av de tapsposter en sluttbruker erfaringsmessig vil bli pådratt. Det eneste man vil kunne få erstattet som direkte tap vil være de utgifter man har hatt i forbindelse med reparasjon av produksjonsutstyr, eventuelt anskaffelse av nytt slikt utstyr som erstatning for det gamle, ødelagte.

¹⁷⁷ Jf. kp. 4.2.1.5 ovenfor.

¹⁷⁸ Jf. kp. 4.2.1.5 ovenfor.

¹⁷⁹ Jf. kp. 4.2.1.5 ovenfor.

For å forstå hva dette i realiteten vil bety for en sluttbruker som påføres tap i anledning kvalitetsmangler, må man også se på hvordan det totale tapet erfaringsmessig vil fordele seg de ulike tapskategorier imellom.

Ifølge tidligere nevnte undersøkelser vil det være slik at kun ca 5 % av det totale tapet relaterer seg til kostnader forbundet med skadet og ødelagt utstyr, altså direkte tapsposter.¹⁸⁰ De resterende 95 % er utgifter knyttet til konsekvensene av slike skader. Den desidert største tapspost vil således gjelde poster som tapt produksjon i den perioden produksjonen bortfaller, alternativt må skje med redusert kapasitet, samt enkelte andre kostnader bedriften pådras i forbindelse med dette. Med andre ord vil gjennomsnittlig 95 % av det tap en sluttbruker pådras i anledning mangelfull leveringskvalitet være å anse som indirekte tap. I praksis vil det dermed være slik at de tapsposter som vil utgjøre den alt overveiende del av de ulempekostnader en sluttbruker vil kunne pådras, er tapsposter han så godt som aldri vil få erstattet i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser.

4.3 KILE-ordningen

4.3.1 Innledning

Det er imidlertid ikke slik at de mangelsbeføyelser som følger av partenes kontrakt er de eneste sanksjonsmuligheter en sluttbruker har til rådighet for det tilfellet at det hefter en mangel ved leveringskvaliteten. Foruten PIL-kontraktens bestemmelser har man også den såkalte KILE-ordningen. KILE står for Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved Ikke Levert Energi, og ble etablert som et nødvendig supplement til inntektsrammereguleringen som ble innført for nettselskapene fra og med 1997.¹⁸¹ Ordningen trådte i kraft 01.01.2001, og er hjemlet i tarifforskriftens kp. 9. Kp. 9 etablerer for det første en generell ordning som alle sluttbrukere, uansett hvilket nivå av overføringsnett de er tilknyttet, vil være omfattet av. Foruten dette åpnes det også for muligheten til å inngå individuelle KILE-avtaler mellom nettselskapet og den enkelte sluttbruker.

¹⁸⁰ Se Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 28.

¹⁸¹ Jeg vil komme nærmere inn på bakgrunnen for innføringen av KILE-ordningen nedenfor i kp. 4.3.2.

Som man ser, har KILE-ordningen sitt utgangspunkt i offentligrettslig regulering, og er, som jeg vil komme nærmere tilbake til nedenfor, etablert i den hensikt å fungere som en form for styringsinstrument fra det offentlige side.¹⁸² En sentral målsetning er å skape et insentiv slik at kraftmarkedets aktører skal ønske å forholde seg til spørsmålet om kvalitetsnivå i overensstemmelse med det som sett fra et samfunnsøkonomisk perspektiv vil være å anse som en heldig løsning.

På den annen side er det klart at ordningen også har virkninger i forhold til det rent privatrettslige kontraktsforholdet mellom Statnett og den enkelte sluttbruker. Foruten insentivfunksjonen innebærer KILE-ordningen også at Statnett må yte en form for kompensasjon til de sluttbrukere som utsettes for den type kvalitetsmangler som er omfattet av ordningen.¹⁸³ Dette kompensasjonselementet er nok mest fremtredende i forhold til de individuelle avtalene, men er uansett et aspekt også ved den generelle ordningen.

Sett fra et slikt privatrettslig ståsted, kan ordningen på mange måter sammenlignes med en form for prisavslag. Ordningen medfører i korthet at dersom sluttbruker ikke mottar elektrisitet som forutsatt, får han i neste omgang redusert den nettleie han skal betale, som en form for kompensasjon for dette. Dette innebærer et visst element av den gjenoppsettelse som er karakteristisk for de ulike mangelsvirkninger som betegnes som gjensidighetsbeføyelser.¹⁸⁴ Videre er det slik at virkningen kommer til uttrykk som en reduksjon i forhold til sluttbrukers økonomiske motytelse overfor Statnett, er en sammenligning med mangelsbeføyelsen prisavslag etter min mening nærliggende.

Tatt i betraktning insentivfunksjonen kan KILE-ordningen likevel ikke betraktes utelukkende ut fra en slik synsvinkel. Det offentligrettslige styringsperspektivet er også et viktig element i helhetsbildet. Etter min mening er det imidlertid ikke av avgjørende

¹⁸² Se kp. 4.3.2 nedenfor.

¹⁸³ KILE-ordningen omfatter kun mangler i forhold til leveringspåliteligheten, og da begrenset til de *langvarige* avbruddene. Se nærmere om dette nedenfor i kp. 4.3.3.

¹⁸⁴ Prisavslag som mangelssanksjon hører inn under disse gjensidighetsbeføelsene, se for eksempel Hov "Avtalebrudd og partsskifte", s. 136.

betydning å forsøke å plassere ordningen i enten den ene eller den andre kategorien. Det fullstendige bilde får man så vidt jeg kan se, først idet man nærmer seg de problemstillinger som måtte oppstå, fra begge de to utgangspunktene. I den forbindelse skal det minne om det som ble sagt innledningsvis i oppgaven om balansegangen mellom privat og offentlig rett hva energirettens område angår.¹⁸⁵ KILE-ordningen illustrerer etter min mening godt at dette er en observasjon som absolutt har gode grunner for seg.

I forbindelse med denne oppgaven vil jeg i størst grad fokusere på de mer privatrettslige virkninger, dvs. KILE-ordningens funksjon som en form for prisavslag. Dette da utgangspunktet for oppgaven er det kontraktsrettslige forholdet mellom Statnett og sluttbruker.

Når det gjelder det som er hovedproblemstillingen her i kp. 4, nemlig spørsmålet om sluttbrukers sanksjons- og kompensasjonsmuligheter i en mangelssituasjon, er det av interesse å merke seg at den kompensasjon det er snakk om i forbindelse med KILE-ordningen, ytes på et rent objektivt grunnlag.¹⁸⁶ Det stilles ingen krav til Statnetts opptreden i forhold til det oppståtte. Etter omstendighetene vil KILE-ordningen således kunne få stor praktisk betydning for den enkelte sluttbruker. Tatt i betraktning det som fremkommer ovenfor om vanskelighetene med å få erstattet alt økonomisk tap, bl.a. grunnet spørsmål i anledning ansvarsgrunnlag og utmålingsregler, vil KILE-ordningens kompensasjonssystem kunne bli et viktig supplement, enkelte ganger også sluttbrukers eneste mulighet til å oppnå noen form for erstatning for tap han påføres.¹⁸⁷

Skal man danne seg et fullstendig inntrykk av den situasjon en sluttbruker stilles i dersom han utsettes for kontraktsbrudd i form av kvalitetsmangler ved den leverte ytelse, må altså også de muligheter som ligger her undersøkes. I det følgende vil jeg derfor se nærmere på sluttbrukers stilling i henhold til denne reguleringen.

¹⁸⁵ Jf. kp. 1.3.1.

¹⁸⁶ Se nærmere om dette nedenfor i kp. 4.3.3.

¹⁸⁷ Jf. kp. 4.2 ovenfor.

Innledningsvis vil jeg, for oversiktens skyld, gi en kortfattet fremstilling av hva som var bakgrunnen for innføringen av KILE-ordningen, se kp. 4.3.2. Deretter vil jeg i kp. 4.3.3 ta for meg den generelle ordningen, før jeg avslutningsvis knytter noen kommentarer til de individuelle avtalene, jf. kp. 4.3.4 nedenfor.

4.3.2 Kort om bakgrunnen for innføringen av KILE-ordningen

For å unngå misbruk av nettselskapenes monopolstilling hva netttjenesten angår, så vel som å forsøke å sikre en rasjonell drift av en monopol tjeneste, er det et behov for offentlig kontroll, bl.a. av prisingen av denne typen tjenester. Med utgangspunkt i et ønske om nettopp det å gjøre nettmonopolet så kostnadseffektivt som mulig, ble ordningen med inntektsrammeregulering¹⁸⁸ av nettselskapene innført med virkning fra og med 1997.¹⁸⁹

Som jeg så vidt var inne på ovenfor, innebærer inntektsrammereguleringen at det enkelte nettselskap må håndtere alle sine kostnader innenfor en på forhånd fastsatt inntektsramme.¹⁹⁰ Nivået på kostnadene vil således være bestemmende for hvilken avkastning selskapet kan realisere. Hensikten med dette var å etablere et insentiv for at nettselskapene skulle ønske å drive mer kostnadseffektivt.

Ovennevnte er interessant bl.a. i leveringskvalitetssammenheng idet et nettselskaps kostnader vil omfatte utgifter til slikt som generelt vedlikehold av nettet, nødvendige

¹⁸⁸ De nærmere regler om inntektsrammeregulering av nettselskapene fremgår av tarifforskriften kp. 7. Jeg vil ikke gå nærmere inn på problemstillinger knyttet opp mot dette her, men nøyer meg med å henvise til andre fremstillinger av temaet, for eksempel Bibow, ”Inntektsregulering av kraftnettselskaper”. Se også Hammer ”Kraftmarked og nettmonopol” i ”Vassdrags- og energirett” Falkanger/Haagensen (red.), s. 715 flg.

¹⁸⁹ Før dette tidspunkt ble reguleringen av nettselskapenes inntektsnivå basert på såkalt avkastningsregulering. Se nærmere om dette hos for eksempel Hammer ”Tilrettelegging av kraftmarkedet”, s. 306. Etter hvert anså man imidlertid denne modellen for å være lite egnet til å ivareta de samfunnsøkonomiske hensyn i anledning hva som er å anse som et fornuftig og forsvarlig investeringsnivå i overføringsnettet. Dermed ble avkastningsreguleringsmodellen erstattet med en modell basert på inntektsrammeregulering.

¹⁹⁰ Se kp. 4.2.1.6 ovenfor.

reparasjoner og utbedringer og lignende.¹⁹¹ Kostnader i forbindelse med dette er nødvendig for å forebygge muligheten for bl.a. avbrudd i kraftleveransen. For å oppnå høyest mulig overskudd vil det enkelte nettselskap, som en følge av inntektsrammereguleringen, lett kunne bli fristet til å kutte sterkt i forhold til denne typen utgifter, noe som igjen vil kunne få konsekvenser for kvalitetsnivået på den elektriske kraft det enkelte nettselskap leverer.

Som man ser, har altså inntektsrammereguleringen, foruten å stimulere til kostnadseffektivitet, også gitt nettselskapene et sterkt økonomisk insentiv til å redusere sine kostnader i forbindelse med vedlikehold og investeringer i nettet. Først på denne måten vil selskapet kunne øke avkastningen. I forlengelsen av dette er det imidlertid ikke vanskelig å se for seg at nettselskapets bedriftsøkonomiske interesser lett vil kunne komme i konflikt med en sluttbrukers interesse i en stabil og pålitelig kraftleveranse.

Foruten dette motstridsforholdet i de rent bedriftsøkonomiske interesser, vil også de samfunnsøkonomiske interesser kunne bli skadelidende. I den grad de kostnader som påløper for sluttbrukernes vedkommende som følge av et slikt svekket overføringsnett med tilhørende avbrudd, overstiger de kostnader nettselskapet ville hatt med å utbedre nettet i en slik grad at avbrudd unngås, alternativt forekommer med lavere hyppighet, foreligger det et tap vurdert ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv. Et hovedhensyn bak energiloven og den omorganisering av kraftmarkedet denne medførte, er at samfunnsøkonomisk heldige tiltak bør oppmuntres, samtidig som man forsøker å unngå de løsninger som ut fra dette perspektivet fremstår som mindre hensiktsmessige. Da ordningen med inntektsrammeregulering viste seg å ikke være tilstrekkelig for å ivareta hensynet til nettopp disse bakenforliggende målsetningene, ble KILE-ordningen etablert som et supplement. Hensikten var i første rekke å skape insentiver i forhold til det enkelte nettselskap slik at dette selv skulle ønske å iverksette tiltak for å motvirke inntektsrammereguleringens mindre heldige effekter.

¹⁹¹ Se Hammer "Kraftmarked og nettmonopol" i "Vassdrags- og energirett" Falkanger/Haagensen (red.), s. 715-716.

4.3.3 Den generelle KILE-ordningen

De nærmere regler og prinsipper knyttet til KILE-ordningen fremgår av tarifforskriftens kp. 9. Disse går i korthet ut på at et nettselskap som opplever langvarige avbrudd¹⁹² blir ”straffet” for dette ved at selskapet neste år får redusert inntektsrammen. Dette innebærer videre at selskapet ikke lenger kan beregne seg tilsvarende høye overføringstariffer (dvs. den nettleien som kreves fra den enkelte kunde). Her ligger også incentivet til å foreta tilstrekkelige investeringer i eget overføringsnett; i den grad man vedlikeholder og fornyer de ulike anleggsdeler, vil man redusere faren for at avbrudd inntreffer.

Siden mot sluttbrukerne viser seg ved det at i den grad nettselskapet blir nødt til å redusere overføringstariffene, vil også den nettleie den enkelte sluttbruker betaler for Statnetts ytelse bli redusert. Med andre ord; i den grad vedkommende opplever avbrudd i kraftforsyningen som varer i over 3 minutter, blir han kompensert for dette i form av redusert nettleie. Dette kan også forstås slik at vedkommende innrømmes et prisavslag i forhold til den økonomiske motytelse Statnett har krav på i anledning netjtjenestene.¹⁹³

Tarifforskriften oppstiller ingen vilkår utover krav til avbruddets lengde. Det kompensasjonssystem KILE-ordningen gir anvisning på vil altså tre i kraft uavhengig av hvem eller hva som er årsak til at strømbryddet har oppstått. Kompensasjon ytes på objektivt grunnlag, og spørsmålet om identifikasjon kommer således ikke på spissen. Dette er jo ellers noe som vil kunne medføre vanskeligheter i forhold til det å oppnå noen form for økonomisk kompensasjon for det tilfellet at man utsettes for kvalitetsmangler.¹⁹⁴ Under KILE-ordningen vil derimot en sluttbruker motta den aktuelle kompensasjon uansett hvem som har forårsaket avbruddet.

Umiddelbart kan dette fremstå som en svært gunstig ordning for den enkelte sluttbruker. Tar man en nærmere titt på realiteten i regelverkets enkelte bestemmelser ser man imidlertid at dette likevel *ikke* alltid vil være tilfellet.

¹⁹² Et langvarig avbrudd defineres som et avbrudd som varer i mer enn 3 minutter, jf. kp. 1.2.1 ovenfor.

¹⁹³ Jf. kp. 4.3.1 ovenfor.

¹⁹⁴ Se kp. 4.2.1.3 ovenfor.

Først og fremst skal det pekes på det forhold at ordningen kun er knyttet til mangler ved ett av kvalitetsbegrepets elementer, nemlig leveringspåliteligheten. De øvrige elementer faller utenfor det området ordningen omfatter. Videre er det slik at heller ikke leveringspåliteligheten er ivaretatt i sin helhet, idet kun de langvarige avbruddene vil bli tatt i betraktning. På den annen side må en kompensasjonsordning, selv om den er knyttet til kun deler av leveringskvaliteten, tross alt sies å være bedre enn ingen ordning i det hele tatt.

Det kan imidlertid pekes på flere forhold som fra en sluttbrukers ståsted må kunne betraktes som svakheter dersom KILE-ordningen vurderes som en kompensasjonsordning. For det første skal det nevnes at det ytes kompensasjon kun etter standardiserte, på forhånd fastsatte satser. Disse satsene beregnes separat for 6 ulike sluttbrukergrupper; ”Industri”, ”Handel og Tjenester”, ”Jordbruk”, ”Husholdning”, ”Offentlig” og ”Treforedling og Kraftintensiv Industri”.¹⁹⁵ Den sluttbrukergruppen som er tema for denne avhandlingen vil tilhøre kategorien ”Treforedling og Kraftintensiv Industri”. De KILE-satser som gjelder for denne gruppen utgjør pr. i dag henholdsvis kr 13,3 og kr 10,6 pr. kWh ikke levert energi (ILE), alt ettersom det er snakk om varslede eller ikke-varslede avbrudd.¹⁹⁶

Disse avbruddssatsene er imidlertid ikke nødvendigvis representative for den enkelte sluttbrukers reelle tap. Tallene er basert på gjennomsnittsberegninger av den aktuelle sluttbrukergruppens avbruddskostnader ved langvarige strømbrydd. Individuelle forskjeller, for eksempel det at enkelte sluttbrukere kan bli pådratt adskillig høyere kostnader ved avbrudd enn andre sluttbrukere som hører inn under samme gruppe, vil således ikke bli særskilt hensyntatt. Tilsvarende gjelder for eventuelle geografiske

¹⁹⁵ Jf. SINTEFs Notat av 06.11.2002 ”Anbefaling til nye KILE-satser”, s. 44. Fra og med 01.01.2003 innførte NVE, i henhold til SINTEFs anbefalinger i dette notatet, 6 sluttbrukergrupper med differensierte avbruddssatser, mot tidligere 2. Tanken bak denne nye inndelingen var at en ytterligere sonndring mellom ulike sluttbrukergrupper ville gi et riktigere bilde av hvordan de ulike grupperinger reelt sett rammes av avbrudd i kraftforsyningen.

¹⁹⁶ Se SINTEFs notat av 06.11.2002 ”Anbefaling til nye KILE-satser”, s. 44. Begrunnelsen for differensieringen mellom varslede og ikke-varslede avbrudd ligger i det forhold at en sluttbruker erfaringsmessig vil kunne begrense sine kostnader forbundet med strømbryddet dersom dette er varslet på forhånd. I så fall vil han ha anledning til å iverksette ulike tiltak som kan bidra til å redusere tapet.

forskjeller. Det kan lett tenkes at overføringsnettet i én del av landet gjennomsnittlig holder en lavere teknisk standard eller er mer utsatt for eksempelvis uvær som forårsaker at trær blåser ned og tar med seg kraftledninger i fallet, enn overføringsnettet i andre deler av landet. Sluttbrukere i dette området vil således gjennomgående oppleve flere og lengre avbrudd enn sluttbrukere i andre deler av landet. Da beregningene er foretatt på landsbasis, vil imidlertid heller ikke slike eventuelle forskjeller bli hensyntatt særskilt i forhold til den konkrete delen av sluttbrukergruppen. Avbruddssatsene vil med andre ord ikke alltid gjenspeile sluttbrukers reelle tap i det konkrete tilfellet.

Foruten ovennevnte er det slik at disse avbruddssatsene heller ikke blir godskrevet sluttbrukerne direkte. Det foretas ingen direkte utbetaling til hver enkelt.

Som jeg har vært inne på, har hvert nettselskap en inntektsramme å forholde seg til. Denne inntektsrammen fastsettes individuelt for den enkelte reguleringsperiode. Ved fastsettelsen av inntektsrammen tar NVE bl.a. hensyn til at nettselskapene vil kunne oppleve en viss grad av avbrudd i leveransen over nettet. Ved slutten av hvert år oppsummerer man hyppighet og varighet av de (langvarige) avbrudd som rent faktisk forekom, og beregner mengden ikke levert energi (ILE) for det samlede tidsrom.¹⁹⁷ I den grad dette viser seg å være høyere enn forventet, vil nettselskapet i neste reguleringsperiode få nedjustert inntektsrammen. Dette vil komme sluttbrukerne til gode på en indirekte måte ved det at redusert inntektsramme gir seg utslag i lavere overføringstariffer. Sluttbruker ser altså konsekvensene av dette først ved at nettselskapet året etter avbruddene faktisk forekom, ikke lenger kan kreve tilsvarende høye overføringstariffer (nettleie) for nettjenesten.

Ordningen er videre organisert slik at kompensasjonen for den ikke leverte energien fordeles på alle sluttbrukere som forsynes via overføringsnettet tilhørende det aktuelle nettselskapet. Det sondres ikke mellom de sluttbrukere som har og de som ikke har opplevd avbrudd; tariffreduksjonen gjelder generelt. Med andre ord vil eventuelle

¹⁹⁷ Ikke levert energi (ILE) beregnes med utgangspunkt i en forventet lastkurve i det tidsrommet avbruddet varer og er et uttrykk for hvor mye energi som ville ha blitt levert i det tidsrommet avbruddet varer, dersom avbruddet ikke hadde inntruffet.

sluttbrukere som overhodet ikke har opplevd avbrudd kunne nyte godt av ordningen. Samtidig vil det være slik at sluttbrukere som har blitt påført store ulemper i forbindelse med at strømmen faller ut, kun i liten grad kompenseres for dette.

Til tross for at KILE-ordningen resulterer i noe som til en viss grad fremstår som en kompensasjon overfor sluttbruker, kan denne kompensasjonen altså ikke sies å fremstå som reell i forhold til de omkostninger kvalitetsproblemene virkelig påfører ham. KILE-ordningen kommer således ikke sluttbruker til hjelp i tilstrekkelig grad, sammenliknet med det han nok selv kunne ønske seg.

I forlengelse av dette skal det riktignok bemerkes at KILE-ordningen, pr. dags dato heller ikke er ment å fungere som noen kompensasjonsordning rettet mot sluttbrukersiden i kraftmarkedet. Tvert imot har hensikten vært å etablere en insentivordning, som i første rekke skal ha nettselskapene som adressat. I så måte er det altså ikke slik at KILE-ordningen, med utgangspunkt i ovennevnte, ikke fungerer etter sin hensikt. Som det fremgår av gjennomgangen ovenfor, er KILE-ordningens målsetning å sørge for at nettselskapene holder et investerings- og vedlikeholds nivå som gir det som betegnes som en optimal leveringskvalitet, der hva som er et optimalt nivå beregnes ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv, ikke hva som er optimalt i forhold til den enkelte sluttbruker.

Det skal imidlertid påpekes at KILE-ordningen opprinnelig var tenkt etablert nettopp som en kompensasjonsordning, rettet mot de sluttbrukere som opplevde problemer knyttet til leveringspålitelighet. Som det fremgår av NVE Rapport 2000 nr. 3, gjaldt NVEs opprinnelige forslag til regelverket en ”*kompensasjonsordning for ikke levert energi*” (min utheving).¹⁹⁸ Dette forslaget møtte imidlertid motstand i høringsrunden, i første rekke fra nettselskapenes side. NVE fortsatte arbeidet med det aktuelle regelverket, og kom til slutt frem til det regelverk som ligger til grunn for dagens ordning. Dagens ordning har altså til hensikt å etablere økonomiske insentiver overfor nettselskapene slik at disse skal tilpasse investeringer og lignende i nettet i henhold til hva som fremstår som samfunnsøkonomisk mest hensiktsmessig. Det nye navnet på ordningen ”*kvalitetsjusterte inntektsrammer for ikke levert energi*”, ble valgt med det for øyet å ”understreke at det ikke dreier seg om erstatninger”.¹⁹⁹

¹⁹⁸ NVE Rapport 2000 nr. 3, s. 6.

¹⁹⁹ NVE Rapport 2000 nr. 3, s. 7.

4.3.4 Individuelle KILE-avtaler

4.3.4.1 Generelt om sluttbrukers stilling i henhold til de individuelle KILE-avtalene

Foruten den generelle KILE-ordningen, vil nettselskapene og enkelte av sluttbrukerne også ha anledning til å inngå ”Avtale mellom sluttbruker og Statnett vedrørende individuell kompensasjon for ikke levert energi”, såkalte individuelle KILE-avtaler.²⁰⁰ Disse avtalene er av en noe annen karakter enn den generelle ordningen. For det første inngås de altså direkte med den enkelte sluttbruker som oppfyller enkelte nærmere vilkår, jf. nedenfor. Det er med andre ord ikke snakk om noen ordning som rutinemessig kommer til anvendelse på alle sluttbrukere tilknyttet sentralnettet. Videre er det slik at disse avtalene til syvende og sist innebærer at den aktuelle sluttbruker mottar en *direkte* utbetaling fra Statnett som kompensasjon for at vedkommende har blitt utsatt for langvarige strømbrudd. Sistnevnte gjør at sammenligningen med mangelsbeføyelsen prisavslag etter min mening her er en nærliggende parallell.

Som det fremgår av tf. § 9-5, er muligheten til å inngå denne typen avtaler forbeholdt sluttbrukere med et energiforbruk av en viss størrelse. Hovedvilkåret for inngåelse av slike avtaler er ifølge bestemmelsens 2. ledd, 3. strekpunkt, at vedkommende sluttbruker har et ”forventet årlig energiuttak større enn 400.000 kWh”. Individuelle avtaler vil således i første rekke kunne være aktuelle i forhold til sluttbrukere som driver virksomhet innenfor ulike områder av kraftintensiv industri, altså nettopp den sluttbrukergruppe som er utgangspunkt for denne fremstillingen.

Foruten kravet om sluttbrukerens energiforbruk, må også enkelte andre formelle krav være oppfylt, jf. § 9-5, 2. ledd. Dette gjelder for eksempel krav til forhold som skriftlighet, inngåelsestidspunkt og lignende. Videre kreves det at avtalen inneholder en nærmere angivelse av hvilke kompensasjonssatser som skal benyttes ved beregningen av det individuelle KILE-beløpet.

Videre er det slik at de to partene forutsettes å bli enige om individuelle kompensasjonssatser. Man skal med andre ord ikke legge til grunn de generelle standardsatsene. Hvilke satser man her skal benytte seg av vil i utgangspunktet være et

²⁰⁰ Se kp. 2.1.1 ovenfor.

forhandlings spørsmål mellom nettselskapet og den enkelte sluttbruker. Tanken er imidlertid at beregningen skal foretas ut fra de kostnader vedkommende sluttbruker faktisk pådras ved avbrudd. Dette fremgår forutsetningsvis av § 9-5, 2. ledd, 4. strekpunkt, og blir dessuten eksplisitt uttalt i det som må kunne karakteriseres som forarbeidene til tarifforskriftens kapittel om KILE-ordningen.²⁰¹ På denne måten vil individuelle avtaler i enda større grad enn den generelle KILE-ordningen bidra til å gjenspeile sluttbrukernes *reelle* avbruddskostnader, og således bidra til et riktigere grunnlag for vurdering av hva som vil være et samfunnsøkonomisk optimalt nivå hva angår investeringer og lignende i selskapets overføringsnett.

De individuelle avtalene gjennomføres videre på den måten at det enkelte nettselskap i henhold til tf. § 6-3 beregner den mengde ikke levert energi de avbrudd som har forekommet har medført for den sluttbruker som er avtalemotpart, jf. pkt. 3 i ”avtale mellom sluttbruker og Statnett vedrørende individuell kompensasjon for ikke levert energi”. Med utgangspunkt i disse tallene fastsettes så et kompensasjonsbeløp for den aktuelle sluttbrukeren. Dette beløpet går imidlertid ikke inn i den generelle KILE-ordningens fellespott, for så å bidra til en reduksjon i nettleien for neste reguleringsperiode. Utbetalingen skjer til sluttbrukeren direkte, og dette skal skje innen 30 dager etter endelig fastsettelse av det endelige beløpet, jf. avtalens pkt. 6.²⁰²

Den individuelle KILE-ordningen er, som man ser, en reell kompensasjonsordning. Riktignok er det slik at også den generelle ordningen får konsekvenser som gjør at den rent faktisk sørger for en viss erstatning til sluttbrukerne. Det var imidlertid ikke denne funksjonen som var formålet bak etableringen av ordningen.²⁰³ Den individuelle ordningen har derimot det motsatte utgangspunktet; hensikten var nettopp at dette *skulle* fungere som en kompensasjonsordning overfor de enkelte sluttbrukere som rammes av langvarige avbrudd. Dette kompensasjonsformålet fremgår allerede av ordlyden i

²⁰¹ Jf. NVE Rapport 2000 nr. 3 ”Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE)”, s. 29.

²⁰² Som det fremgår av § 9-6, regnes sluttbrukere som inngår en slik individuell avtale med nettselskapet som ”en egen sluttbrukergruppe”, og det KILE-beløp som beregnes for disse sluttbrukerne skal holdes utenfor beregningsgrunnlaget for den generelle KILE-ordningen. En sluttbruker som inngår individuell avtale, skal med andre ord ikke kompenseres dobbelt ved at han først mottar kompensasjon i henhold til avtalen, og i neste omgang også nyter godt av reduserte overføringstariffer.

²⁰³ Se kp. 4.3.3 ovenfor.

tf. § 9-5. Mens man ellers i forskriften benytter betegnelser som ”KILE-beløp” og ”KILE-satser”, finner man i § 9-5 betegnelsen ”kompensasjonssats”. I forarbeidene presiseres det at dette uttrykket ble benyttet nettopp for å understreke at det her er snakk om etablering av en reell kompensasjonsordning.²⁰⁴

4.3.4.2 Hvem kan inngå slik individuell KILE-avtale?

I og med at en sluttbruker når alt kommer til stykket vil kunne ha problemer med å oppnå kompensasjon for lidt tap i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser om mangelsbeføyelser, er det nærliggende å tro at alle sluttbrukere som oppfyller kravet om energiforbruk vil ønske å inngå denne type avtale med Statnett. Det samme tilsier det forhold at kompensasjon etter den generelle ordningen ytes på en heller indirekte måte, og etter ikke nødvendigvis representative avbruddssatser.²⁰⁵ De individuelle avtalene vil videre innebære en direkte utbetaling til den enkelte sluttbruker som blir rammet.

Samtidig vil kompensasjonen, på samme måte som etter den generelle ordningen, ytes på objektivt grunnlag, uten forbehold om hvem eller hva som var årsak til det aktuelle strømbryddet.

Det er imidlertid ingen automatikk i at Statnett skal måtte inngå slike avtaler. Tf. § 9-5, 2. ledd sier at Statnett ”kan” inngå individuelle KILE-avtaler. Hvorvidt dette skal gjøres vil således bero på Statnetts vurderinger. Slik dagens ordning er utformet, vil Statnett først være interessert i en individuell avtale dersom den aktuelle sluttbruker har reelle avbruddskostnader som er *lavere* enn NVEs standardsatser for henholdsvis varslede og ikke varslede avbrudd.²⁰⁶ Alternativet til en slik avtale er jo å la sluttbrukeren være omfattet av den generelle ordningen og å la beregnet mengde ikke levert energi for vedkommende sluttbruker bli kompensert etter standardsatsene. Statnett vil uansett bli belastet for et beløp tilsvarende de aktuelle avbruddssatsene, og dersom selskapet har valget, vil det naturlig nok velge det alternativet som innebærer at nettselskapet må betale minst mulig for den ikke leverte energien.

²⁰⁴ Jf. NVE Rapport 2000 nr. 3 ”Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE)”, s. 29.

²⁰⁵ Se kp. 4.3.3 ovenfor.

²⁰⁶ Jf. Kaggstad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 10.

At ordningen i første rekke er utarbeidet med ovennevnte tilfeller for øyet, fremgår også av det som må kunne karakteriseres som KILE-ordningens forarbeider.²⁰⁷ Samme sted gis det også uttrykk for at tankegangen er at dersom sluttbrukerens spesifikke avbruddskostnad er lavere enn de generelle avbruddssatsene, så vil leveringspåliteligheten i prinsippet være høyere enn det som er optimalt i samfunnsøkonomisk forstand. Som jeg har vært inne på tidligere; som en følge av energilovens generelle målsetning om et kraftmarked som opererer ut fra samfunnsøkonomiske kriterier, vil en slik situasjon generelt sett ikke være ønskelig. Man bør følgelig forsøke å påvirke situasjonen ved å etablere løsninger som i større grad enn de eksisterende, er egnet til å oppfylle lovens intensjoner.²⁰⁸ I forarbeidene uttales det videre at:

”Det er imidlertid ikke grunn til å tro at verken kunde eller nettselskap vil ta initiativet til å inngå avtaler om tiltak som kan føre til lavere leveringspålitelighet uten at de har en gevinst ved den. Det er derfor åpnet for at det kan inngås individuelle avtaler mellom nettselskap og enkelte sluttbrukere som fører til at avbruddssatsene som benyttes i KILE blir reduisert til et nivå som er lik sluttbrukerens spesifikke avbruddskostnad.”²⁰⁹ (Min understrekning.)

De individuelle avtalene er med andre ord ment å skulle etablere de nødvendige samfunnsøkonomiske insentivene slik at man i større grad skal kunne nærme seg det som betegnes som optimal leveringskvalitet, og ikke nødvendigvis kun i den hensikt å ivareta sluttbrukers interesser i en mangelsituasjon.

Hva vil så sluttbruker ha å vinne på å bli kompensert etter lavere avbruddssatser enn den generelle ordningen? Sluttbrukers gevinst ligger for det første i det at avtalen er knyttet opp mot en kompensasjon han mottar direkte. Dersom han ikke har en slik avtale, ville et avbrudd hos ham isolert sett ha medført en reduksjon i nettselskapets inntekter og dermed en generell reduksjon i alle kunders overføringstariffer. Denne reduksjonen i

²⁰⁷ Jf. NVE Rapport 2000 nr. 3 ”Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE)”, s. 28.

²⁰⁸ Se også nedenfor i kp. 5.1.

²⁰⁹ Se NVE Rapport 2000 nr. 3 ”Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE)”, s. 28.

tariffen ville for den aktuelle sluttbrukeren utgjøre svært lite i forhold til de avbruddskostnadene han har hatt. Hvis sluttbrukeren har en individuell avtale, vil han motta et beløp lik sine avbruddskostnader, og hele beløpet vil tilfalle ham alene; det blir ikke, som under den generelle ordningen, regnet med i en felles pott, som deretter fordeles på alle de sluttbrukere som er tilknyttet det aktuelle overføringsnettet i form av redusert nettleie. En sluttbruker med individuell avtale vil således komme betydelig bedre ut.

For det andre vil nok det forhold at kompensasjonen ytes på objektivt grunnlag være en betydelig faktor i en sluttbrukers vurdering av hvorvidt han anser et som hensiktsmessig eller ikke å inngå en slik avtale. Som jeg tidligere har vært inne på, viser det seg at i over 60 % av de tilfeller der sluttbruker opplever avvik i forhold til leveringskvaliteten, vil dette skyldes andre aktører enn Statnett selv.²¹⁰

Foruten ovennevnte skal det også pekes på at en individuell KILE-avtale nok ofte vil være en sluttbrukers eneste reelle mulighet for å oppnå noen form for kompensasjon for lidt tap på grunn av kvalitetsmangler. Som gjennomgangen under kp. 4.2 har vist, vil andre alternativer lett kunne fremstå som kun formelle muligheter. Riktignok er det slik at den individuelle KILE-ordningen kun vil omfatte erstatning for problemer i forhold til ett av flere elementer i begrepet leveringskvalitet, men kompensasjon i forhold til mangler knyttet til dette elementet vil i alle fall hjelpe sluttbruker et stykke på vei.

Avslutningsvis skal det nevnes at også *Statnett* vil oppnå en fordel ved disse avtalene. Foruten det forhold at selskapet oppnår lavere avbruddssatser enn hva den generelle ordningen innebærer, vil disse avtalene bidra til at nettselskapenes investeringer og lignende i nettet tilpasses slik at man nærmer seg en samfunnsøkonomisk optimal leveringskvalitet. Ved å foreta konkrete beregninger av hver enkelt sluttbrukers avbruddskostnader, fremskaffes også et mer nøyaktig bilde av hvilke avbruddskostnader som påløper. Dette gir igjen signaler om hva som faktisk vil være et optimalt investeringsnivå, sett fra et samfunnsøkonomisk perspektiv.

²¹⁰ Se kp. 4.2.1.3 ovenfor.

5 Hvordan få til en hensiktsmessig regulering?

5.1 Innledning

Skal man kort oppsummere dagens kontraktsregulering av spørsmålet om leveringskvalitet på elektrisk kraft slik dette må fortone seg fra en sluttbrukers side, kan man for det første slå fast at det kan være problematisk å gjøre gjeldende mangelskrav overfor kontraktspartnern Statnett. Dette skyldes i første rekke mangel på en klar definisjon av hva som er kontraktsmessig leveringskvalitet. For det tilfellet en sluttbruker likevel *skulle* ha grunnlag for å påberope seg kvalitetsmangler, vil det videre være slik at han kun unntaksvis kan forvente å få dekket det reelle økonomiske tap han måtte ha blitt pådratt i anledning det inntrufne. Årsaken til dette ligger først og fremst i hvordan de nåværende kontrakter regulerer spørsmålet om Statnetts erstatningsansvar. I forlengelse av dette kan det også reises spørsmål om håndteringen av øvrige aktørers handlinger.

Ovennevnte innebærer at PIL-kontrakten, slik den fremstår i dag, medfører en regulering som i realiteten nok må kunne sies å helle klart i favør av Statnett. Dette til tross for at kontrakten nok må sies å ha ment å etablere et tradisjonelt, gjensidig bebyrdende kontraktsforhold de to partene imellom. At det i praksis likevel foreligger en skjevhet i fordelingen av byrder og rettigheter, tilsier et behov for å se nærmere på hvorvidt det er mulig å finne frem til løsninger som kan bidra til en forbedring av sluttbrukers situasjon.

Man kan i så fall tenke seg at slik alternativ og/eller supplerende regulering kan skje i så vel kontrakts- som forskrifts form, eventuelt også i en kombinasjon av disse to. Målsetningen i forhold til kontraktsregulering må i så tilfelle kunne angis som et ønske om å finne frem til en rimelig og rettferdig fordeling av rettigheter og plikter de to avtalepartene imellom.

Når det gjelder eventuell forskriftsregulering, kan man tenke seg at også hensynet til samfunnsøkonomisk hensiktsmessige løsninger kan spille en rolle. Dette hensynet er et uttalt formål bak energiloven og de tilhørende forskrifter. Av energilovens formålsparagraf fremgår det at man innenfor kraftsektoren skal tilstrebe en

”samfunnsmessig rasjonell” utnyttelse av ressursene.²¹¹ Dette vil i første rekke innebære et krav om nettopp samfunnsøkonomisk effektivitet.²¹²

Samfunnsøkonomisk effektivitet er et uttrykk for den best mulige utnyttelsen av tilgjengelige ressurser i et samfunn. For å oppnå dette forutsettes det at de enkelte ressurser benyttes der disse gjør mest nytte for seg. En samfunnsøkonomisk optimal situasjon foreligger først der man har funnet frem til det sett av ressursanvendelser som gir størst verdi for samfunnet som helhet.²¹³ I anledning spørsmålet om leveringskvalitetsproblematikken innebærer dette et krav om at mulige alternativer vil måtte vurderes opp mot hvordan dette påvirker så vel Statnetts som sluttbrukers interesser.²¹⁴

Muligens kan det hevdes at hensynet til samfunnsøkonomi også bør være et moment i vurderingen av eventuelle kontraktsløsninger. Det er riktignok slik at det foreligger et prinsipielt skille mellom en forskriftsregulering av offentligrettslig karakter og en kontraktsregulering av et privatrettslig forhold om kjøp og salg av elektrisk kraft. Mens en forskriftsregulering naturlig nok *må* iakttas energilovens formålsparagraf som altså presiserer hensynet til samfunnsøkonomi, vil partene ved en kontraktsregulering av privatrettslig karakter, i prinsippet stå fritt i forhold til slike hensyn. I et kraftforsyningsforhold vil imidlertid den omstendighet gjøre seg gjeldende at Statnett er part i avtalen også i kraft av rollen som systemansvarlig. Som systemansvarlig utøver Statnett offentlig myndighet. Dette kan kanskje tilsi at Statnett også i det ellers mer privatrettslige forhold i alle fall bør *se hen til* hensynet til samfunnsøkonomisk effektive løsninger. Oppgavens omfang tillater ikke at jeg går nærmere inn på akkurat dette spørsmålet her. Man bør imidlertid slik jeg ser det om ikke annet kunne legge til grunn at hensynet til samfunnsøkonomi kan fungere som et *relevant hensyn* også i forhold til en vurdering av eventuelle kontraktsrettslige løsninger, herunder hva som vil kunne tenkes å være en rimelig og rettferdig byrdefordeling.

²¹¹ Jf. § 1-2.

²¹² Ot.prp. nr. 43 (1989-90), s. 15.

²¹³ NOU 1998:11, s. 60.

²¹⁴ Se nærmere om begrepet samfunnsøkonomisk effektivitet i relasjon til kraftmarkedet i NOU 1998:11, s. 59-67.

5.2 Definisjon av kontraktsmessig leveringskvalitet

Et første og avgjørende skritt i riktig retning er altså, slik jeg ser det, at man får en klargjøring av hvilke kvalitetskrav en sluttbruker skal kunne stille til den elektriske kraft han får levert. Man må med andre ord utarbeide en mer detaljert definisjon av nivået på leveringskvaliteten.

I den anledning skal det nevnes at det fra NVE opplyses om at man har satt i gang arbeid med utforming av en forskrift om leveringskvalitet. Det foreligger foreløpig ikke noe høringsutkast eller andre dokumenter som kan gi klare holdepunkter i anledning hvordan denne forskriften til slutt vil bli seende ut. Fra NVEs hold har det imidlertid blitt antydnet at man tar sikte på at forskriften skal angi visse minimumsgrenser som skal kunne kreves overholdt, og at slike vil bli gitt i forhold til alle de relevante elementer som inngår i begrepet leveringskvalitet.

Som tidligere drøftelser har vist, har en sluttbruker pr. i dag kun konkretiserte kvalitetsangivelser å forholde seg til i anledning langvarige avbrudd samt spennings frekvens.²¹⁵ Således vil allerede det forhold at man gjennom forskriften får en samlet angivelse av *alle* kvalitetsbegrepets elementer innebære en forbedring av sluttbrukers stilling. Dette da man i så fall vil ha et bedre utgangspunkt for vurderingen av hvorvidt det foreligger mangelfull ytelse fra Statnetts side, og således også hvorvidt det vil være grunnlag for å gjøre gjeldende erstatningskrav eller lignende overfor selskapet.

Spørsmålet blir imidlertid hvorvidt en slik forskriftsregulering vil innebære en *tilstrekkelig* forbedring i forhold til dagens regulering. Den sluttbrukergruppen som er utgangspunkt for denne oppgaven vil gjerne basere driften sin på produksjonsutstyr som er til dels svært følsomt overfor kvalitetsvariasjoner. Disse sluttbrukerne er således lite fleksible når det gjelder krav til leveringskvaliteten.

Ved fastsettelsen av forskriftens minimumskrav vil man måtte ta i betraktning at kravene, nettopp idet de angis i forskrifts form, skal komme til anvendelse overfor en

²¹⁵ Jf. kp. 3 ovenfor.

stor og uensartet gruppe sluttbrukere. Når det så skal fastlegges et generelt kvalitetsnivå, er det neppe grunn til å tro at utgangspunktet vil være behovene hos den sluttbrukergruppe som har de mest spesifiserte og minst fleksible behov. Dette ville i så fall utløse et omfattende investeringsbehov i anledning forsterkninger og annen oppgradering av overføringsnettet. Tatt i betraktning at slike strenge krav vil være nødvendig kun i forhold til et mindretall av sluttbrukergruppen som helhet, vil en slik løsning bl.a. harmonere dårlig med en målsetning om en samfunnsøkonomisk effektiv løsning.

Til tross for at leveringskvalitetsforskriften vil være et skritt i riktig retning, vil det på bakgrunn av ovennevnte etter all sannsynlighet fortsatt være behov for supplerende løsninger i forhold til reguleringen overfor de større industrielle sluttbrukerne. Slik jeg ser det vil et nærliggende alternativ i så fall kunne være at partene benytter seg av den muligheten som ligger i PIL-kontrakten § 3, 3. ledd. Her åpnes det for muligheten av at partene supplerer avtalen med mer spesifikke krav til kvalitet. I medhold av denne bestemmelsen vil således den enkelte sluttbruker, ut fra sine individuelle krav, kunne tenkes å forhandle seg frem til en tilleggsavtale med Statnett om leveranse av kraft i henhold til skjerpede kvalitetskrav.

Kontrakten sier imidlertid ikke mer enn at slike krav ”kan” implementeres. Partene er altså ikke pålagt noen *plikt* til å utarbeide en slik tilleggsavtale. Problemet som da springer en i øynene er at Statnett neppe uten videre vil være villig til å påta seg en slik skjerpet forpliktelse. Dette vil for det første utløse et betydelig behov for investeringer, og for det andre utgjøre en markert risikoøkning for nettselskapets vedkommende. Statnett vil med andre ord ikke ha noe insentiv til å ønske å inngå noen slik avtale.

Hvordan kan det så etableres et slikt insentiv? Ett alternativ, som kanskje også er det som fremstår som det mest realistiske, er at den sluttbruker som ønsker økt sikkerhet i form av strengere kvalitetskrav også må være villig til å betale for dette, da i form av høyere tariffer.²¹⁶ Samtidig kan det vurderes hvorvidt den enkelte bedrift også betaler

²¹⁶ Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft” er av samme oppfatning, se s. 48.

såkalt anleggsbidrag.²¹⁷ På denne måten vil de to partene kunne samarbeide om å sørge for at den aktuelle sluttbruker forsynes med kraft av bedre kvalitet. Når Statnett da ikke er en som alene må bære kostnadene ved tiltaket, vil nok også terskelen for å være villig til å inngå slike individuelle avtaler være lavere.

Et slikt samarbeid partene imellom vil dessuten også kunne tenkes å medføre enkelte fordeler for Statnett. Forsterket overføringsnett i forhold til den aktuelle sluttbrukeren vil for det første kunne bidra til å redusere det KILE-beløp som akkumuleres i forhold til denne kunden, enten på generelt eller individuelt grunnlag.²¹⁸ Dette idet et mer solid overføringsnett vil bety færre langvarige avbrudd. Videre skal det også nevnes at denne typen oppgradering av overføringsnettet vil kunne tenkes å få positive ringvirkninger også i forhold til andre av Statnetts kunder.

5.3 Erstatningsansvaret

Uansett detaljgrad i reguleringen av spørsmålet om hva som er kontraktsmessig leveringskvalitet, tilsier den nåværende regulering av erstatningsansvaret at det i realiteten likevel vil opprettholdes en skjev fordeling av byrdene i kontraktsforholdet mellom Statnett og den enkelte sluttbruker. Den ansvarsmodell som ligger til grunn for PIL-kontraktens vedkommende mål, sammenholdt med utmålingsreglene, sies å gi anvisning på en omfattende ansvarsfrihet for Statnetts vedkommende. Dermed kan det være et behov for å se nærmere på hvorvidt det kan være grunnlag for ytterligere regulering også hva disse forholdene angår. Jeg vil i det følgende se nærmere på hvilke argumenter som kan begrunne et eventuelt skjerpet erstatningsansvar. I forlengelse av dette vil jeg også peke på et par alternative måter dette kan tenkes gjennomført på.

²¹⁷ At den enkelte sluttbruker betaler et såkalt anleggsbidrag innebærer at vedkommende, på individuelt grunnlag, bidrar med et investeringstilskudd ved forsterkninger m.v. av nettet, som er av betydning for forsyning av denne sluttbrukeren selv. Statnett vil med hjemmel i tf. § 17-5 kunne ha mulighet til å kreve anleggsbidrag av den enkelte sluttbruker i tilfeller som her nevnt. Se for øvrig om dette Hammer "Kraftmarked og nettmonopol" i "Vassdrags- og energirett" Falkanger/Haagensen (red.), s. 733 flg.

²¹⁸ Jf. kp. 4.3.

5.3.1 Er det grunnlag for å skjerpe Statnetts erstatningsansvar?

Det som i første rekke kan tenkes er en skjerping av Statnetts erstatningsansvar for kvalitetsmangler. Allerede det som må sies å være det grunnleggende hensyn bak erstatningsreglene vil kunne tilsi et slikt strengere ansvar. Erstatning skal virke reparativt ved det at den i prinsippet skal sette sluttbruker i samme økonomiske situasjon som han ville vært dersom kontraktsbruddet ikke hadde inntrådt.²¹⁹ Tatt i betraktning hvor liten del av det totale tap en sluttbruker rent faktisk vil kunne regne med å få erstattet i henhold til PIL-kontraktens bestemmelser, kan det nok stilles spørsmålsteget ved hvorvidt disse bestemmelsene virkelig er egnet til å ivareta ovennevnte hensyn.²²⁰

Også det forhold at Statnett har monopol på den ytelse selskapet tilbyr, samtidig som dette er en ytelse av avgjørende betydning for sluttbruker, vil etter min mening kunne trekke i samme retning. I og med at en sluttbruker ikke har noen praktisk mulighet til å velge en annen leverandør av den aktuelle ytelsen, vil Statnett i prinsippet kunne mangle et insentiv til å gjøre sitt ytterste for å sørge for riktig oppfyllelse, et insentiv som vil være til stede i et forhold der det finnes flere mulige leverandører. Verken konkurransehensyn eller hensynet til bedriftens goodwill vil gjøre seg gjeldende, for å nevne enkelte eksempler.²²¹ Riktig nok er KILE-ordningen etablert nettopp i den hensikt å oppmuntre til riktig oppfyllelse fra Statnetts side,²²² men de insentiver ordningen gir, vil ikke være tilstrekkelige for å ivareta ønsket om tilfredsstillende kvalitet i forhold til *alle* leveringskvalitetsbegrepets elementer. Dermed vil en effektiv erstatningstrussel kunne tjene som et supplerende og viktig insentiv overfor Statnett, slik at selskapet tvinges til å anstrenge seg for å sørge for riktig oppfyllelse. Som nevnt kan det imidlertid stilles spørsmålsteget ved hvor effektiv den erstatningstrussel PIL-kontrakten i sin nåværende form gir anvisning på egentlig er.

²¹⁹ Se for eksempel Krüger "Kontraktsrett", s. 778, Lødrup "Lærebok i erstatningsrett" s. 80.

²²⁰ Jf. kp. 4.2.1, se spesielt kp. 4.2.1.6.

²²¹ Se Dragsten "Netteiers erstatningsansvar for feil i strømmettet med spesiell vekt på spenningsfeil", s. 33.

²²² Jf. kp. 4.3.

Så langt taler gode grunner for at erstatningsansvaret bør skjerpes overfor Statnett. På den annen side kan det pekes på argumenter også i motsatt retning. Først og fremst kan det pekes på at Statnetts monopol situasjon har en side også til selskapet selv. Som den eneste som tilbyr nettjenester på sentralnettsnivå vil Statnett i realiteten ikke ha noen egentlig valgfrihet med hensyn til hvilke kunder selskapet måtte ønske å inngå kontrakt med. Det fremgår av PIL-kontrakten at en sluttbruker (eller annen "kunde" på sentralnettsnivå) som er "operatør" for anlegg som er "direkte tilkoblet eller inngår i et tilknytningspunkt i sentralnettet" vil ha så vel rett som plikt til å inngå tilknytningskontrakt med Statnett, jf. formuleringen "skal" i kontraktens § 2, 2. ledd.

Selv om Statnett ikke på samme måte som nettoperatører på distribusjonsnettsnivå er pålagt noen lovfestet leveringsplikt, vil selskapet i medhold av ovennevnte bestemmelse neppe ha anledning til å nekte å inngå kontrakt med sluttbrukere man i utgangspunktet ikke måtte ønske å ha som kunde.²²³ Statnett vil således måtte finne seg i å inngå kontrakt med så vel kunder med en høy grad av toleranse for kvalitetsvariasjoner som de som har installert kostbart maskineri eller lignende som er ømfintlig overfor avvik fra normalverdiene og/eller driver virksomhet der en eventuell produksjonsstans m.v. kan føre til store tap for bedriften. Det forhold at et nettselskap plikter å holde sin ytelse tilgjengelig døgnet rundt, året rundt og overfor enhver sluttbruker som måtte ønske det, har blitt omtalt som at selskapet er blitt pålagt en spesiell driftsrisiko.²²⁴ Dette tilsier igjen at nettselskapet har et behov for å kunne fraskrive seg i alle fall deler av det ansvar det kan bli pådratt i anledning et eventuelt kontraktsbrudd, altså et mindre strengt ansvar for Statnetts vedkommende. Det har også blitt hevdet at behovet for ansvarsfraskrivelse i utgangspunktet vil kunne tenkes å gjelde uavhengig av "skadens art eller forstyrrelsens årsak, om den er oppstått utenfor eller innenfor energiverkets innflytelsessfære [eller] om den kan tilregnes noen som skyld eller ikke..."²²⁵ Dette er argumenter som trekker i sluttbrukers disfavør.

²²³ Hjemmel for leveringsplikten på distribusjonsnettsnivå fremgår av enl. § 3-3.

²²⁴ Guttormsen "Elforsyningskontrakten", s. 241 flg.

²²⁵ Guttormsen "Elforsyningskontrakten", s. 243 flg.

I forlengelsen av drøftelsen av behovet for ansvarsfraskrivelser har det imidlertid blitt hevdet at dette nok i bunn og grunn er et spørsmål om hva som vil være en hensiktsmessig risikofordeling de to kontraktspartene imellom.²²⁶

Tar man utgangspunkt i dette om en hensiktsmessig fordeling i et kontraktsforhold, vil et sentralt moment være den enkelte parts *påvirkningsmuligheter* i forhold til de potensielle hendelser.

For en nærmere vurdering av påvirkningskriteriet kan det være hensiktsmessig å se på det enkelte element som inngår i leveringskvaliteten, separat. Ser man først på leveringspåliteligheten, vil årsaken til dette i stor grad kunne bero på forhold som overføringsnettets tekniske standard, og ellers også på anleggsdeler tilhørende Statnett. Dermed må nok også Statnett anses å være den som her er nærmest til å påvirke begivenhetenes gang.

Tilsvarende må etter min mening også være tilfellet hva angår spenningens frekvens. Kvaliteten av denne bestemmes i første rekke av driftskoordineringen, jf. det forhold at momentan balanse angis som selve målet for denne driftskoordineringen.²²⁷ Da Statnett som systemansvarlig, gjennom systemansvarsforskriften er pålagt ansvaret for driftskoordineringen, må selskapet også kunne holdes for å være den som står nærmest til å kunne påvirke forholdene her.²²⁸

Når det så gjelder spenningens effektivverdi, er dette et forhold som i sin alminnelighet må forventes ivaretatt av det lokale nettselskap.²²⁹ På sentralnettsnivå vil dette bety Statnett som operatør for denne delen av overføringsnettets. Sluttbrukers påvirkningsmuligheter vil være av heller underordnet betydning. Alt i alt vil nok således også spenningens effektivverdi måtte være å anse som et forhold Statnett er nærmest til å påvirke.

²²⁶ Guttormsen ”Elforsyningskontrakten”, 244.

²²⁷ Frekvensen er et uttrykk for den momentane balanse, jf. kp. 1.3.1 ovenfor.

²²⁸ Se i samme retning Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 48.

²²⁹ Jf. Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?”, artikkel i ”Tidsskrift for Forretningsjus”, s. 369-370.

Et siste spørsmål knytter seg til muligheter for påvirkning av spenningens kurveform. Her skal det påpekes at ”svært mye støy som påvirker spenningens kurveform har sitt opphav i sluttbrukers eget anlegg”.²³⁰ Statnett som nettoperatør vil nok i noen grad ha muligheter for å utjevne disse forholdene slik at tilfredsstillende nivå gjenopprettes. I og med at det ofte rent faktisk vil være sluttbrukersiden som er opphav til de ulike forstyrrelser, kan det imidlertid ikke være grunnlag for å hevde at Statnett likevel er nærmest til å øve påvirkning på kurveformen. Dette vil således kunne tenkes å trekke i sluttbrukers disfavør.

Spenningens kurveform utgjør imidlertid bare en del av leveringskvaliteten i sin helhet. Det forhold at sluttbrukersiden må anses for å ha de største påvirkningsmuligheter her, kan etter min mening ikke oppveie det forhold at de øvrige elementer av kvaliteten i så henseende må tillegges Statnett. Dermed vil ikke dette være et argument som kan benyttes *mot* et eventuelt skjerpet erstatningsansvar for Statnett. Tvert imot, sett i sammenheng med argumentene anført ovenfor i anledning erstatningsreglens formål, samt Statnetts monopolstilling, vil det etter min mening kunne være grunnlag for å vurdere muligheten av å innføre et strengere erstatningsansvar for Statnett i anledning kvalitetsmangler.

Når det gjelder det som er nevnt ovenfor om Statnetts behov for ansvarsfraskrivelse skal det nevnes at Statnetts interesser uansett vil hensyntas, i alle fall i en viss grad, idet sluttbruker i henhold til PIL-kontrakten § 14, 2. ledd har en tapsbegrensningsplikt. I medhold av denne bestemmelsen må det kunne forventes at en sluttbruker har installert ulikt verneutstyr, som i alle fall inntil et visst punkt vil kunne avverge skader som følge av kvalitetsvariasjoner. I motsatt fall vil vedkommende kunne måtte finne seg i en avkortning i erstatningssummen. På denne måten må en god del av konsekvenser av et eventuelt skjerpet erstatningsansvar antas å kunne avverges.

5.3.2 *Hvordan kan erstatningsansvaret eventuelt skjerpes?*

Et utvidet erstatningsansvar for Statnett vil antagelig kunne tenkes gjort på en rekke ulike måter. Med utgangspunkt i reguleringen slik den foreligger pr. i dag er det imidlertid kanskje to alternativer som fremstår som mer nærliggende enn andre. Et

²³⁰ Se Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 48.

utvidet erstatningsansvar for Statnett kan for det første tenkes innført gjennom et skjerpet ansvarsgrunnlag. Et annet alternativ vil kunne være å foreta justeringer i forhold til foreliggende utmålingsregler. Jeg vil i det følgende knytte enkelte kommentarer til disse to alternativene.

I og med at dagens tilknytningskontrakt etablerer et culpa-ansvar, vil allerede en innføring av kontrollansvaret som *ansvarsmodell* innebære en skjerping av Statnetts erstatningsansvar. Kontrollansvaret er den løsning som er valgt i de fleste kontraktsrettslige lover, samtidig som dette er den ansvarsmodell man har funnet hensiktsmessig for forbrukervilkårenes vedkommende.²³¹

Det skal imidlertid kort pekes på enkelte forhold som *kan* tenkes å gjøre en slik løsning betenkelig. For det første vil det kunne oppstå problemer når det gjelder hvordan man skal definere hva som hører inn under Statnetts kontrollsfære. Vil dette for eksempel omfatte noen, eventuelt alle de øvrige av kraftmarkedets aktører tilknyttet overføringsnettet?²³² Videre vil det også kunne reises spørsmål om hvorledes man vil forholde seg til slikt som for eksempel lynnedslag i overføringsnettet. I øvrige kontraktsforhold vil lynnedslag være et klassisk eksempel på et forhold som vil måtte regnes for å ligge utenfor den forpliktedes kontroll. Dette *kan* imidlertid tenkes vurdert annerledes for Statnetts vedkommende. Kontrollsfæren angis gjerne som ”alt som kan påvirkes av planlegging og styring”.²³³ I den anledning skal det nevnes at Statnett ved å installere ulike typer av vern m.v. vil, i alle fall i en viss utstrekning, ha anledning til å forhindre uheldige konsekvenser av lynnedslag.

Ovennevnte er bare noen eksempler på de problemer som kan tenkes å oppstå dersom man velger kontrollansvaret som ansvarsmodell. Det vil imidlertid føre for langt innenfor rammen av denne oppgaven å gå nærmere inn på hvorledes et slikt

²³¹ Jf. forbrukervilkårene § 12-4.

²³² Se i den anledning Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker”, artikkel i ”Tidsskrift for Forretningsjus”, s. 374. Hammer diskuterer riktignok spørsmålet i forhold til PIL-kontraktens kontrollansvar for naturaloppfyllelse. De samme betraktninger vil imidlertid gjøre seg gjeldende også ved et eventuelt erstatningsansvar etter kontrollansvarsmodellen.

²³³ Jf. Hov ”Avtalebrudd og partsskifte”, s. 142.

kontrollansvar vil kunne tenkes å virke, anvendt på kraftoverføringen. Jeg nøyer meg derfor med kun å gjøre oppmerksom på at det her kan ligge en del vanskeligheter som tilsier at kontrollansvaret i sin tradisjonelle form vil kunne være problematisk å håndtere i forhold til tilknytningskontrakten. Eventuelt vil det kunne tenkes at man gjør enkelte tilpasninger i forhold til denne ansvarsmodellen med utgangspunkt i de særlige hensyn som gjør seg gjeldende for kraftmarkedets vedkommende.

Et annet alternativ, som også vil kunne bidra til en forbedring av sluttbrukers stilling, uten at det innebærer en så omfattende endring som innføring av et eventuelt kontrollansvar, er å foreta justeringer i forhold til de *utmålingsregler* PIL-kontrakten pr. i dag gir anvisning på. Dette kan enkelt og greit gjøres ved å lempe på kravene som stilles til skyld fra Statnetts side i anledning erstatning for indirekte tap, og la simpel uaktsomhet være tilstrekkelig for erstatning også for disse tapspostene.

Som tidligere nevnt er det slik at omkring 95 % av alt tap en sluttbruker i henhold til dagens regulering i utgangspunktet vil kunne kreve erstattet, faller inn under kategorien indirekte tap der erstatning forutsetter kvalifisert skyld.²³⁴ Dette medfører igjen at en sluttbruker nærmest bare unntaksvis får erstattet slikt tap. Et krav om simpel uaktsomhet uansett hvilken kategori det økonomiske tap måtte falle inn under, vil for det første samsvare med utgangspunktet for erstatning i henhold til det alminnelige culpa-ansvaret. Utgangspunktet her vil være at dersom den forpliktete har opptrådt uaktsomt vil den skadelidte også kunne kreve alt påregnelig økonomisk tap erstattet. For det andre vil ovennevnte bidra til å redusere erstatningsreglenes karakter av ansvarsfraskrivelse for Statnetts vedkommende.

En betenkelig konsekvens, uansett på hvilken måte man måtte foreta en eventuell innskjerping av Statnetts erstatningsansvar, vil imidlertid være at en slik økt risiko nok til syvende og sist også vil kunne medføre at prisen på netjenesten øker. Statnett vil kunne risikere til dels omfattende erstatningsutbetalinger, og vil således ha et klart behov for å i en viss grad pulverisere dette tapet. Dette kan i utgangspunktet tenkes gjort på to ulike måter. Én mulighet kunne være å forsikre seg mot sikt ansvar. Så vidt vites vil det imidlertid være vanskelig, om ikke umulig, å forsikre seg mot slike tilfeller. Dermed er ikke forsikring nødvendigvis noe reelt alternativ. Uansett ville man nok forsøke, innenfor de grenser inntektsrammereguleringen setter, å ta igjen de økte kostnader

²³⁴ Se kp. 4.2.1.6 ovenfor.

gjennom økte overføringstariffer. En annen mulighet er å la tapet pulveriseres direkte gjennom økte overføringstariffer, også dette innenfor eksisterende, eventuelt oppjusterte inntektsrammer. Uansett vil det kunne bli slik at det i siste omgang blir sluttbrukerfellesskapet som uansett vil måtte betale regningen for økte erstatningsmuligheter ved kvalitetsmangler.

5.4 Særlig om øvrige aktørers handlinger

Til tross for ovennevnte gjenstår, slik jeg ser det, et siste spørsmål; spørsmålet om håndteringen av øvrige aktørers handlinger.

Dette vil som nevnt være et spørsmål av stor praktisk betydning for en sluttbrukers vedkommende. Dette da det altså viser seg at i over 60 % av de tilfeller der sluttbruker opplever avvik i forhold til leveringskvaliteten, vil problemene skyldes nettopp andre aktører enn Statnett.²³⁵

PIL-kontrakten gir pr. i dag ikke grunnlag for å foreta noen form for identifikasjon mellom Statnett og de øvrige aktører tilknyttet overføringsnettet. Videre vil det heller ikke være grunnlag for utfylling av kontrakten med det alminnelige ansvaret for kontraktsmedhjelpere.²³⁶ Konsekvensen for en sluttbruker er at det i så fall vil by på ekstra problemer å få erstattet eventuelt tap han måtte lide på grunn av kvalitetsvariasjoner som må sies å ha sin opprinnelse hos andre aktører enn Statnett.

En mulig forbedring av sluttbrukers stilling hva dette angår vil for eksempel kunne være at man ser for seg en ordning der Statnett gjøres ansvarlig også for forhold som er forårsaket av omstendigheter hos øvrige aktører tilknyttet overføringsnettet. I så fall vil spørsmålet kunne drøftes i anledning spørsmålet om valg av ansvarsmodell.

Etter culpa-modellen vil et eventuelt ansvar for øvrige aktører fortrinnsvis bero på en vurdering av hvorvidt disse kan identifiseres med Statnett som selskapets kontraktsmedhjelpere i anledning kraftforsyning av de ulike sluttbrukere. I den anledning vises det til drøftelsen ovenfor om hvorfor det alminnelige kontraktsmedhjelperansvaret antagelig ikke kan komme til anvendelse overfor

²³⁵ Se kp. 4.2.1.3 ovenfor.

²³⁶ Se kp. 4.2.1.3 ovenfor.

Statnett.²³⁷ Med utgangspunkt i de samme argumenter tror jeg nok at dette i så fall ville være å legge en for stor byrde på Statnett. Dette idet den praktiske konsekvens ville bli at Statnett gjøres ansvarlig for en rekke aktører og omstendigheter selskapet ikke kan ha særlig reell innflytelse over. Som jeg var inne på i anledning drøftelsen om det alminnelige kontraktsmedhjelperansvaret, vil det i forholdet mellom Statnett og de øvrige aktørene heller ikke kunne pekes på noen form for delegasjon av arbeidsoppgaver, et forhold som ellers har stor betydning i forhold til vurderingen av om det er grunnlag for kontraktsmedhjelperidentifikasjon.

Her kan det muligens tas et forbehold i forhold til frekvenskvaliteten. Det kan tenkes at kontraktsmedhjelper-tankegangen fremstår som mer nærliggende her. Dette idet frekvenskvaliteten håndteres av Statnett som systemansvarlig. Som systemansvarlig har Statnett et ansvar for å koordinere de øvrige aktører tilknyttet overføringsnettet, og i henhold til enl. § 5A-1 er disse aktørene underlagt Statnett og plikter å rette seg etter Statnetts pålegg i driftssituasjonen for således å bidra til at Statnett kan møte de krav til frekvenskvalitet som følger bl.a. av PIL-kontrakten. Når de øvrige aktører i offentligrettslig henseende er underlagt Statnett, mener Hammer at gode grunner taler for at ”aktørene også er underlagt Statnett i kontraktsrettslig henseende”. Med dette sikter han altså til at når det gjelder frekvenskvaliteten kan de øvrige aktørene identifiseres med Statnett som dennes kontraktsmedhjelpere. Hammer drøfter riktignok dette i forhold til spørsmålet om naturaloppfyllelse av kontrakten. Argumentene kan imidlertid anføres også i forhold til spørsmålet om identifikasjon i erstatningssammenheng.

I den grad man derimot skulle velge kontrollansvaret som ansvarsmodell, vil spørsmålet om ansvar for øvrige aktørers handlinger kunne oppstå som et spørsmål om hva som må sies å falle innenfor Statnetts kontrollsfære. Hammer er inne på tanken om at i anledning ansvaret for frekvenskvalitet, vil det også kunne være snakk om å si at øvrige aktørers handlinger faller innenfor Statnetts kontrollsfære. Når det gjelder de øvrige kvalitetsparametere mener han imidlertid at det *ikke* er grunnlag for å hevde noe slikt.²³⁸ Også i forhold til dette spørsmålet nøyer jeg meg med å peke på eventuelle problemstillinger, idet jeg her ikke har anledning til å drøfte forholdet i sin fulle bredde.

²³⁷ Jf. kp. 4.2.1.3 ovenfor.

²³⁸ Jf. Hammer ”Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?”, artikkel i ”Tidsskrift for Forretningsjus”, s. 374.

Avslutningsvis skal kort skisseres et siste forslag som har vært fremmet i anledning spørsmålet om håndtering av forholdet til de øvrige aktører.²³⁹ Hvis man tenker i litt andre baner, kan man kanskje, fremfor ulike konstruksjoner i anledning et kontraktsmedhjelperansvar m.v., heller se for seg en løsning der man i forlengelse av utarbeidelsen av en mer konkret definisjon av hva som er å anse som kontraktsmessig leveringskvalitet, også fastsetter grenser og krav i anledning hvor mye den enkelte sluttbruker skal ha anledning til å ”forurense” nettet. Videre kan Statnett som den sentrale instans, gis i oppgave å overvåke og registrere hvorvidt den enkelte sluttbruker overholder disse kravene. Foruten det at den enkelte sluttbruker vil måtte bli mer bevisst på problemet og bli nødt til selv å ta tak i dette, vil man også kunne få klarhet i hvem og hva som var årsak i de eventuelle problemer andre sluttbrukere måtte oppleve. Dermed vil den som rammes også kunne rette sitt erstatningskrav mot den reelle skadevolder. Dette vil riktignok være et spørsmål om erstatning utenfor kontrakt og det vil, sett fra den enkelte sluttbrukers side, være en mer tungvinn ordning enn om han bare hadde hatt Statnett å forholde seg til i anledning erstatningsspørsmålet. En slik håndtering av problemet vil imidlertid uansett kunne være et skritt i riktig retning. Samtidig vil dette også kunne være en løsning det er lettere for kontraktsmotparten Statnett å akseptere, fremfor at selskapet skal måtte finne seg i å påta seg hele ansvaret for at kraftoverføringen skjer problemfritt og når frem til sluttbruker uten mangler.

At overvåkingen m.v. bør forestås av Statnett fremfor den enkelte sluttbruker selv kan, slik jeg ser det, begrunnes i det forhold at det er nettopp Statnett som må sies å ha forutsetninger for å løse denne oppgaven på en mest mulig økonomisk rasjonell måte. For det første vil det være mest hensiktsmessig at målingen skjer fra et mer ”sentralisert” hold fremfor at hver enkelt sluttbruker selv skal måtte investere i et slikt utstyr. Den enkelte vil uansett ikke ha praktisk tilgang til alle nødvendige områder overføringsnettet strekker seg over. For det andre vil det være et argument at det også i utgangspunktet vil være nettselskapet som ”besitter kompetansen for tolking av resultatene” m.v.²⁴⁰ Avslutningsvis skal det nevnes at en slik ordning også kan tenkes begrenset til overvåking av kun de fenomener som man erfaringsmessig vil oppleve

²³⁹ Kaggestad er i sin avhandling ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft” inne på denne tanken, se s. 52.

²⁴⁰ Se Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 52.

problemer i forhold til.²⁴¹ Dette gjelder, som jeg har vært inne på tidligere, slettes ikke alle de elementer som til sammen utgjør leveringskvaliteten på den elektriske kraft.²⁴² Foruten at dette kan man kanskje også se for seg at Statnett som motytelse innrømmes økt inntektsramme, noe som igjen betyr at sluttbrukerfellesskapet er med på å finansiere ordningen.²⁴³

Slik jeg ser det, vil nok dette være en løsning som kan ha gode grunner for seg. Ved å oppstille en slik form for samarbeidsmodell som den jeg kort har vært inne på ovenfor, vil man kunne unngå så vel kunstige konstruksjoner om kontraktsmedhjelpere, samt vanskelige grensespørsmål i anledning hva som faller henholdsvis innenfor og utenfor Statnetts kontrollsfære. Samtidig vil man likevel kunne oppnå en form for avklaring når det gjelder forholdet til øvrige aktører tilknyttet overføringsnettet.

²⁴¹ Se Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 52.

²⁴² Se kp. 1.2.1, jf. kp. 3.4 ovenfor.

²⁴³ Se i samme retning Kaggestad ”Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft”, s. 52.

6 Avslutning

I det foregående kapittel har jeg gjort meg enkelte tanker i anledning mulige alternativer til dagens regulering av spørsmålet om leveringskvalitet på elektrisk kraft. Dette kan imidlertid ikke på noen måte være å anse som noen uttømmende liste over mulige tiltak. Forslagene er kun ment som et utgangspunkt for en videre vurdering av hvordan man kan få til en mer hensiktsmessig regulering enn hva som er tilfellet pr. i dag.

Det som imidlertid må kunne slås fast, er at alt i alt *vil* det nok være grunnlag for å foreta en omfattende gjennomgang og revurdering av dagens regulering.

Som nevnt innledningsvis i oppgaven, vil større industrielle sluttbrukere kunne risikere å bli pådratt betydelige tap i anledning kvalitetsvariasjoner ved den elektriske kraft vedkommende får levert. Det er også på det rene at slike tap oppstår, til dels i omfattende grad. Dermed kan det fremstå som noe overraskende at spørsmålet om håndtering av disse situasjonene, ikke er blitt gjort til gjenstand for en grundigere regulering enn hva som kan sies å være tilfellet pr. i dag.

Gjennomgangen i denne oppgaven viser for det første at det i bunn og grunn finnes få eksakte krav den enkelte sluttbruker kan stille til kvaliteten på elektrisk kraft. Foreløpig er det faktisk slik at kun to av de elementer som inngår i begrepet leveringskvalitet, kan sies å være gjort til gjenstand for en noenlunde konkret regulering. Når det gjelder de øvrige elementer, vil dagens manglende regulering kunne medføre at uregelmessigheter i forhold til disse, vanskelig kan danne grunnlag for å gjøre et eventuelt mangelskrav gjeldende overfor kontraktspartnen Statnett. I anledning spørsmålet om hvilke krav en sluttbruker kan stille til leveringskvaliteten, er det altså et klart behov for ytterligere klargjøring og regulering.

Foruten dette vil det videre være slik at i den grad det overhodet skulle være mulig å konstatere at det foreligger en kvalitetsmessig mangel, medfører den nåværende regulering av misligholdssituasjonen at den enkelte sluttbruker i stor grad må bære det oppståtte tap selv.

Som vi har sett vil dette i første rekke bero på det forhold at nåværende ansvarsmodell sammenhold med utmålingsreglene i realiteten innebærer en betydelig

ansvarsfraskrivelse fra Statnetts side. I praksis vil det faktisk kunne være slik at så mye som 95 % av en sluttbrukers reelle tap vil være av en slik karakter at det kun unntaksvis vil kunne bli aktuelt å kreve erstatning for dette. Dette tilsier at man nok bør vurdere hvorvidt dagens håndtering av misligholdssituasjonen virkelig kan sies å være noen hensiktsmessig løsning.

Et annet forhold som bidrar til sluttbrukers heller dårlige utgangspunkt når han utsettes for kvalitetsmangler, er at omkring 60 % av alle disse tilfellene vil være forårsaket av aktører Statnett ikke vil kunne holdes ansvarlig for. Da dagens regulering ikke gir anvisning på noen form for håndtering av disse tilfellene, foreligger det også her et behov for å se på muligheten for supplerende løsninger.

7 Litteraturliste

Litteratur:

- Bergem/Rognlien Jon Egil Bergem og Stein Rognlien "Kjøpsloven, kommentarutgave for kjøpsloven 1988 og FN-konvensjonen om internasjonale løsørekjøp", Oslo, 1991.
- Bibow Jens F. Bibow "Innteksregulering av kraftnettselskaper", Oslo 2001.
- Conradi Andersen/
Høisveen Per Conradi Andersen og Per Håkon Høisveen "Energiloven med forskrifter og kommentarer", 2. utgave, Oslo 1995.
- Dragsten Marianne Dragsten "Netteiers erstatningsansvar for feil i strømmettet med spesiell vekt på spenningsfeil", Upublisert studentavhandling, Oslo 2000.
- Eckhoff Torstein Eckhoff "Rettskildelære", 4. utgave v/Jan Helgesen, Oslo 1997.
- Faktaheftet Faktaheftet 2001, "Energi og vassdragsvirksomheten i Norge".
- Guttormsen Guttorm Guttormsen "Elforsyningskontrakten", Oslo 1968.
- Hammer Ulf Hammer "Tilrettelegging av kraftmarkedet", Oslo 1999.
- Ulf Hammer "Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker?", publisert i Tidsskrift for Forretningsjus, nr. 3, 2002.
- Ulf Hammer "Kraftmarked og nettmonopol" i "Vassdrags- og energirett", Thor Falkanger/Kjell Haagensen (red.), Oslo 2002.

- Hov Jo Hov "Avtalebrudd og partsskifte", Oslo 1997.
- Jo Hov "Avtaleslutning og ugyldighet", Oslo 1998.
- Huser Kristian Huser "Avtaletolking", Bergen 1983.
- Kaggestad Erik Kaggestad "Kommersiell produktspesifikasjon for elkraft", upublisert diplomoppgave NTNU, Trondheim 2002.
- Krüger Kai Krüger "Norsk kjøpsrett", 4. utgave, Bergen 1999.
- Kai Krüger "Kontraktsrett", 2. opplag, Bergen 1991.
- Lødrup Peter Lødrup "Lærebok i erstatningsrett", 3. utg. Oslo 1995.
- NVE Rapport 2000
nr. 3 NVE Rapport 2000 nr. 3 "Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE) – forslag til endring av forskrift om kontroll av nettvirksomhet", Norges vassdrags- og energidirektorat, 2000.
- Nygaard Nils Nygaard "Skade og ansvar", 5. utgave, Bergen 2000.
- Referansegruppe
feil og avbrudd Referansegruppe feil og avbrudd "Definisjoner knyttet til feil og avbrudd i det elektriske kraftsystemet", versjon 2, 2001.
- Seljeseth Helge Seljeseth, "Spenningskvalitet – Begrep og definisjoner", SINTEF Energiforskning, Trondheim 2001.

Selvig Erling Selvig ”Alminnelig kontraktsrett” i ”Knophs oversikt over norsk rett”, 10 utg., Oslo 1993.

SINTEF SINTEF Energiforskning AS, Notat av 06.11.2002 ”Anbefaling til nye KILE-satser”.

Forarbeider:

Ot.prp. nr. 80 (1986-87) Om kjøpslov.

Ot.prp. nr. 43 (1998-90) Om lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (Energiloven).

Ot.prp. nr. 36 (1999-2000) Opplysningsplikt og angrerett mv. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted (angrerettloven).

Ot.prp. nr. 56 (2000-2001) Lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (Energiloven) (endringslov).

Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven).

NOU 1998:11 Energi- og kraftbalansen mot 2020.

A

B